

REVOLUTIONÄR MARXISM

Organ för Arbetarmakt, svensk sektion av Förbundet för Femte Internationalen

Nr 7 (november 2010)

Pris: 40 kr

Antonio Negri

Michael Hardt

Innehåll:

Det reformistiska lammet i autonom vargpäls
Martin Suchanek

Vart går den autonoma rörelsen?
Fredrik Reinedahl

Slavoj Žižek – en idealistisk trojansk häst
Simon Hardy

Redaktionen har ordet

Det har nu gått ett år sedan föregående nummer av *Revolutionär marxism*. Arbetarmakt bestämde sig för att bara publicera ett nummer under 2010 på grund av den internationella kongress som ägde rum i juni. Det har engagerat hela organisationen liksom kamrater i alla övriga länder där vi är aktiva. Vår internationella organisation har också haft en framgångsrik period med ett antal nya sektioner, grupper och kontakter i länder där vi tidigare inte har varit aktiva. Det inkluderar både världens dominerande imperialistiska makt – USA – och länder som Sri Lanka, Pakistan, Kina och Nepal.

Föreliggande nummer fortsätter med den kritik av anarkistiska strömningar som vi tidigare publicerat. I nummer 3 återgav vi Jeremy Dewars artikel om Marx kamp mot Bakunins anarkistiska tendens. I nummer 4 publicerade vi första delen av Senad Kadics kritik av anarkismens syn på Kronstadupproret 1921.

Huvudartikeln i nummer 7 är en lång artikel av vår tyske kamrat **Martin Suchanek**, översatt ur de tyska och österrikiska kamraternas tidskrift *Revolutionärer Marxismus*. Suchanek gör först en kritisk genomgång av den italienska operaismens uppkomst, utveckling och nedgång. Därefter följer han framväxten av den autonoma rörelsen, först i Italien och sedan i Tyskland. Det starka fokuset på italienska och tyska förhållanden motiveras av att operaismens och autonomins historia är så starkt förknippad med de speciella politiska förhållandena i dessa länders vänster.

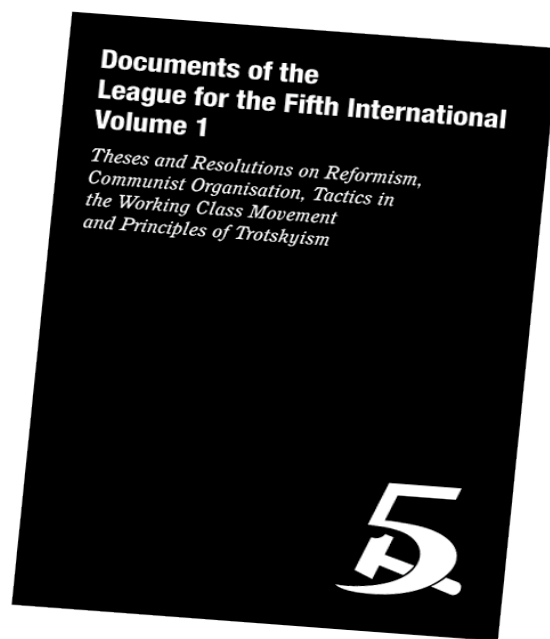
I två avsnitt följer sedan **Fredrik Reinedahl** upp Suchaneks analys med en kritik av den svenska autonoma rörelsen. Även i Sverige finns det olika, ibland helt motstridiga tendenser, inom den autonoma rörelsen. Det går dock att se mycket tydliga spår av den kontinentala utvecklingen också i den svenska rörelsen.

Vi avslutar nummer 7 med en kritik av den slovenske filosofen Slavoj Žižek, som blivit något av vänsterns motsvarighet till popmusikens stjärnor. **Simon Hardy** pekar dels på de positiva och inspirerande inslagen i Žižeks texter, dels på det djupt problematiska i hans kontraband med idealistisk filosofi.

Om läsaren tycker sig ana Antonio Negri och Michael Hardt – författarna till *Imperiet* med flera böcker – bakom många idéer i den här delen av vänstern, är det en korrekt

iakttagelse. Det är därför vi har placerat dem på framsidan.

Vi hoppas att våra bidrag till kritiken av dessa tendenser i både den internationella och den svenska vänstern ska mana till efterföljd från de som instämmer och polemik från de som inte alls håller med. Polemiken är en sorgligt eftersatt form av kamp i den svenska vänstern, som tycks föredra att som strutsen gömma huvudet i sanden. En av våra ambitioner är att bryta det dödläget.

Vår internationella organisation, Förbundet för Femte Internationalen, har publicerat en bok på engelska med en rad av de centrala dokument som ligger till grund för vår internationella tendens. Boken är på 200 sidor och kan beställas från vår hemsida – www.arbetarmakt.com. Priset är 100 kr plus porto.

Revolutionär marxism publiceras av Arbetarmakt, svensk sektion av Förbundet för Femte Internationalen (www.arbetarmakt.com)

internationell hemsida: www.fifthinternational.org (engelska)

nationella hemsidor:

workerspower.com (Storbritannien), workerspower.net (USA)

www.arbeitermacht.de (Tyskland), www.sozialistische-revolution.org (Österrike)

www.cinquiemeinternationale.org (franska)

sop.revoluce.info (tjeckiska)

rmpakistan.wordpress.com (urdu)

masrusorg.blogspot.com (ryska)

socialistparty.lanka.blogspot.com (singalesiska)

Det reformistiska lammet i autonom vargpäls

Från 1960-talets arbetarautonomi till småborgerlig radikalism

I. Varför denna artikel?

Dödförklarade lever längre. Det uttrycket passar förträffligt på den autonoma rörelsen i Tyskland och i hela Europa, ja, faktiskt i hela världen.

Oavsett om det rör sig om de grekiska upproren 2008, universiteten i Italien, den antifascistiska miljön i Tyskland, striderna i Frankrike eller i mobiliseringen mot G8 i Heiligendamm 2007: de autonoma framstår för ungdomar – framför allt elever och studenter – som ett radikalt alternativ till reformismen.

Det verkade som om de autonomas timme slagit efter sammanbrottet för ”den reellt existerande socialismen”. Liksom för hela vänstern ställdes dock också i detta spektrum frågan: ”den egna rörelsens kris”. Den autonoma kongressen 1995 – den skulle under tio år vara den sista – ställde betecknande nog frågan: ”Vad skiljer oss åt, vad förenar oss?” i centrum för mötet.¹ Enbart detta visar hur ”osäkra” de autonoma var beträffande det egna existensberättigandet.

Samtidigt får vi inte förbise att frågan vad de ”autonoma” eller ”autonomin” egentligen är, är en ständigt återkommande fråga i den ”autonoma rörelsen”. Ja, det är nästan ett kännetecken för den här rörelsen, att denna fråga alltid återkommer sedan slutet av 1970-talet. Det har att göra med att de autonoma mer är en miljö, ett uttryck för en i ideologiskt hänseende heterogen strömning och inte en politisk rörelse som baserar sig på en bestämd världsåskådning som exempelvis marxismen.

Självklart är även ”marxistiska” organisationer heterogena och under denna beteckning återfinns allt: från kontrarevolutionära stalinistiska eller socialdemokratiska grupperingar över olika schatteringar av centrism till revolutionära, kommunistiska organisationer.

Trots enorma skillnader har dock alla dessa organisationer ett mer eller mindre utförligt framställt program, en doktrin, politiska dokument och så vidare, som ger utomstående en föreställning om deras proklamerade mål och även metoderna för att uppnå dessa mål. Det gör det också möjligt att mäta dessa grupperingars aktiviteter mot de av dem själva fastställda föreställningarna. När det gäller marxistiska organisationer tillkommer dessutom att deras programmatiska idéer alltid också har vetenskapliga anspråk. Hos de autonoma återfinns nästan inget av detta.

Denna skillnad mellan de nuvarande autonoma grupperingarna och andra politiska strömningar – kanske minst i förhållande till anarkisterna – gör att de autonoma framstår som så gäckande för andra, men också för sig själva.

Härtill kommer att de autonoma – på ett annat sätt el-

ler i alla fall i större utsträckning än under 1980-talet – slits sönder av varandra motsatta strömningar: antityska gentemot antiimperialister, ”Svarta blocket” gentemot ”Skärt och silver”, anhängare av revolutionärt maktövertagande gentemot Holloways anhängare, (post)-operaister gentemot de som avvisar arbetarklassens revolutionära roll och så vidare.

Även om djupa kontraster sedan årtionden genomsyrar den autonoma rörelsen, återstår frågan vad som egentligen förenar de autonoma? Kan vi över huvud taget tala om en autonom rörelse och dess kontinuitet?

Det går givetvis att betrakta den som en social, subkulturell miljö. Ingen kan nu bestrida att de autonoma är en sådan. Men i verkligheten är detta svar ytterst otillfredsställande när det gäller att förklara reproduktionen och förändringen av det ”autonoma” fenomenet under årtionden.

Vad förbinder egentligen 1980-talets husockupantrörelse och rörelse mot kärnkraften med kampanjen mot olympiaden 1993 eller den autonoma Antifa eller den autonoma antirasismen? Det finns säkert personlig kontinuitet i dessa rörelser. Bestämda stadsdelar, butiker, centra, självförvaltade krogar och kaféer, delvis också universitetsstrukturer fungerar under årtal som kristalliseringspunkter och infrastruktur. Men det förklarar ändå inte vad som håller samman de autonoma, varför de under årtionden såväl utifrån som inifrån uppfattas som en ”scen”, vad som bakom följden av olika rörelser och ingripanden egentligen utgör det specifikt autonoma eller den autonoma politiken.

Det förklarar för det första inte varför inflytandet för olika autonoma eller dem närliggande strömningar idag, under den svåraste krisen för kapitalismen sedan andra världskriget, ökar bland aktivister.

I det följande ska vi klargöra vad som idag gör de autonoma fortsatt attraktiva som skenbart radikalt alternativ till reformismen. För oss som marxister handlar det naturligtvis inte bara om att följa den utvecklingen, utan framför allt om varför de autonoma svaren ur det förflutna kan föra till så lite framgång idag. Det rör sig alltså om att visa varför de autonomas ”revolutionära” alternativ leder in i en återvändsgränd.

Därför måste vi – utan att skriva eller ens vilja skriva de autonomas historia – gå in på deras utveckling och utvecklingen av deras ideologi. Vi kommer därigenom också att beröra vad som enligt vår mening är det sammanhållande, gemensamma i den autonoma rörelsens olika fraktioner.

I nästa steg, ”Autonomismen och krisen”, tar vi itu med de politiska svaren på den nuvarande krisen från en autonom huvudriktning men undersöker även olika riktningar och utvecklar en kritik. I det fjärde avsnittet ägnar vi oss åt frågan om den autonoma rörelsens klasskaraktär – en strömning som till skillnad från både vänster- och

¹ Geronimo, *Glut und Asche: Reflexionen zur Politik der Autonomen Bewegung*. Münster 1997, s. 147.

högerreformisterna, Vänsterpartiet (Die Linke) och socialdemokraterna i SPD, gör anspråk på att vara antikapitalistisk och revolutionär.

Avslutningsvis går vi in på förhållandet mellan marxismen och autonomismen.

II. Operatismens ursprung och utformning

Den som idag betraktar den nuvarande ”scenen” har svårt att känna igen de autonomas historiska ursprung. Vem tänker i slutändan på teoretiska häften och tidningar, vem tänker ens på industriarbetarklassen när man betraktar dagens autonoma.

Operatismen (arbetarautonomin) har blivit en minoritetsströmning bland de autonoma, ja, den har blivit en strömning som delvis inte ens kan urskiljas. Och trots det går den autonoma rörelsen tillbaka på en politisk och teoretisk kritik från italienska vänsterintellektuella mot den reformistiska arbetarrörelsens inriktning, framför allt det italienska kommunistpartiet (PCI), men även det italienska socialistpartiet (PSI) och de italienska fackföreningarna, vilken i slutändan ledde till bildandet av den första autonoma organisationen.

PCI:s folkfrontspolitik och dess följder

PCI:s medlemmar hade utan tvivel burit huvudbördan i kampen mot nazisterna och den italienska fascismen och spelade en ledande roll i befrielseströrelsen. Men liksom i hela Europa – speciellt även i Frankrike – var Sovjetunionen under Stalin helt emot varje inriktning som kunde föra kampen mot fascismen och ockupationen vidare till en kamp för socialistiskt maktövertagande.²

Den här inriktningen följdes av PCI, inledningsvis dock inte utan svängningar till vänster. I och med Togliattis återkomst från exilen i Moskva i mars 1944 inriktades partiet strikt mot klassarbete med de allierade, de borgerliga partierna och marskalk Badoglios regering.

Regeringen som leddes av Badoglio, tidigare Mussolinis generalstabschef, bildades i juli 1943. Dess formering följde som en reaktion på de allierades landstigning på Sicilien och den antifascistiska rörelsens starka tillväxt, eftersom den italienska storbourgeoisien, storgodsägarna, prästerskapet och officerskassen såg sina intressen hotade av Mussolinis fortsatta styre. På det sättet hoppades den härskande klassens företrädare, som igår anförtrött sina intressen till Il Duce, ändå kunna utgå ur världskriget som segrare och – även om de anlände sent – erkännas som ”antifascister”. Framför allt ville de därmed undgå en hotande socialistisk revolution.

Att bourgeoisien och storgodsägarna framgångsrikt kunde genomföra den politiken berodde på stalinismens energiska hjälp.

Sovjetunionen erkände redan den 14 mars 1944 Badoglios regering – som första land! Togliatti ”uppnådde” en ombildning av regeringen till ”den nationella enhetens regering”, vilken PCI inträdde i den 22 april 1944.

² Jämför beträffande stalinismens kontrarevolutionära roll i upprättandet av efterkrigsordningen också den analys som genomfördes av kamraterna i Workers Power och Irish Workers Group under 1980-talet, *The Degenerated Revolution: The Origins and Nature of the Stalinist States* – se s. 38–47. När det gäller stalinismens politik i Italien, se Fernando Claudín, *Krisen i den kommunistiska rörelsen: Från Komintern till Kominform. 2: Stalinismens glansperiod*. Övers. Göran Dahlman. Röda Rummet/Barrikaden 1980, s. 51–80.

Premiärministern i dessa nationella enhetsregeringar växlade (Bonomi, Parri, De Gaspari). Kommunistpartiet förblev dock en lojal del av denna regering – en regering som avväpnade partisanrörelsen, rekonstruerade den borgerliga statsapparaten i dess grundstruktur, genomförde Italiens anknäpning till väst och stabiliserade kapitalismen.

PCI hade som arbetarklassens största parti spelat en nyckelroll i demobiliseringen av lönearbetarna både i stad och på land och förräderiet mot de revolutionära möjligheterna.

Ändå fick de inget tack av den italienska bourgeoisien. Dess ministrar, Togliatti (justitieminister), Scoccimarro (finansminister), Pesenti (skatteminister) och Gullo (jordbruksminister) sparkades 1947 ur regeringen. Kristdemokraterna behövde dem inte längre som ”partner”.

Det ändrade emellertid inte något grundläggande i den roll som PCI spelade i det italienska politiska systemet. Även som ”oppositionsparti” var partiet bland annat genom sina talrika positioner i kommunala förvaltningar ordentligt integrerat.

Den här politiken förde bland annat till att arbetarrörelsens ”officiella” organisationer – förutom PCI även det mindre och politiskt svagare PSI och fackföreningarnas ledare – ägnade mycket lite eller ingen alls uppmärksamhet åt lönearbetarnas dagliga utsugnings- och arbetsförhållanden, eller förändrade utsugningsmetoder, kapitalets nya sammansättning och arbetarklassens förändring.

Italien upplevde under 1950- och början av 1960-talet en omfattande industrialiseringsvåg, vilken ledde till en stark tillväxt av antalet lönearbetare framför allt i norr och till massutvandring av arbetare från söder. För fackföreningarna och reformisterna var bara den sektorsvisa lönekampen – eventuellt också arbetstiden – av någon betydelse. Utsugningens organisation på arbetsplatserna, ”fabriksregimen”, betraktades som ”given”.

Quaderni Rossi

Däremot utvecklades en kritisk intellektuell strömning kring författare som Panzieri, som under många år var oppositionell medlem av PSI:s centralkommitté och översättare av andra bandet av *Kapitalet*, runt tidskriften *Quaderni Rossi* (Röda häften; QR), som utkom 1961–65. Den kan räknas som operatismens teoretiska grundare.

I *Quaderni Rossi* utvecklade Panzieri bland annat en kritik av PCI och PSI liksom av de av dem dominerade fackföreningarna. En kärnpunkt i den kritiken riktade sig mot den ”objektivistiska tolkningen” av den teknologiska utvecklingen, som den återfinns hos reformisterna:

”Man hyser inte den minsta misstanke om att kapitalismen kan använda den nya ’tekniska bas’ som blivit möjlig genom övergången till den avancerade mekaniseringens (och automatiseringens) stadium, för att föreviga och konsolidera fabriksorganisationens auktoritära struktur; hela industrialiseringsprocessen påstås nämligen behärras av den ’teknologiska’ tvångsmässigheten, som leder till människans befrielse ’från de hinder, som hennes omgivning och hennes fysiska förmågor uppställer’. ’Förvaltningsrationalisering’, den våldsamma utbyggnaden av funktionerna hos ’organisationens utsida’ betraktas också i en ’teknisk’, ’ren’ form: förhållandet mellan denna utveckling och senkapitalismens motsägelser och processer (som söker efter allt mer komplicerade medel för att genomdriva sin planering), dvs. den konkreta historiska verklighet i vilken arbetarrörelsen lever och kämpar, den nuvarande

'kapitalistiska användningen' av maskiner och organisationen – allt detta förbises helt och hållet på grund av en teknologisk föreställning som är idyllisk."³

Med rätta kritiserar Panzieri här den italienska reformismens (liksom över huvud taget socialdemokratins och stalinismens) odialektiska sätt att se på den tekniska utvecklingen. Den kapitalistiska produktionsprocessens enhet som exploaterings- och arbetsprocess delas upp på ett sådant sätt att arbetsprocessen uppfattas som bara ett tekniskt ordningssystem. På det sättet manifesteras i arbetsprocessen enbart ett teknologiskt arrangemang och ett framsteg, på vilket fabriksorganisationens hierarki byggs upp, som enbart motsvarar teknikens nivå (vilket, i förbigående sagt, underförstår nödvändigheten av att bevara en byråkratisk verksamhetsform i varje framtida samhällsformation och dess rättfärdigande i den "reellt existerande socialismen").

Det är ett fel i den reformistiska inställningen att arbetsprocessen alltid manifesterar sig genom ett utsagningsförhållande, och att fabriken "despoti" också manifesteras i den konkreta arbetsorganisationen på grundval av en bestämd teknologisk nivå.

Marx utvecklade den här tanken mycket tydligt i första delen av *Kapitalet* genom diskussionen av det relativa mervärdet, där han betonade den "dubbelsidiga karaktären" av den kapitalistiska ledningen i produktionsprocessen:

"Kapitalistens ledning av arbetsprocessen är inte endast en speciell funktion, som tillfaller honom till följd av den samhälleliga arbetsprocessens beskaffenhet, utan hans ledning tjänar samtidigt det syftet att exploatera den samhälleliga arbetsprocessen och medför därför oundvikligen ett motsatsförhållande mellan exploatören och de exploaterade."⁴

"Medan den kapitalistiska ledningen har ett dubbelt innehåll, emedan den produktionsprocess som den leder till är dubbelsidig, å ena sidan en samhällelig arbetsprocess för framställning av produkter och å andra sidan kapitalets värdeökningsprocess, så är den till formen despotisk."⁵

Den tidiga operaismen vill anknyta till detta och bidra till arbetarnas kamp mot fabriksregimens "despotism" och den kapitalistiska ledningen. Den gör emellertid det genom att göra kampen mot denna despotism till *klasskonfliktens själva kärna*:

"Arbetarklassens 'nya' krav, vilka artikulerats i stridsåtgärderna, har inget omedelbart politiskt revolutionärt innehåll och underförstår inte heller någon automatisk utveckling i den riktningen. Ännu kan dess betydelse inte heller föras tillbaka till blott en 'anpassning' till den senaste teknologiska och organisatoriska utvecklingen i den moderna fabriken, vilken gör det möjligt med en 'kontroll' av arbetsförhållandena på en högre nivå. De ger snarare bevis på den framtida utvecklingen av arbetarklassens kamp i allmänhet och dess politiska betydelse. Dessa bevis är dock inte bara resultat av kunskapen och av varje kravs 'summa', hur ny och 'framstegsvänlig' den än kan uppfattas som i jämförelse med de traditionella målen. Förhand-

lingarna om arbetstid och arbetstakt, om antalet anställda, om förhållandet mellan lön och produktivitet, osv., tenderar naturligt att angripa kapitalet inom själva ackumulationsmekanismen och på området för dess 'stabiliseringsfaktorer'. Att dessa krav fördes fram genom arbetarnas kamp i nyckel- och tillväxtindustrier är en bekräftelse på deras systemsprängande karaktär. Försök att utnyttja dem för de närliggande målen i en allmän lönekamp förde i praktiken inte till en ny, mer omfattande enhet i klassaktionerna, snarare till dess motsats, nämligen återfall i fabriken avskildhet som en nödvändig följd av urholkning- en av deras potentiella politiskt progressiva inslag."⁶

I denna passage från 1961 finns redan operaismens centrala inslag. Panzieri medger att dessa "nya krav" från arbetarklassen inte har "något omedelbart revolutionärt politiskt innehåll"; i motsats till fackbyråkraterna och de reformistiska partiledningarna riktar QR blicken mot de nya arbetarskikten, framför allt invandrarna från södra Italien, vilka rekryterats som billig arbetskraft av de expanderande industrierna i norra Italien och som praktiskt taget ignorerades av fackföreningarna.

Raniero Panzieri

Men Panzieri tar i passagen ovan ännu ett steg, som skulle bli centralt för operaismens analys. Han smyger in en "systemsprängande karaktär" i arbetarklassens "nya" ekonomiska krav.

Han hävdar att "försöken att utnyttja dem för närliggande mål i den allmänna lönekampen" egentligen inte hade någon verklig grund i den spontana kampens grundval, utan istället fördes in "utifrån" genom den fackliga byråkratin eller andra organisationer som uppträder som arbetarnas förmyndare.

Seriösa kommunister kan givetvis inte förneka att det även i ekonomisk kamp förekommer inslag som negerar kapitalförhållandena. Varje strejk avbryter produktionen av mervärde och angriper tillfälligt arbetsgivarnas (eller en hel företagsgrupps) förfogande över sina fabriker.

³ Panzieri, "Om den kapitalistiska användningen av maskinerna under senkapitalismen", *Quaderni Rossi* nr 1 (1961).

⁴ Karl Marx, *Kapitalet: Kritik av den politiska ekonomin. Första boken: Kapitalets produktionsprocess*. Övers. Ivan Bohman. Cavefors 1970, s. 288.

⁵ *Ibid*, s. 289.

⁶ Panzieri, "Om den kapitalistiska användningen av maskinerna under senkapitalismen", *Quaderni Rossi* nr 1 (1961).

Naturligtvis kan och kommer en sådan kamp upprepade gånger att också resa politiska frågor, exempelvis när arbetsgivaren ber polisen om hjälp, när den borgerliga staten inskränker strejkrätten osv.

Det är dock något annat än operaisternas uppfattning, som antar att den ekonomiska kampen i sig har en systemsprängande karaktär.

Häri skiljer sig denna uppfattning, även om det i början delvis är i en ambivalent form, i grunden från marxismens. I analysen av arbetslönen visar Marx att utsugningen av arbetaren skenbart försvinner i lönefetischen, att det verkliga utsugningsförhållandet mystifieras. Varför? Därför att det förefaller som om kapitalisten inte betalar arbetskraftens värde, utan arbetet, som om arbetaren erhåller lönen för "arbetets värde":

"På ytan av det borgerliga samhället framträder arbetarens lön som arbetets pris, en bestämd summa pengar som betalas för en bestämd mängd arbete."⁷

Marx skriver vidare:

"Vad penningägaren direkt möter på varumarknaden, är i själva verket inte arbetet utan arbetaren. Och denne säljer sin arbetskraft. Så snart arbetet verkligen börjat, tillhör arbetskraften inte längre honom själv, och han kan därför inte vidare sälja den. Arbetet är värdets huvudinnehåll och inneboende mått, men det har inget eget värde."⁸

Det ser ut som om kapitalisten betalar arbetaren för det sammanlagda arbetet. Merarbetet, utsugningen försvinner i bådadas medvetande, så att man även i vardagligt tal med utsugning bara syftar på "för lite" betalning, lågavlönade och så vidare.

Men det räcker inte. Marx ställer också frågan, varför den "illusionära" föreställningen om "arbetets värde" dröjer kvar, varför den helt enkelt inte genom den dagligen upplevda utsugningen, genom den gemensamma kampen osv., kan genombrytas?

"Uttrycket 'arbetets värde' inte endast upplöser värdebegreppet utan förvandlar det till dess direkta motsats. Det är ett fingerat uttryck alldeles som t.ex. jordens värde. Dessa fingerade uttryck kommer emellertid ur själva produktionsförhållandena. De är beteckningar för väsentliga förhållandens yttre företeelseformer."⁹

Marx visar hur löneformen (och därmed naturligtvis alltid också lönekampen) spontant åtföljs av en förvrängning av de verkliga samhälleliga förhållandena i samhällets vardagsmedvetande och naturligtvis också i arbetarklassens medvetande. Därför är lönearbetarens "spontana" medvetande, såsom det ovillkorligen produceras och reproduceras dagligen inom ramen för de kapitalistiska produktionsförhållandena, en form av borgerligt medvetande.

Kravet på högre lön, lönekampen som sådan, har därför ingen systemsprängande kvalitet, hur nödvändigt och oundvikligt detta dagliga småkrig med kapitalet än är om arbetarklassen överhuvud taget ska kunna upprätthålla sina existensvillkor.

För operaismen förhåller det sig dock annorlunda. De av dem anförda kraven – förhandlingar om arbetstiden och arbetstakten, om antalet anställda, förhållandet mellan lön och produktivitet – är egentligen "klassiska" fack-

liga krav, ekonomiska krav, som rör försäljnings- och reproduktionsvillkoren för varan arbetskraft. Nu upphöjer Panzieri dem till "systemsprängande krav", när han hävdar att de angriper "kapitalet inom själva ackumulationsmekanismen och på området för dess 'stabiliseringsfaktorer'". Inom "ackumulationsmekanismen" rör sig dock all lönekamp (oavsett om det är på en arbetsplats, en bransch eller i en nationell ekonomi). Det gäller då alltid den storlek på mervärdet som arbetarna ska avtvingas. Den kampen kan naturligtvis spetsas till och bli en politisk klasskamp – och marxister måste hur som helst kämpa för det. Men det händer aldrig "av sig självt". En oförmedlad "systemsprängande kvalitet" har ekonomiska krav aldrig i sig, utan bara inom ramen för hela programmet. Ännu mindre gäller det för själva lönekraven som operaisterna upphöjer, även om det inte blir det centrala kravet.

Här går operaismen direkt ett steg bakåt från marxismen, som redan på 1800-talet krävde att omvandlingen av lönekampen till en fetisch hos exempelvis de brittiska fackföreningarna skulle ersättas med det revolutionära målet "avskaffande av lönearbetets system".

Ackumulations- och lönerörelse hos Marx och hos operaisterna

För marxismen är den ekonomiska kampen framför allt en reaktion på föregående påbud från kapitalet för att överhuvud taget säkerställa försäljningsvillkoren för varan arbetskraft. I första bandet av *Kapitalet* visar Marx att det finns ett bestämt förhållande mellan ackumulationens rörelse och lönehöjningar respektive utsugningsgrad, och att ackumulationens rörelse är den bestämmande polen i detta förhållande:

"Den lag för den kapitalistiska produktionen, som ligger till grund för den så kallade 'naturliga befolkningslagen', innebär helt enkelt följande:

Förhållandet mellan kapital, ackumulation och lönekvot är inget annat än förhållandet mellan det obetalda arbete, som förvandlas till kapital, och det tilläggsarbete som behövs för att sätta detta nya kapital i rörelse. Det är alltså inte alls ett förhållande mellan två storheter, som är oberoende av varandra, å ena sidan kapitalets storlek, å andra sidan arbetarbefolkningens antal. Om mängden av det obetalda arbete, som arbetarklassen levererar och kapitalistklassen ackumulerar, växer så snabbt, att det krävs en ovanligt stor tillgång på betalt arbete för att förvandla detta obetalda arbete till kapital, så stiger lönen, medan det obetalda arbetet relativt avtar, under förutsättning att alla andra förhållanden förblir oförändrade. Men så snart det obetalda arbetet har avtagit så mycket, att det merarbete, som kapitalet lever på, inte längre utbjudes i normal mängd, gör sig en reaktion gällande: en mindre del av revenyn blir kapitaliserad, och lönestigningen avlöses av en tillbakagång. Arbetslönen växlar därför inom gränser, som inte bara lämnar det kapitalistiska systemets grundvarlar orörda utan också säkrar kapitalets reproduktion i ökande omfattning."¹⁰

Marx sammanfattar här det han på annat ställe i *Kapitalet* ännu pregnantare sammanfattat som "Den kapitalistiska ackumulationens allmänna lag":

"Det är dessa absoluta förändringar hos kapitalets ackumulation, som återspeglas som relativa förändringar i

⁷ Marx, s. 467.

⁸ Marx, s. 469.

⁹ Ibid.

¹⁰ Marx, s. 547–548.

den exploaterbara arbetskraftens mängd, med den påföljd att orsak och verkan förväxlas. För att använda en matematisk term: ackumulationens storlek är den oberoende variabeln, lönsens storlek den beroende, inte tvärtom.”¹¹

Marx förtydligar här kategoriskt inte bara förhållandet mellan ackumulationens och lönsens rörelse. Han hänvisar också till att detta förhållande visar sig på det borgerliga samhällets yta. En betydande del av den borgerliga pseudovetenskapliga ekonomin, ”vulgärekonomi” bygger hela sin ”visdom” på detta fenomen, att lönsens ökning bestämmer investeringar och så vidare – något som slutar i den platta nyliberala formeln att arbetarna måste visa ”återhållsamhet”, så att ”ekonomin” kan växa också i deras eget intresse.

Men även operaisterna och autonomisterna förlitar sig på denna bluff! Även de drar regelrätt fram detta förhållande. Denna ståndpunkt går i allt väsentligt tillbaka på Mario Tronti, en av de andra författarna i *Quaderni Rosso*:

”Vi har betraktat varan arbetskraft som den egentligen aktiva sidan av kapitalet, som den naturliga platsen för all kapitalistisk dynamik. Den är inte bara protagonist i exploateringsprocessens utvidgade reproduktion, utan också i arbetsprocessens ständigt revolutionära förändring. De teknologiska förändringarna dikteras och genomförs själva genom de förändringar som inträder i arbetskraftens värde. Kooperation, manufaktur, storindustri är bara ’särskilda metoder för relativ mervärdeproduktion’, former som skiljer sig från arbetets ekonomi, som å sin sida framkallar ökade förändringar i kapitalets organiska sammansättning. Kapitalet blir allt mer beroende av arbetskraften; den måste kapitalet förfoga över i allt större omfattning, precis som man förfogar över sin produktions naturkraft; kapitalet måste reducera själva arbetarklassen till naturkraft. Ju mer den kapitalistiska utvecklingen fortskrider, desto mer beroende är totalkapitalisten av att betrakta hela arbetet som en del av kapitalet, måste kontrollera alla rörelser – inom och utom – arbetskraften, och är tvingad att långsiktigt planera förhållandet mellan kapital och arbete, som ett stabilitetsindex för samhället. När kapitalet har erövrat alla områden utanför produktionen i strikt mening, inleds dess process för inre kolonisering; först då, när det borgerliga samhällets cirkel sluts – produktion, distribution, utbyte, konsumtion – kan man med rätta tala om den kapitalistiska utvecklingens början. Vid denna punkt ansluter sig den process med objektiv kapitalisering av arbetets subjektiva krafter som är nödvändig för processen med den materiella upplösningen av totalarbetaren och därmed arbetaren själv, i den utsträckning han är arbetare: han är själv reducerad till en av det kapitalistiska produktionssättets egenskaper och därmed en funktion av kapitalisten. Det står klart att arbetarklassens integration i systemet blivit en livsnödvändighet för kapitalismen: Avvisandet av denna integration genom arbetaren hindrar systemet att fungera. Det finns bara ett möjligt alternativ: dynamisk stabilisering av systemet eller proletär revolution.”¹²

Krisen framstår inte som en nödvändig följd av ackumulationsrörelsen, som ett nödvändigt resultat av kapita-

lets rörelse, utan som ”svar” på arbetarklassens aktioner.

Arbetarklassen kan själv orsaka eller rentav förvärta krisen, i och med att den skärper den ekonomiska kampen. Det står därmed också klart, varför lönekraven intar en så central plats i operaismen:

”Även vi har först sett den kapitalistiska utvecklingen och sedan arbetarkampen. Det är ett misstag. Vi måste vända på problemet, ändra förtecknen, och utgå från en princip: och principen är den proletära klasskampen. På de samhälleligt utvecklade kapitalens område är arbetarkampens kapitalistiska utveckling underordnad, den kommer efteråt, och den egna produktionens politiska mekanism måste motsvara den.”¹³

Operaismens klassbegrepp

I citatet från Panzieri ovan återklingar också en väsentligen (industri-)sociologisk analys av det ”revolutionära subjektet”. I texten blir detta ”arbetaren i nyckel- och tillväxtindustrin”.

I 1960-talets och det tidiga 1970-talets operaistiska teori är det ”massarbetaren” som på grund av sin speciella ställning i produktionsprocessen är den revolutionära omvälvningens kärna och centrum och utgångspunkt för den politiska organiseringen.

Under 1950- och 1960-talet ägde det i Italien rum en ”nysammansättning” av arbetarklassen (en process som i andra länder, exempelvis USA, ägt rum redan tidigare). Denna ”nysammansättning” har framfört en ny ”typ” av arbetare, ”massarbetaren”. Därmed kan vi, grovt sagt, föreställa oss arbetaren vid löpande bandet, proletären i fabriken, som är organiserad i enlighet med ”vetenskaplig företagsledning” och som enbart tilldelar den enskilde arbetaren själlösa, mekaniska sysslor.

I operaistiskt tänkande är den materialistiska instansen ett avgörande element i hela teorin: man kan också säga, att bara det materialistiska tolkningskriteriet tillåter en historiskt-logiskt korrekt rekonstruktion av de efter varandra följande arbetargestalterna i kapitalförhållandenas historia. Under det att man tog varje analys av kroppens förhållande till arbetsinstrumenten som fixpunkt, tanke- och handlingsformer i förhållande till produktionsformer, det subjektiva i förhållande till det objektiva, stod det klart att den politiska praktiken, de former, de genom klasskampen uttalade behoven har fastställt och fastställer sig på grundval av arbetets objektiva förhållande till kapitalet, människans förhållande till maskinen. Yrkesarbetare införde därmed en enbart formell underordning av sitt arbete under kapitalet och kämpade för att återerövra produktionsmedlen, för fabriken självförvaltning – och massarbetaren direkt mot kapitalets fysiska existens, dess tekniska sätt att vara, uttryck för en nu reell underordning av hans arbete. Den revolutionära processen definierade och definierar sig alltså när det gäller arbetargestalten, som dominerar i den kapitalistiska arbetsorganisationen eller som tenderar mot dominans. Klassens tekniska sammansättning bestämmer exakt klassens utsnitt, på vilket kapitalet försöker stödja ackumulationsprocessen; klassens politiska sammansättning definierar den materiellt bestämda

¹¹ Marx, s. 547.

¹² Mario Tronti, ”Fabrik och samhälle”, *Quaderni Rossi* nr 2, 1962 (på tyska i: Mario Tronti, *Arbeiter und Kapital*. Frankfurt am Main 1974, s. 17–40).

¹³ Mario Tronti, ”Lenin i England”, *Classe Operaia* nr 1, 1964 (på tyska i: Primo Moroni/Nanni Balestrini, *Die goldene Horde: Arbeiterautonomie, Jugendrevolte und bewaffneter Kampf in Italien*. Berlin 2002, s. 86–93).

karaktären av deras antagonism.”¹⁴

Detta citat från en företrädare för den autonoma riktningen förtydligar skillnaden mellan marxismen och autonomismen redan när det gäller klassbegreppet. I marxismen består klassbegreppet – tvärtemot den borgerliga sociologin – alltid av förhållanden. Så framstår också den autonoma skribenten till att börja med, men han hänför det till förhållandet mellan arbetar- och kapitalistklassen, sedan snabbt till fabriken, ur vilket sedan slutligen en historiskt bestämd ”arbetargestalt” framträder, utifrån vilken den ”revolutionära processen definierats och definieras”.

Det som är avgörande här är: *Arbetarklassen definieras inte i förhållande till kapitalistklassen, dvs. på grund av sin ställning i de samhällsliga produktionsförhållandena, utan på grund av dess ställning i förhållande till ett bestämt produktionsmedel, till arbetsmedlet.*

I grund och botten sätter operaismen – återigen – fokus på fetiseringen genom kapitalförhållandet. I det borgerliga samhället förefaller klasser vid första anblicken faktiskt vara en grupp människor som kännetecknas av sina gemensamma egenskaper, exempelvis vissa inkomstgrupper, vissa beteenden (*habitus*), gemensam kunskap (vetande, ”intellektuellt kapital”) och liknande. I operaismen går det metodologiskt till på ett liknande sätt. Här är det bara en gemensam position i förhållande till teknologin, till ett visst arrangemang i produktionsorganisationen, som frambringa en viss ”arbetargestalt”.

Ur förhållandet till arbetsmedlen växer sedan även ”medvetenheten”. ”[Y]rkesarbetaren” hade därmed alltid velat kämpa för ”fabrikens självförvaltning”, medan ”massarbetaren” konkurrerar med kapitalets fysiska existens”. Ur denna föreställning följer också den tidiga autonoma rörelsens koncentration inte bara på lönekampen, som ju också ”alltmer tar bort” kapitalet, utan också entusiasmen för sabotage som klasskampsform eller överhuvud taget ”kampen mot arbetet”.

Detta samband mellan arbetsorganisation och förhärskande teknologi och frågan om det revolutionära medvetandet förtydligar författaren ännu en gång i sitt bidrag:

”Massarbetarens klassammansättning representerade det som i statistiken är ett ’kollektiv’, dvs. den vetenskapliga observationens grundenhet: en ensemble av homogena enheter med en bestämd ’funktion’. I vårt fall: ett extrakt av arbetskraften, som homogeniseras materiellt genom en bestämd relation till den kapitalistiska teknologin (monteringsbandet) och ett därur följande politiskt beteende: krav på lön som inkomst, arbetsvägran, sabotage.”¹⁵

Här framträder alltså ett av operaismens grundfel ännu en gång tydligt, vilket har långtgående konsekvenser. För operaismen växer *klassmedvetandet ur en bestämd ställning, ur massarbetarens ’vara’, ur en bestämd ’arbetartyps’ vara.*

Det måste bara framträda ”obefläckat”. Den revolutionära organisationens uppgift består i viss utsträckning i att driva på denna process och bekämpa dem som försöker hindra den.

”Att i gemensam kamp med protagonisterna i den arbetande klassens kamp själv söka målet och formerna, med vilken den nu förda kampen själv kan ta ut riktningen mot det medvetna förverkligandet av ett socialistiskt

system; omvandlingen av den objektiva kraften till subjektiv, politiskt medveten kraft, till ett perspektiv för att övervinna det bestående systemet, som förbinder de partikulära kraven, resultat på olika nivåer... med allmänna hypotetiska synteser, som använder sig av systemets livsnerver och som ur det inre av klasskampens rörelse själv kan ge inriktning åt sina mest utvecklade toppar.”¹⁶

Dessa formuleringar påminner på ett flagrant sätt om ekonomisternas texter i den ryska socialdemokratien, vilka skarpt vände sig mot Lenins och dennes anhängares ståndpunkt. De hade insisterat på att revolutionärt klassmedvetande inte organiskt kan växa fram ur den ekonomiska kampen på arbetsplatserna, utan istället måste föras in utifrån, genom en organiserad revolutionär kraft – det kommunistiska partiet – och in i klassen. Ekonomisterna såg däremot redan i den ekonomiska kampen, och det därur utvecklade medvetandet, ett ”proletärt klassmedvetande”, medan Lenin med rätta höll fast vid att det bara handlade om, och bara kunde handla om, ”rent fackligt medvetande”.

Operaisterna begick samma fel under 1960-talet, förvisso med en annan inriktning. Medan de ryska ekonomisterna ville försvaga den revolutionära kampen, ville operaisterna främja den. De politiska konsekvenserna av dessa fel undgick de inte, även om ”operaismen” mot slutet av 1960-talet fick en omfattande politisk tillströmning och kunde registrera ett starkt organisatoriskt uppsving.

Operaismen och klasskampen under 1970-talet

Operaisternas begreppsliga föreställningar förde emellertid sedan till en oenighet i *Quaderni Rossi* om huruvida det överhuvud taget är meningsfullt att arbeta i arbetarrörelsens befintliga organisationer, dvs. de reformistiska partierna men även i fackföreningarna. Efter massstrejker vid Fiat 1962, där ”massarbetaren” för första gången kunde ses i aktion, blev denna fråga allt viktigare och förde 1963 till splittring. Gruppen kring Marco Tronti och Antonio Negri hävdade att en inriktning mot de traditionella arbetarorganisationerna var allt mindre meningsfull och grundade slutligen den politiskt mer offensiva tidskriften *Classe Operaia* (Arbetarklassen), vars första nummer publicerades 1964 och som fortsatte att vidareutveckla operaismens politiska grunder.

Men detta var bara början på autonoma organisationer. En del av *Classe Operaia* formerade sig 1969 som *Potere Operaia* (Arbetarmakt), den första operaistiska organisationen i verklig mening, som snabbt växte till flera tusen medlemmar. Operaismen fick under den här fasen ett inflöde från arbetarradikaliseringen och ungdomen.

Den influerade också delvis tänkandet i andra organisationer i den radikala vänstern som Lotta Continua, *Il Manifesto* och *Avanguardia Operaia*.

Dessa grupperingar var själva fortfarande tydligt inriktade på arbetarklassens kärnskikt, ”massarbetaren”. Det var för dem ”det revolutionära subjektet”. De företrädde dessutom en positiv inställning till ”leninismen” (eller det som de uppfattade som leninism), maoismen (speciellt ”den proletära kulturrevolutionen”) och nödvändigheten av en ”snäv revolutionär organisation”. Det betyder att de strömningar som mer eller mindre influerades av opera-

¹⁴ Roberto Battaglia, ”Massarbetare och samhällslig arbetare – en kommentar”.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Alquati, *Documenti sulla lotta die classe alle FIAT*, citerat efter Birkner/Flotin, *(Post-)Operaismus*, Juni 2006, s. 18–19.

ismen mot slutet av 1960-talet och början av 1970-talet i viss mån uppfattade sig som kaderorganisationer. Mot slutet av 1960-talet tycktes klasskampens utveckling i Italien ge dem rätt – och att ”förebilden” i den italienska imperialistiska kapitalismen fanns vid Fiat.

Strejk vid Fiat 1969

Fabriken i Turin var med sina 170 000 (!) anställda en industriell gigant. Detta hade koncernledningen och fabriksledningen förstått, och den hade under 1950-talet starkt försvagat ”vänsterfacken” (dvs. det kommunistpartiet närstående CGIL) och försökt ersätta dem med öppet gula fackföreningar (SIDA, Sindicato Italiano dell'Automobile).

Trots detta utbröt en omfattande kamp 1962. I den spelade ”massarbetaren”, dvs. arbetarna vid löpande bandet, vilka till största delen rekryterats från södra Italien (också för att försvaga vänsterfacken), en radikal nyckelroll. Kampen förde under 1960-talet till två resultat: å ena sidan kunde CGIL åter etablera sig, å andra sidan ökade operaismens, ”arbetarautonomins” inflytande i fabriken. De organiserade sig vid Fiat liksom i hela norra Italien i baskommittéer, CUB (Comitati di Base).

Den italienska ekonomin började 1968 att drabbas av den ekonomiska krisen. Det ledde till strejker och kamp mot Fiats övervältring av krisens kostnader, men den stod fortfarande under den fackliga apparatens ledning och hegemoni. Men 1969 vänder det. En andra strejkväg började under våren 1969, när de anställda vid Fiat i Turin gick ut i solidaritetsstrejk med arbetarna i den lilla staden Battipaglia som belägrades av polisen (under belägringen blev arbetare beskjutna av polisen). Arbetarnas oro svällde till en bred strejkväg: den ”röda” eller ”krypande maj” (*maggio striciante*).

De fackliga ledningarna ställs nu inför den basdemokratiska utvecklingen. Arbetarna byter ut den fackliga strejkledningen mot egna av stormöten valda och ständigt avsättbara delegater. De fackliga företrädarna blev delvis utbuade eller helt enkelt uteslutna från stormötena. Framför den stora fabriken ägde veckovisa offentliga stormöten rum, så att arbetarna från hela omgivningen skulle kunna delta.

Denna andra kampväg nådde sin höjdpunkt den 3 juli med en generalstrejk i Turin mot de allmänna hyreshöjningarna i staden. Det uppstod en konvergens mellan student- och arbetarrörelse. Samtidigt som studenter deltog

som strejkvakter, deltog arbetare i studenternas demonstrationer. Inom ramen för en strejk i juli 1969 deltog invånarna i stadsdelen Mirafiori i Turin i sammanstötningar med polisen, vilket var ett uttryck för den samhälleliga spridningen av de autonoma arbetarnas krav.

Strejkaktiviteten nådde sin höjdpunkt under hösten 1969. En hel strejkväg drog genom norra Italien med centrum i Turin, mer bestämt Fiatverken i Turin. Där visade sig baskommittéerna som organisationsform och politisk ledning på arbetsplatsen – till skillnad från 1968 – kunna ersätta CGIL i kampen. En väsentlig grund var att denna organisationsform var mer lämpad för att sätta nyaktiverade arbetarskikt i rörelse och att låta dem bli aktiva subjekt i sin egen kamp.

Trots denna dynamik, radikalisering och maktförskjutning i arbetarklassen uppenbarade operaismen redan 1969 sina politiska svagheter på ett flagrant sätt:

1. Den analys av krisen som genomfördes av operaistiska organisationer som Potere Operaio eller av den 1969 grundade Lotta Continua var falsk och förvirrande. Framför allt tolkades krisen som ett resultat av arbetarkampen och ”kapitalets svar” till klassen!

2. Även arbetarklassens radikalisering uppfattades ensidigt och felaktigt, som om den i första hand var förankrad i italienska förutsättningar – invandringen från södern och den därmed förbundna uppkomsten av ”massarbetaren” – och att den framför allt inte var en del av och ett uttryck för en internationell utveckling.

3. Operaisterna hade överhuvud taget inte något politiskt svar på den italienska kapitalismen. Regeringen var splittrad, vilket i sig återspeglade en politisk konflikt i den härskande klassen, i fråga om huruvida det var nödvändigt att integrera PCI i regeringen för att ”reformera” ekonomin och staten.

4. Det förekom sammanstötningar mellan å ena sidan massstrejker, studentrörelsen, arbetarna och ungdomen och å den andra staten. Det innebar att de styrande hade nått en död punkt och inte längre kunde göra vad de ville och eftersträvade en nyordning av styrkeförhållandena och den sociala basen för sin egen regering. Därtill konfronterades den med en arbetarklass som skakade landet med en rad massstrejker. Kort sagt: Italien befann sig i en förrevolutionär situation. Vari bestod nu operaisternas program för att göra denna förrevolutionära situation till en revolutionär situation? Vilket program hade de för att visa arbetarklassen vägen till makten? Det fanns inte något program!

5. Operaisterna visade sig vara odugliga och ovilliga att i massstrejkerna 1968 argumentera för en utvidgning av strejkerna till en generalstrejk utan tidsbegränsning! De försummade detta och reste inte kravet! Tvärtom blev en del av de kampformer som operaisterna redan hade använt till en fetisch, exempelvis maskning, som påstods angripa ”själva kapitalet”, och visade sig under denna period snarare vara en bromskloss än ett medel för att binda samman massrörelsen och skapa en politisk strejkrörelse mot regeringen.

6. De försummade likaså att resa frågan om arbetarkontroll, även om de exempelvis vid Fiat förfogade över en massbas. Endast detta krav hade kunnat ha en central betydelse för att med utgångspunkt i den spontana massrörelsen på arbetsplatserna och på gatorna bygga upp organ för proletär dubbelmakt och när det gäller storindustrin sprida sig i hela landet. På så sätt hade de industriella

bastionerna kunnat bli till förebilder för bildandet av fabrikskommittéer och arbetarråd i hela landet – och därmed till kamporgan mot kapitalisternas och statens makt och till embryo för en framtida proletär makt.

7. Likaså avvisade en del av de operaistiska grupperna, eller grupperingar som var influerade av operaismen som Lotta Continua, stormöten och val av delegater, eftersom det skulle kunna hindra ”basens initiativ”. Detta pseudoargument visar hur djupt operaismen och ”den radikala vänstern” redan då var intrasslad i ”miljön”, i det här falset arbetsplatserna. Utan stormötenas valda och avsättbara delegater hade det inte kunnat bildas en alternativ och av arbetarna kontrollerad kamplledning i hela landet. Generalstrejkens paroll borde ha haft nära samband med detta. Men ännu mer skulle revolutionärer i Italien – under 1969 – ha agiterat för en landsomfattande kongress med arbetarnas delegater.

8. Ett sådant perspektiv skulle ha placerat frågan om generalstrejk och kampen för arbetarklassens program mot krisen på dagordningen: ett program för klassens politiska makterövring. Men detta är helt främmande för operaismen, liksom alla dess autonoma efterföljare. Den känner inte till något program för politisk makterövring och ännu mindre känner den till taktik gentemot andra organisationer som är förankrade i arbetarklassen för att bryta deras inflytande.

9. Därför hade operaisterna ”naturligtvis” inga som helst krav och ingen taktik gentemot det förment ”färdiga” kommunistpartiet. De hade inga krav på fackföreningarna, de hade inga krav för Italiens olösta demokratiska frågor eller för böndernas och söderns sociala problem. Därmed hade de inte några medel för att bryta loss PCI:s proletära massbas från dess ledning. Det var ännu mer fatalt, eftersom PCI trots sin ärkerreformistiska politik under 1970-talet fortfarande var det största och bäst förankrade partiet i arbetarklassen och kunde – parallellt med den snabbt växande radikala vänstern – bygga ut sitt inflytande. Därför skulle krav på reformisterna att de skulle bryta med sin koalitionspolitik (exempelvis ingen pakt med regeringen!) varit avgörande för att vinna deras proletära massbas för kampen och slutligen för revolutionen.

10. Operaisternas politik, som varken kunde lägga fram ett revolutionärt program för makterövring, eller bryta loss massorna från reformistiska eller öppna borgerliga ledningar och vinna dem för revolutionen, måste slutligen misslyckas – och den misslyckades. Vi uppehåller oss här vid denna punkt för att visa, att det inte finns någon förmodat ärorik tidsperiod för ”arbetarautonomi”, att den misslyckades redan vid sitt första stora historiska prov – i en förrevolutionär kris.

11. Det som var utmärkande för denna underlåtenhet var en i grunden felaktig uppfattning som operaismen och den senare autonomismen hade om förhållandet mellan revolutionärt avantgarde, revolutionärt parti och revolutionär organisation och massorna. I operaismen ska ”massarbetaren” enbart genom sitt initiativ, genom sin handling ”rycka med sig” och spola bort hindren för deras revolutionering, deras passiva element och bindningar till det bestående samhället. I marxismen förhåller det sig på ett helt annat sätt. Avantgardets uppgift består inte alls i att rycka med sig andra genom en speciell radikalism i sina egna aktioner, genom att ”rusa i förväg”. Det måste lägga fram en politisk strategi, ett program, som innehåller en lösning på alla grundläggande problem i en be-

stämd samhällsordning – alltså inte bara steg, aktiviteter för ”avantgardet” eller ”de kämpande”, utan också exempelvis för bönderna och för mindre klassmedvetna skikt av lönearbetarna. Det måste föga samman dem i ett program, som gör det tydligt att endast arbetarklassen kan genomföra ett sådant program, alltså omorganisera hela samhället, vilket kan tillgodose alla undertrycktas behov; det måste göra det tydligt att de för att kunna förverkliga ett sådant program själva måste överta makten.

Från massarbetare till ”totalarbetare”

Den heta hösten 1969 fick viktiga konsekvenser. Den italienska regeringen och arbetsgivarna reagerade på arbetarnas militans med en rad eftergifter. Jämförelsevis stora lönehöjningar erhöles som en följd av kampen och generalstrejken 1969, lönenivåerna närmade sig 1970 grannländernas, vidare genomdrevs en förtioimmarsvecka och en minskning av lönegrupperna. I maj 1970 godkände parlamentet en ny arbetslagstiftning som garanterade ett långtgående skydd mot uppsägningar och facklig rörelsefrihet infördes på arbetsplatserna. CUB erkändes politiskt som arbetarnas företrädare.

Likaså ägde en massiv omstrukturering rum på arbetsplatserna, vilken förändrade arbetsgången i så hög grad att den kollektivitet och sammanhållning som blivit synlig och stärkt i kampen försvagades. Detta var arbetsgivarna delvis framgångsrika med. Det kom en ny våg med arbetarmilitans 1973, men det stod också klart att fabriksregimen genomgick en omvandling.

Ett resultat var att arbetsgivarna gick till politisk offensiv mot militanterna i fabriker och försökte slå sönder deras strukturer och avskeda deras aktivister. Även det lyckades, speciellt i mitten av 1970-talet förlorade hundratal aktivister i små och medelstora företag sina jobb – ofta efter förbittrad kamp.

Detta åtföljdes av att andra politiska rörelser offentligt framträdde och föreföll mycket starkare och mer dynamiska: kvinnorörelsen, studenterna på universitetet och husockupationsrörelsen.

Det medförde att begreppet den ”nya massarbetaren” visade sig vara bräckligt och ett annat ”subjekt” tycktes framträda istället för den tidigare ”arbetargestalten” – ”den samhällelige arbetaren”.

Denna utveckling teoretiserades av en del av autonomisterna under Toni Negris skriftliga ledning. De utgick ifrån att krisen – även om den i väsentliga aspekter var olöst – hade lett till en ”ny sammansättning” av arbetarklassen. Kapitalet var tvingat att ge arbetet en ”ännu mer abstrakt” karaktär och vidga dess samhälleliga karaktär. ”Massarbetaren” hade redan uppvisat den trenden, men det hade bara berört en bestämd del av klassen, arbetarna i metallindustrin: avantgardet. Nu hade den processen inletts i hela samhället. Den nya, den adekvata ”arbetargestalten” var *operaio sociale*, den samhällelige arbetaren.

I och med krisen hade det ägt rum en förändring i statens sätt att fungera, ja, inom alla samhälleliga områden i förhållande till arbetet, vilken ledde till att dessa områden till viss del började organiseras ”fabriksmässigt”. Allt arbete, all verksamhet, oavsett om det var i fabriken, på kontoret eller på universitetet underordnades kapitalet. Därmed hade dock skillnaden mellan produktivt och improduktivt arbete förlorat sin innebörd. Och ännu mer: Den samhälleliga grundmotsättningen förändras sig – motsättningen mellan kapital och arbete blir till motsättningen mellan

proletär och stat.

Därmed förändrades också de centrala kraven och kampformerna. För operaisterna står lönekampen i förgrunden hos massarbetaren, som klasskampens centrala form. Det är över nu, ”vi” är slutligen alla delar av ”den samhällelige arbetaren”, oavsett om det nu är som fabriksarbetare, husockupant, feminist, student m.m. Istället för krav på lönerna träder nu krav på ”anslag” eller på ”garanterad lön för alla” – även utan arbete!

Att sådana krav och ståndpunkter ledde till en brytning med de arbetarautonoma som kom ur fabrikena, framgår tydligt. Wright berättar i *Den Himmel stürmen* om en kontrovers i Autonomia – en heterogen förening av autonoma grupperingar från 1973. En grupp arbetare från Alfa Romeo kritiserade parollen för ”en garanterad lön för alla och envar” utifrån en proletär ståndpunkt. Saken slutade med att kamraterna ”blev isolerade” och ett ”par månader senare [lämnade] *Autonomia*”.¹⁷

Detta illustrerar en utveckling i den autonoma rörelsen under 1970-talet, vilken teoretiserades med teorin om ”den samhällelige arbetaren”. Till skillnad från operaisterna på 1960-talet inträdde allt fler skikt som inte var proletära i centrum för den autonoma rörelsen, organiseringen och aktionerna. De autonomas klassbas fick en ”ny sammansättning” – bort från industriarbetare, till studenter, till husockupanter. Revolterande halvproletära eller proletära ungdomar eller arbetslösa, vars aktioner tjänade till att illustrera teorin om ”den nya totalarbetaren”, spelade däremot i den verkliga autonoma rörelsen en underordnad, för att inte säga försumbar roll.

Det innebär att de autonomas sociala bas blev allt mer småborgerlig. De autonoma utvecklade sin ännu idag tydliga karaktär som en form av småborgerlig radikalism.

Denna utveckling ägde rum mot bakgrund av nedgången för den italienska arbetarklassens radikala, kämpande flygel under 1970-talet. Redan före nederlaget 1977–79 hade operaisterna och autonomisterna förlorat många av sina positioner i fabrikena, och trängdes helt ut från arbetsplatserna och isolerades, till att börja med i de medelstora och mindre företagen – ofta under medverkan av de reformistiska fackföreningarna och partierna.

Operaisterna visade sig dock även politiskt oförmögna att ge ett politiskt svar på PCI:s ökade styrka i början och mitten av 1970-talet, vilken ironiskt nog kunde föras tillbaka till de reformer eller eftergifter som den italienska staten tillfälligt gjort på grund av den militanta arbetarkampen. I varje fall visade det sig att den operaistiska föreställningen att det ”egentliga” arbetarmedvetandet spontant rörde sig i en militant eller kämpande inriktning var felaktig, att dessutom borgerligt och reformistiskt medvetande (och därmed de därpå grundade organisationerna) hade en materiell grund i klassen. Denna reformism kan bara övervinnas genom en tålmodig och beslutsam kamp mot de reformistiska organisationerna, vilken också använder sig av den politiska taktikens medel (enhetsfront m.m.).

De flesta autonoma under 1970-talet slog dock in på den motsatta vägen. De såg PCI och fackföreningarna som enbart borgerliga och repressiva krafter, som inte bara samarbetade nära med arbetsgivarna eller den borgerliga staten, utan i grunden smått samman med dem i en

odifferentierad enhet.

Denna uppfattning försökte man också då och då underbygga med pseudomarxism, exempelvis med Negri tes att det i krisen inte kunde finnas några reformer och därmed ingen reformism. Därur drogs slutsatsen att PCI ”följaktligen” inte kunde vara ett reformistiskt parti.

Hur mycket sådana ståndpunkter än närdes och skenbart bekräftades av PCI:s verkliga politik – dess angiveri mot militanter, den brutala repressionen även i de av partiet styrda kommunerna och framför allt dess strategiska inriktning mot en ”historisk kompromiss” med kristdemokraterna – var det politiskt också en fallgrop för autonomin.

Framväxten av rörelser, ockuperade hus, stödjepunkter på universiteten, men också nya kommunikationsmedel som exempelvis radiostationer, resulterade i allt mer upprördhet i den härkande klassen, i regeringen och i PCI. En häftig kampanj med avskedanden inleddes mot de autonoma, som anklagades för ”terror”. PCI jämförde deras aktionsformer med fascisternas.

Den nya autonomins militans och kampkraft, men också omfattning och dynamik nådde sin höjdpunkt 1977. I februari och mars var i stort sett alla universitet i Italien ockuperade. Under våren gick ockupationerna vidare, ofta åtföljda av massdemonstrationer med tiotusentals deltagare, under vilka det alltid kom till sammanstötningar med polisen.

Delvis blev konflikterna särskilt intensiva i städer som dominerades av PCI, som Bologna, där det också kom till strid med partiets ordningsvakter. Den 17 mars samlade PCI tillsammans med de borgerliga partierna ”den tysta majoriteten” och 200 000 deltagare marscherade.

”Den 12 mars ägde en demonstration rum i Rom med 50 000 människor mot gripandet av en anarkist. Demonstrationen eskalerade till en av de största gatustrider som den italienska huvudstaden någonsin upplevt. Grupper ur delar av ’Autonomia operaia organizzata’ praktiserade den av dem tidigare propagerade ’nya nivån på konflikten’, den väpnade aktionen. Under demonstrationen plundrades två vapenbutiker, otaliga affärer, kaféer och hotell slogs sönder, hundratals bilar och många bussar vältes omkull och brändes. De regerande kristdemokraternas kontor och tidningar angreps med bensinbomber. Utgången av demonstrationen markerade dock en vändpunkt i den italienska autonomins vidare utveckling. Många deltagare i demonstrationen kände sig överrumplade och utnyttjade av militansens omfattning, detta desto mer som huvuddelen av dem var oförberedda och hjälplösa ställdes inför polisens militära uppträdande och dess hämndaktioner i slutet av demonstrationen.

Utvecklingen tillspetsades slutligen den 14 maj vid en demonstration i Milano. Grupper med ungdomar på vespor gav sig på snutarna och dödade en. Händelserna ledde till en skärpt isolering för den organiserade ’Autonomia operaia’ inom den italienska vänstern. Med en minskad solidaritet och en massiv statlig repression inträdde också ett sönderfall av den kreativa delen av autonomin, som drog sig tillbaka, gynnad av statliga eftergifter, i storstädernas drogsukultur, på landet eller i Radikala partiet (delvis jämförbara med de Gröna). Under sommaren 1977, med betydande hjälp från PCI, som i sina tidningar publicerade namnen på autonomins ’huvudmän’, greps över 300 autonoma av den italienska staten och fängslades. ’Radio Alice’ i Bologna förbjöds och dess ut-

¹⁷ Steve Wright, *Den Himmel stürmen: Eine Theoriegeschichte des Operaismus*. Berlin 2005, s. 173.

rustning beslagtogs. Den statliga repressionen riktade sig målmedvetet mot rörelsens strukturer, som exempelvis boklådor, förlag, tidningsredaktioner osv. Förevändningen för alla åtgärder var konstruktionen av en 'subversiv sammanslutning', som skulle ha förberett en komplot mot den italienska staten.

Stora delar av aktivisterna i miljön kring 'Autonomia operaia' försökte bromsa rörelsens sönderfall genom en stegring av det underjordiska massvåldet ('Guerilla diffusa') och såg enbart i den militära konfrontationen med statsapparaten möjligheten för utvecklingen av en revolutionär process. 'Hela församlingar går under jorden.' Denna linje kunde dock inte längre ersätta den politiska rörelsens krympande sociala förankring. Den 7 april 1979 ägde slutligen hundratals gripanden rum (däribland också Negri) mot 'Autonomia operaia'. Av de 4 000 politiska fångarna i Italien år 1981 hörde mer än 1 000 till dess grupperingar. Händelserna den 7 april 1979 blev därför ett strategiskt nederlag för den italienska 'Autonomia operaia', ur vilken de under 1980-talet inte har återhämtat sig.¹⁸

Sammanfattning: Vad är autonomi?

Innan vi går över till de tyska autonoma idag, ska vi ännu en gång sammanfatta vårt långa avsnitt om operaismen och autonomismen under 1960- och 1970-talet och rekapitulera "autonomins" avgörande kännetecken.

"Autonomins av mig avsedda betydelse är klassautonomi... Autonomi i dubbel form: som klassrörelse, arbetskraftens rörelse mot kapitalet, arbetarnas rörelse som produktionens subjekt mot sin samtidiga [roll] som utnyttjandets objekt. Men också och samtidigt utöver fabriksområdet: som de beroende massornas tendens eller rörelse mot kapitalets försök att betrakta dessa beroende massor som objekt för överförandet av mervärdet till profit, som konsumtionsobjekt. I båda fallen innebär autonomi klassens försök... att i sin kamp för frigörelse göra sig självständig av kapitalrörelsen... Klassautonomi innebär... att klassrörelsen som emancipationsrörelse, som process för att åstadkomma medvetande försiggår helt oberoende av ekonomiska cykler... Autonomi innebär inte ett annullerande av organisationsprincipen, utan bara annullerandet av varje organisation som utvecklar ett eget organisationsintresse, som inte längre är klassintresset."¹⁹

Ur citatet liksom ur den föregående framställningen följer följande punkter, vilka präglar "autonomin", den autonoma rörelsen:

1. Avvisande av föreställningen att klasskampen, proletariats befrielsekamp, är bunden till vissa bestämda objektiva förutsättningar som inte godtyckligt kan åsidosättas. Vi har redan påvisat detta fel, exempelvis hos Tronti och hans tes att lönebildningen bestämmer ackumulationsbildningen. Agnoli ger den en annan "bibetydelse", när han exempelvis säger att: "klassrörelsen som emancipationsrörelse, som process för höjande av medvetenheten försiggår helt oberoende av den ekonomiska cykeln".

2. Autonomisterna utgår ifrån att det är möjligt för arbetarklassen att göra sig "självständig från kapitalrörelsen" inom ramen för det borgerliga samhället. Det är

idealistiskt nonsens, som i slutändan driver det borgerliga samhällets klasskaraktär, det faktum att kapitalet i detta samhälle härskar över arbetet, in absurdum, i det att den förutsätter att klassen redan i sin ställning som utsugen redan före den socialistiska revolutionen (i grund och botten före framväxten av en revolutionär kris eller en dubbelmakt) kan göra sig "oavhängig" av den härskande klassens dominans.

3. Det är dock ingen "tillfällig" avvikelse eller något oavsiktligt, utan grundvalen för att autonomismen uppfattar det "fortgående" utvidgandet av "öppna ytor", övertagna zoner eller center, en allt "militantare" ton, och slutligen genom krisens uppnående eller rentav revolutionen som en rent subjektiv akt, helt och hållet som en följd av insikt och "konsekvent" handlande.

4. Därtill hör ett annat klassbegrepp än marxismens, vilket vi redan sett med "massarbetaren". Det gäller ännu mer "den samhällelige arbetaren", som består av ett sammelsurium av skikt och klasser. Den revolutionära klassen är då inte längre präglad av sitt förhållande till produktionsmedlen, utan istället genom staten och sina handlingars attribut. Den som kämpar mot staten är revolutionär. Den som inte gör det, är inte revolutionär. "Autonomins" subjektivistiska syn på krisen, revolutionen leder alltså till en rent subjektivistisk syn på "det revolutionära subjektet".

5. Ur denna subjektivism följer också bland annat följande väsentliga politiska konsekvenser vad gäller kampformerna, taktiken m.m., vilka också bestäms subjektivistiskt och moraliskt och inte politiskt-taktiskt:

a. Omvandlingen av vissa kampmål och -former till fetischer och samtidig okunnighet inför andra;

b. Avvisandet av en revolutionär taktik mot reformism och fackliga ledningar;

c. Försummelsen av och ända till avvisandet av den politiska kampen;

d. Brytning med leninismen och det leninistiska partibegreppet.

De autonoma i Tyskland

Den italienska rörelsen har, som vi sett ovan, i grunden ändrat sin klassbas från 1960-talet och fram till slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Från att ha varit en rörelse med en proletär bas bland industriarbetarna blev den till ett småborgerligt fenomen med ett långsiktigt socialt stöd bland studerande (delvis skolelever) och i intelligentsian.

Vi vill, för att inte missförstås, kort redogöra för varför vi inte alls anser att alla studenter, skolelever eller intellektuella är "småborgerliga". De består av barn och ungdomar ur alla klasser.

Bland de studerande är naturligt nog andelen från borgerligheten och den övre småborgerligheten betydligt större än i skolorna, medan omvänt arbetarklassen (framför allt dess undre skikt) liksom bönderna är mycket mindre företrädade.

Framför allt har de studerandes klassposition också en övergångskaraktär, eftersom de studerandes klassursprung inte alls är identiskt med deras framtida klassposition, det förekommer både ett socialt uppåtgående och (framför allt på senare år) en tendens till proletarisering av de utexaminerades framtida verksamhet.

Därtill kommer att det bland de "studerande" trots deras heterogenitet förekommer ett mer eller mindre ut-

¹⁸ Geronimo, *Feuer und Flamme: Zur Geschichte der Autonomen*. Berlin 2002.

¹⁹ Agnoli, *Langer Marsch*, februari 76.

präglat medvetande som ett speciellt skikt, vilket i viss utsträckning även gäller intelligentsian.

Slutligen underförstår övergångskaraktären och den relativt långa (jämfört med skolan eller yrkesskolan) och relativt självständiga verksamheten att studerande ofta reagerar mycket känsligt inför samhällsliga förändringar, och i viss mening är en "seismograf" för samhällsproblem och kommande radikala förändringar men i stort sett ignoreras av samhället.

Det är viktigt i vårt sammanhang att detta skikts sociala ställning uppvisar betydande likheter med småborgerlighetens (eller de lönearbetande mellanskiktens). De befinner sig mellan samhällets båda huvudklasser – bourgeoisie och proletariatet – och rör sig också ideologiskt kring dem.

Härtill kommer att detta skikt – liksom småborgerligheten eller de lönearbetande mellanskikten – kan anta mycket skiftande politiska former. De Gröna är exempelvis ett parti för de samhälleligt konservativa, upphöjda mellanskikten, som helst vill behålla ett samhälle med "social utjämning", som vill ge de fattiga tillräckligt med "omsorg" och "stöd", som kräver "solidaritet" av de rika och superrika, alltså att de dämpar sin vinningslystnad, och själva vill föreviga sin egen ställning i den skenbart upplysta mitten.

Även de autonoma var och är en småborgerlig kraft – men "revolterande" småborgare. När de i Tyskland under 1980-talet utvecklade sig till den "radikala vänsterns" starkaste kraft, ägde det framför allt rum i ungdoms- och studentmiljön. De var ofta barn ur skikt som städernas småborgerlighet, de lönearbetande mellanskikten men också yrkesarbetarna som kunde studera.

Deras radikala politiska impuls nådes av samma källor som hos andra studenter under 1960-talet – systemets djupa orättfärdighet, okunnigheten om de "nya" samhällsproblemen, utsugningen av "tredje världen", rasism och statens militarism.

Deras attraktion nådes av den imperialistiska statens auktoritära, repressiva politik och den nära sammanmältningen av monopolen och den borgerliga politiken inberäknat de reformistiska partierna och fackföreningarna.

De autonoma utgjorde en ledande kraft i rörelsen mot utbyggnaden av kärnkraftverk och anläggningar för uppbyggnad av kärnbränsle och i miljörörelsen under 1980-talet liksom i rörelsen för husockupationer, och kampen mot den skoningslösa utbyggnaden av stora projekt (flygplatsen i Frankfurt), vilka utan hänsyn till invånarna skulle drivas igenom.

De utgjorde också en aktiv och radikal del av rörelsen mot Natos upprustning och var i stånd att organisera massdemonstrationer med upp till 100 000 deltagare och militanta massaktioner exempelvis i kampanjen mot IMF i slutet av 1980-talet.

Under 1990-talet blev de en central kraft i kampen mot fascismen. Andra bedrev kontinuerligt arbete mot rasismen, speciellt mot avvisningarna av flyktingar. Under det senaste årtiondet spelade de en nyckelroll i de internationella mobiliseringarna och aktionerna mot imperialistiska och kapitalistiska "toppmöten" – från kampanjerna mot IMF eller G8 till mobiliseringen i Heiligendamm.

De autonomas attraktion kommer utan tvivel ur deras anspråk på att vara "radikala"; radikala i avvisandet av "traditionella" former, i de radikala "proklamationerna",

men framför allt i sina aktioner.

De autonoma talar inte bara som reformisterna eller många "radikala" inom vänstern – de gör också som de säger. De är militanta, de angriper. De kritiserar inte bara kapitalismen, de angriper den – när de bränner upp dess symboler eller "angriper" banker och slår sönder fönsterrutor. Denna attraktion underhålls ständigt eftersom de nästan är en spegelbild av de tyska fackföreningarnas ämbetsmannamässiga rutin och politiska anpassning till kapitalismen.

I detta avseende har autonomismen en liknande roll som anarkisterna i förhållande till reformism och revisionism i början av 1900-talet. De är ett slags straff för den officiella arbetarrörelsens opportunist.

Hur som helst låter sig de autonomas grundläggande förvandling under 1980-talet fram tills idag fastställas:

a) Under 1980-talet var de autonoma som kraft mer eller mindre inblandade i landsomfattande och delvis internationella kampanjer eller rörelser som stod i centrum för samhälleliga konflikter. Den sista kampanjen – inklusive det sista uttryckliga organiseringsprojektet – var förmodligen Antifa under 1990-talet. Det försök till organisation som låg bakom misslyckades med upplösningen av AAO-BO.

b) Men trots det ofta stora inflytandet i massrörelserna för deras "militanta" radikala flygel, praktiserade de autonoma under 1980-talet alltid samma politiska mönster. De utgjorde många av de mest beslutsamma aktivisterna, men deras politiska inflytande på den gemensamma rörelsens ledning förblev litet.

Där de började agera taktiskt (och det var oundvikligt i dessa massrörelser), ledde det inte till ett försvagande av reformistiska och småborgerliga krafter som de framväxande Gröna, utan till en inre differentiering bland de autonoma, vilka själva inte hade något gemensamt sätt för att bestämma ett "riktigt" alliansarbete och enligt sin självförståelse inte kunde utarbeta något sådant.

På det sättet bidrog de autonoma trots sin radikalism med mobiliseringar åt andra eller som ett förberedande stadium för exempelvis det framväxande gröna partiet, istället för att omvänt framträda på arenan ur respektive kampanj som en handlingskraftig politisk kraft.

Mönstret har upprepats fram tills idag, även om det är på en lägre nivå (exempelvis i Antifa:s användning som förberedande stadium för de Gröna, senare för PDS/Linke).

c) Den autonoma scenen har splittrats upp sedan början av 1990-talet, alltså efter den kapitalistiska återföreningen av Tyskland – som en följd av deras ända tills idag bestående oförmåga att förstå dess orsaker, karaktär och konsekvenser.

d) De nyliberala reformerna har haft återverkningar även på den autonoma miljön. Under 1980-talet kunde de inte minst på grund av jämförelsevis större "öppna ytor" vid universiteten, genom att skaffa pengar genom studier m.m., men också genom de studerandes ännu relativt säkra sociala ställning och det mindre trycket på utbildningssystemet jämförelsevis lätt reproducera sig socialt.

I och med angreppen på de sociala trygghetssystemen och de kapitalistiska utbildningsreformerna har också de autonomas inkomster blivit osäkrare och resurserna i form av tid utöver studierna minskat.

e) Allt detta har lett till en större uppsplittring av den

autonoma scenen, vilken som miljö uppvisar sins emellan stridande scener, som bara uppträder gemensamt i samband med bestämda knutpunkter för mobilisering (exempelvis mobiliseringar mot G8).

f) Ännu ett skäl till de autonomas kris som ofta förbises är att det gemensamma målet har gått förlorat. De autonoma under 1970-talet, men även under 1980-talet, betraktade revolutionen som ett verkligt mål som det var möjligt att kämpa för. Deras återropande av småborgerliga befrielse rörelser var förvisso ofta opportunistiskt men drevs av revolutionär optimism och medvetenheten om att befinna sig i en gemensam front mot imperialismen. Därur följde också den politiska sympatin för den väpnade kampen, därur följde också en i jämförelse med idag politisk karaktär på solidaritetsarbetet. Idag tror knappast någon autonom på ”den sociala revolutionen” eller möjligheten att uppnå ”kommunismen”. Detta har, om de inte har blivit helt nedsvärtade, blivit ”fraser”, moraliska storheter.

g) Allt detta har lett till att de autonoma splittrar sig ytterligare, och kvarstår i sina många olikheter. Det kommer också till uttryck i att det överhuvud taget inte finns något ”svar” på krisen från de autonoma. Agnolis eftertryckliga ”autonoma klassobjekt”, som gör sig oberoende av kapitalrörelsen, vars ”klassrörelse som emancipationsrörelse, som process för att höja medvetandet är helt oberoende av den ekonomiska cykeln”, kan inte alls iaktas hos de verkliga autonoma. Tvärtom betraktar ”scenen” krisen som om den vore en naturhändelse.

III. Autonomismen och krisen

Deras teoretiker, ideologer och strömningar producerar ”svar” som delvis är så långt ifrån varandra att de inte tycks ha något gemensamt alls.

Ändå går det att få fram bestämda innehållsmässiga teoretiska trådar, vilka i de autonoma miljöernas ”sammanslagning” eller i närstående nätverk och grupperingar kombineras mer eller mindre valfritt med andra ansatser (nygramscianism, marxistiska eller keynesianska sätttycken osv.).

Under de senaste åren har en rad strömningar (i Tyskland framför allt den ”interventionistiska vänstern”) bildats som eklektiskt binder samman autonoma inslag med reformistiska och högercentristiska teorem.

Vi lämnar här alla ”antityska” eller ”antinationella” analyser åt sidan, eftersom de av sagt sig varje emancipatoriskt anspråk, eftersom de – även när de pryder sig med en ”kritisk” teori om kapitalet, staten och samhället – givit upp varje anspråk på grundläggande förändring av samhället. Bortsett från alla skillnader mellan marxismen och autonomismen, är nämligen kommunismen gemensam för så olika autonoma och post- eller neo-operatistiska teoretiker som Negri eller Holloway eller Karl Heinz Roth, och de ser också i krisen en revolutionär potential för att övervinna kapitalismen.

Vi behandlar därför de större teoretiska strömningarna i den autonoma rörelsen vilka också analyserar kapitalismens nuvarande kris med anspråket att formulera ett politiskt perspektiv för ett revolutionärt subjekt (hur skiftande det än kan se ut) som formerar sig och som är en masskraft. Det rör sig å ena sidan om Negris och Hardts skola, å andra sidan neo-operatismen, för vilken vi låter Karl Heinz Roth vara ställföreträdare, där Holloway intar en speciell mellanställning, vilket får honom att framstå

som skenbart radikal och mer ”anslutningsbar” för delar av den militanta flygeln bland de autonoma.

Negri, Imperiet och de ”globala rättigheter-na”

Mitt i de autonomas kris och sönderfall under 1990-talet framträdde en ny politisk rörelse på arenan: zapatisterna.

Denna gerillarörelse stöder sig på ursprungsbefolkningens bönder i den mexikanska delstaten Chiapas, en av landets fattigaste och rättslösaste, och är fortsatt socialt förankrad däri och skiljer sig på en central punkt från alla tidigare gerillarörelser. Även om den i grund och botten är en beväpnad bondemilis, proklamerar zapatisterna att det inte är deras mål att erövra den politiska makten.

Zapatisterna spelade vid millennieskiftet en nyckelroll i bildandet av den antikapitalistiska rörelsen; de var en central beståndsdel i People’s Global Action,²⁰ rörelsens frihetliga, anarkistiska och autonoma flygel. Paroller som fångade rörelsens anda går tillbaka på zapatisterna: ”En annan värld är möjlig” eller ”Frågor söker vi vägen”. Doktrinen uttrycks kanske mest pregnantly av deras galjonsfigur Subcomandante Marcos: ”Vi ska inte erövra världen. Det räcker med att nyskapa den. Idag. Genom oss.”

PGA och zapatisterna framstod då som spjutspetsar i ett nytt och framväxande motstånd mot den kapitalistiska globaliseringen och nyliberalismen. De tillhörde de första som byggde upp internationella nätverk och bidrog därmed till att motståndet formerade sig. De samarbetade dessutom med andra motståndsrörelser, vilka efter det tidiga 90-talets nederlag åter blev offensiva och i PGA:s och zapatisternas ögon – även om det inte nödvändigtvis var så i de tyska autonomas ögon – delar av en global rörelse mot en gemensam fiende. Under den här perioden inleddes också den andra intifadan. Den boliviariska rörelsen i Bolivia formerade sig i och med en framgångsrik kampanj mot privatisering av vattenförsörjningen; samtidigt växte också MAS. Fackföreningar med massanslutning bland indiska bönder eller den indonesiska fackföreningsrörelsen var från början en integrerad beståndsdel i PGA.

Det iögonfallande med PGA var ändå – vid sidan av den frihetliga doktrinen och dess förbindelser med den autonoma, anarkistiska och antikapitalistiska rörelsen i metropolerna (inklusive mobiliseringarna mot de imperiella toppmötena) – att den hade en småborgerlig massbas, framför allt bland bönderna. Politiskt och programmatiskt kulminerade detta vid sidan av ett oklart framsakeri framför allt i skapandet av kooperativ eller enkel varuproduktion som utropades som alternativ till kapitalismen i dess imperialistiska stadium. Trots all deras ”antikapitalistiska” radikalism var PGA:s och zapatisternas samhälleliga perspektiv utopiskt och reaktionärt.

För vårt vidare resonemang är dock en fråga som den autonoma rörelsen eller dess teoretiker ställde sig under 1990-talet av större betydelse: Hur kan ”den nya utvecklingen”, rörelsens uppkomst, förstås?

Imperiet

Precis vid millennieskiftet försökte Michael Hardt och Antonio Negri ge en förklaring med boken *Imperiet*. Enligt den har samhället genom globaliseringen genomgått en

²⁰ För en utförlig framställning om People’s Global Action och vår kritik, se [Anti]-Capitalism From Resistance to Revolution. League for a Revolutionary Communist International 2001, s. 13–15.

grundläggande, fundamental förändring. Istället för det tidigare imperialistiska världssystemet har "imperiet" inträtt.²¹ Vi ska kort gå igenom begreppet och Negris och Hardts "lösningar", eftersom deras nyckelkrav blivit gemensamma för en stor del av den autonoma rörelsen under de senaste tio åren:

"Begreppet imperiet kännetecknas främst av en avsaknad av gränslinjer: imperiets makt känner inga gränser. Först och främst förutsätter alltså begreppet imperiet en ordning som omfattar den rumsliga helheten eller behärskar hela den 'civiliserade' världen. Inga territoriella gränser inskränker dess valde. För det andra framstår inte begreppet imperiet som ett historiskt system som uppkommit genom erövring, utan snarare som en ordning som effektivt upphäver historien och därmed bevarar sakernas tillstånd i all evighet. Ur imperiets perspektiv är detta det sätt på vilket saker och ting alltid kommer att vara och alltid var ämnade att vara. Med andra ord presenterar inte imperiet sin makt som en passus i historiens gång, utan som ett system som saknar temporala gränser och därmed befinner sig utanför historien eller vid slutet av historien. För det tredje verkar imperiet på alla nivåer av den sociala ordningen, ända ned i djupet av samhället. Imperiet hanterar inte bara ett territorium och en befolkning, utan skapar också den värld det bebor. Det inte bara reglerar mänskliga mellanhavanden, utan försöker också styra direkt över den mänskliga naturen. Föremålet för dess styre är det sociala livet i dess helhet, och sålunda framstår imperiet som den paradigmatiske formen för biomakt. Trots att imperiet i praktiken badat i blod vid upprepade tillfällen, är begreppet imperiet, slutligen, alltid inriktat på fred – en evig och universell fred utanför historien."²²

Vi vill bespara oss en lång polemik om uppenbart komiskt verkande formuleringar som exempelvis att "imperiet" även efter ett årtionde av "kriget mot terrorism" "alltid är förknippat med freden". Inte heller "imperiets" underordnade "särdrag" gentemot tidigare globala regimer – exempelvis att det "vidmakthålls" och "ställer sig utanför historien" – är några sådana "särdrag" som Hardt och Negri hävdar. Ur en härskande klass synpunkt framstår ofta en samhällsformation som "den sista" eller som "historiens slut". I samhällsutvecklingens bestämda faser, framför allt så länge som en samhällsformation har en historiskt progressiv karaktär, kännetecknar denna föreställning som regel alla klassers medvetande.

Det är ännu viktigare att Hardt och Negri utgår ifrån att imperiet inte bara utgör ett nytt, post-imperialistiskt stadium av kapitalismen, utan snarare ett nytt produktionsätt. Detta grundas på en grundläggande förändring av produktion och distribution på global nivå till "biopolitisk" produktion. Begreppet har lånats av Foucault och vidgas av Hardt och Negri, eftersom de vill koncentrera sig på "biomaktens produktiva dimensioner".²³

För Hardt och Negri blir "produktionen av själva livet" den första produktivkraften. Skillnaden mellan produktivt och improduktivt arbete har, som Negri hävdade redan i analysen av "den samhällslege arbetaren", blivit

²¹ Vi avstår från en grundläggande kritik av detta begrepp, eftersom vi redan tidigare har genomfört en sådan kritik. Se Rodney Edvinsson & Keith Harvey, *Beyond Imperialism? A Journey through Empire. A Review of Empire by Michael Hardt and Antonio Negri*. League for a Revolutionary Communist International 2002.

²² Michael Hardt/Antonio Negri, *Imperiet*. Glänta/Vertigo 2003, s. 14.

²³ Ibid, s. 38.

föråldrad. Även begreppet mervärde, liksom överhuvud taget den politiska ekonomins "traditionella" kritik har blivit överkörda av den faktiska utvecklingen:

"Förhållandet mellan produktionen och livet har således förändrats så att det nu är fullständigt omvänt i förhållande till förståelsen av den politiska ekonomin. Livet produceras inte längre i reproduktionens cykler, som underordnas arbetsdagen; det är tvärtom livet som genomsyrar och dominerar all produktion. Arbetets och produktionens värde bestäms faktiskt djupt inne i livets inre. Näringslivet producerar inget överskott utöver det som alstras genom sociala aktiviteter – och detta är anledningen till att värdet, djupt begrävat i livets stora valfisk, befinner sig bortom måttet."²⁴

Och vidare:

"När den mänskliga kraften omedelbart uppträder som en autonom, kooperativ, kollektiv kraft, avslutas kapitalismens förhistoria. Kapitalismens förhistoria avslutas med andra ord då den samhällsliga och subjektiva samverkan inte längre är en produkt utan en förutsättning, då det nakna livet befordras till den produktiva kraftens värdighet, eller i själva verket då det framträder som virtualitetens rikedom."²⁵

Vi befinner oss alltså enligt Hardt och Negri redan i en ny samhällsformation, som utmärker sig genom att imperiet parasitärt tillägnar sig den i mängden (mängden) koncentrerade produktivkraften.

Hardt och Negri kan bara komma till den slutsatsen genom att både abstrahera olika inslag i den kapitalistiska produktionsprocessen och hur den skiljer sig från alla de produktionsätt (exempelvis former av enkel varuproduktion eller självförsörjning) vilka i slutändan är underordnade kapitalförhållandet. Alla buntas ihop i en sörja som kallas "livsproduktion", något som inte alls är specifikt för en bestämd samhällsformation – tvärtom vad Hardt och Negri förutsätter – utan förekommer ganska allmänt i varje samhälle. Men det är användbart för Hardt och Negri, eftersom de då kan bortse från olika former av arbete/verksamhet, klassförhållanden m.m., eftersom de alla – inklusive alla skillnader i de förtryckta klasserna – uppgår i "mängden".

Det är överhuvud taget bara "mängden" som inför dynamik i dessa samhällsliga relationer (analogt med den operaistiska synen på kapitalrörelsen och arbetarklassens ekonomiska kamp):

"När imperiets handlingar är effektiva beror det inte på deras egen kraft, utan på det faktum att de drivs av rikoschetten från mängdens motstånd mot imperiets makt... Effektiviteten hos imperiets reglerande och repressiva förfaranden måste med andra ord i sista hand spåras tillbaka till mängdens virtuella, konstituerande handlingar...

Imperiets makt är den negativa återstoden av och reträtten inför mängdens verksamhet; den är en parasit som hämtar sin livskraft ur mängdens förmåga att ständigt skapa nya källor till energi och värde."²⁶

Det begreppsliga virrvarret leder till en överraskande politisk vändning hos den äldrade "revolutionären" Negri: Mängden konstituerar nämligen inte bara alla produktivkrafter i sina händer. Kapitalismen är också redan förbi,

²⁴ Ibid, s. 307.

²⁵ Ibid, s. 307.

²⁶ Ibid, s. 303.

eftersom mängden också representerar ett nytt produktionsätt:

”Liksom i alla nyskapande processer, ställs det framväxande produktionsättet mot de villkor som det måste befria sig från. Mängdens produktionsätt ställs i arbetets namn mot exploateringen, i samverkans namn mot egendomen och i frihetens namn mot korruptionen. De självvärdeskapande kropparna i arbete återtar den produktiva intelligensen genom samverkan och omvandlar existensen till frihet.”²⁷

Här blir ett grundläggande brott med den revolutionära marxismen tydligt. För marxismen består det specifika i den proletära revolutionen, i motsats till den borgerliga revolutionen, i att arbetarklassen under kapitalismen inte kan skapa något produktionsätt i enlighet med sina intressen, utan att den för att kunna skapa ett socialistiskt produktionsätt först måste erövra statsmakten, expropriera produktionsmedlens ägare och omorganisera produktionen under sitt klassherravälde. Först efter en övergångsperiod – av Marx benämnd ”proletariatets diktatur” – är segern möjlig för ett nytt, socialistiskt och senare kommunistiskt produktionsätt och en därpå uppbyggd samhällsformation.

Det är annorlunda hos Hardt och Negri. För dem uppstår ”det nya produktionsättet” redan, det finns redan där ”i mängden”. Det måste bara kasta av sig ”imperiets” hölje!

”Mängdens produktionsätt återtar rikedomerna från kapitalet och skapar också en ny rikedom, som kommer till uttryck i vetenskapens och den samhälleliga kunskapens krafter i samverkan. Samverkan tillintetgör egendomsrätten. Under moderniteten legitimerades ofta egendomen genom arbetet, men denna ekvation tycks idag fullständigt omöjlig, om den nu någonsin var möjlig. Det privata ägandet av produktionsmedlen är idag, i en tidsålder då det samverkande och immateriella arbetet har blivit hegemoniskt, endast en rutten och tyrannisk kvarleva. Produktionens verktyg har en benägenhet att återbildas i arbetarnas kollektiva subjektivitet, intelligens och känslor; entreprenörskapet har en benägenhet att organiseras genom subjektens samverkan i det allmänna intellektet. Organiseringen av mängden som ett politiskt subjekt, *posse*, börjar således komma till stånd på världens skådeplats. Mängden är biopolitisk självorganisering.”²⁸

Därmed är vägen från ”vänsterradikalism” till nyreformism eller populism redan förberedd. För att visa mängden vägen har de båda också ”nyckelkrav”, vilka i den autonoma rörelsen – om det nu beror på kunskap om deras teoretiska rättfärdigande eller inte – blivit till banaliteter.

För det första rör det sig om ”Rätten till globalt medborgarskap”.²⁹ Bakom finns de demokratiska kraven, som är värda allt stöd, på rörelsefrihet, öppna gränser, avskaffande av inresekontroll och inskränkningar för invandrare.

Dessa krav riktar sig mot den befintliga borgerliga staten och måste, så långt som möjligt, resas. I imperiejar-gongen kommer dessa krav ändå inte slumpmässigt som ”krav på globalt medborgarskap”, eftersom de proletära, småborgerliga och andra invandrare enligt Hardt och Ne-

gri inte står inför någon imperialistisk stat, utan ett ”imperium”, i det befintliga systemet alltså något där ”globalt medborgarskap” kan inrättas av mängden.

I motsats till Hardt och Negri är nämligen marxister medvetna om gränserna för krav på ”öppna gränser” eller ”avskaffande av alla inresebegränsningar”. De tjänar som kampmedel för demokratiska rättigheter och mot imperialistiska och borgerliga gränsregimer. Vi avvisar dock den utopiska föreställningen att ett statligt system utan repressiva gränsregimer kan göras allmänt och bestå inom ramen för en imperialistisk världsordning. Dessutom måste revolutionärer använda kampen mot alla begränsningar av rätten till inresa och uppehåll för invandrare för att göra det tydligt för arbetarklassen och dess förbundna att dessa rasistiska kontroller och gränsregimer slutligen bara kan elimineras när de förbinds med kampen för att störta imperialismen. En regim utan gränser är bara möjlig under socialismen, dvs. med början i en epok då staterna själva försvinner.

Samtidigt som det demokratiska kravet på rörelsefrihet har en progressiv karaktär, är Hardt och Negris andra politiska huvudparoll inte alls progressiv! Det är kravet på en ”samhällslön och en garanterad inkomst för alla!”

Hardt och Negri utsmycker argumentationen, vilket också talrika förespråkare för den ”ovillkorliga grundinkomsten” erbjuder, med ännu en sarkasm. Eftersom ”produktionen” nu är själva ”livet” går arbete och arbetstid och även varje ”bestämmdhet”, varje examen, varje mätbarhet, förlorad:

”Det gradvisa utplånandet av distinktionen mellan produktion och reproduktion i en biopolitisk kontext belyser återigen tidens och värdets omätbarhet. När arbetet flyttar utanför fabriksmurarna blir det allt svårare att upprätthålla fiktionen om ett mått på arbetsdagen och därigenom skilja produktionstiden från reproduktionstiden, eller arbetstiden från fritiden.”³⁰

Det är bara dumt att kapitalisterna – trångsynta men också ganska praktiskt lagda människor – inte känner till denna passage, så att detta förmodade problem med mätning av arbetstid förblir obekant. Även om kapitalet känner till tusen sätt att bara på de senaste åren massivt förlänga det obetalda arbetet, förblir det en gåta för arbetarklassen var betalningen för övertidsarbete – arbetstidens mätbarhet och åtskiljandet av arbetstid från fritid känner den väl till, att det inte alls rör sig om någon fiktion!

Negri går vidare med sin förvirring:

”Kravet på samhällslön utvidgas till hela befolkningen och fordrar att all aktivitet som är nödvändig för produktionen av kapital tillerkänns samma ersättning, så att samhällslön i själva verket innebär garanterad inkomst.”³¹

För det första är det givetvis nonsens – som det framställs här – i form av att varje verksamhet hos någon samhällsmedlem är lika nödvändig för kapitalproduktionen. I annat fall skulle man komma till den uppenbart absurda tesen att den anställde lönearbetarens verksamhet bidrar lika mycket till kapitalbildningen som varje arbetslös. Om det var så, skulle det vara fullständigt obegripligt, varför kapitalisterna överhuvud taget anställer lönearbetare och inte reducerar sina lönekostnader till lika med noll?!

För det andra är inte Hardts och Negris tes, liksom fallet är med alla förespråkare för en grundinkomst, alls så

²⁷ Ibid, s. 340.

²⁸ Ibid, s. 342.

²⁹ Ibid, s. 331–334.

³⁰ Ibid, s. 335.

³¹ Ibid, s. 336.

”arbetslösvänlig” som de gärna vill framställa det. Varpå beror då efterfrågan på arbetskraft genom det samhällsliga totalkapitalet? Det beror på ackumulationens ansamling, kapitalets behov att föröka sig. Detta kapital sysselsätter, låt oss säga, en miljon arbetare under en arbetsvecka på 35 timmar, för att därunder skapa – den förment inte längre mätbara – merarbetstiden för kapitalet, och att det sker där kapitalisten föreskriver: i fabriken och inte någonsans ”i livet”.

Om vi utgår ifrån att det finns ytterligare 200 000 arbetare som under befintlig affärsverksamhet för kapitalet inte hittar någon anställning, eftersom de inte kan användas. De producerar naturligtvis under sin förment allt mindre urskiljbara ”icke-arbets-tid” mervärde, de tjänstgör också som industriell reservarmé, i vilken de utövar tryck på de anställdas löner och arbetsvillkor. Samtidigt upplever de sin arbetslöshet som en form av ”värdelöshet”, som ”uteslutning ur samhället”. De är visserligen långt ifrån meningslösheten i att känna sin ”livsverksamhet” i samma arbete som i fabriken.

Enligt Hardt och Negri skulle det i grund och botten bara handla om ett falskt medvetande hos dessa arbetslösa. Ja, om kapitalisterna, dessutom, på grund av sämre tider avskedar 200 000 av den miljon som är sysselsatta, och därmed ökar antalet arbetslösa till 400 000, föreslår de bara: samhällslön för alla.

Därmed accepterar de ställtillståndet att kapitalet bestämmer hur många arbetare som ska ha lön och bröd. Detta faktum, bakom vilket kapitalets herravälde över arbetet döljer sig, förskönas genom sådant nonsens som att kapitalproduktionens ”alla verksamheter” är likadana! Massarbetslöshet, otryggt arbete, undersysselsättning blir därmed också skönsmålade liksom att varje skillnad mellan lönearbetarnas verksamhet och mindre varuproducenter, alltså även klasskillnader, suddas ut.

Slutligen kommer dock den fullständiga bristen på förståelse fram till vad lönearbete över huvud taget är, nämligen prisformen på värdet för varan arbetskraft. Denna brist på förståelse får också näring av att det påstås att arbetstiden är ”omätbar”.

Att löntagarna över huvud taget kan erhålla ett pris för sin vara – arbetskraften – som motsvarar kostnaderna för varans reproduktion, är framför allt beroende av klassens styrka, dess organiseringsgrad och sammanhållning. Hög arbetslöshet, arbetsförhållandenas uppsplittring m.m. försvagar kampförmågan. Därför får arbetarklassen aldrig ha en likgiltig inställning till denna fråga, utan istället gå in för en minimistandard för försäljningen av varan arbetskraft (exempelvis minimilön), för hela klassens sysselsättning och för uppdelning av arbetet på alla arbetsföra!

Innan vi övergår till Hardt och Negris sista ”hjälpmedel”, måste vi ännu en gång hänvisa till – utan att insinuera – att inte allt arbete som utförs i det nuvarande kapitalistiska samhället på samma sätt är samhällligt arbete. Ett exempel på detta är självförsörjning, dvs. produktion inte för andras behov utan för egen reproduktion.

Ett annat exempel är det privata och inte församhälleligade hushållsarbetet. Det ingår naturligt i reproduktionskostnaden för varan arbetskraft. Vår lösning är under inga omständigheter ”lön för hushållsarbete”, ”medborgarlön” m.m. Det skulle föra till ett befästande av det privata hushållsarbetet, ett befästande av arbetsfördelningen mellan könen. Den progressiva parollen för den revolutionära arbetarrörelsen är snarare att förbinda kampen för sam-

ma arbetsvillkor och sysselsättning för proletära kvinnor med kampen för ett församhälleligande av hushållsarbetet.

Nu kommer vi emellertid till Hardts och Negris sista botemedel, nämligen ”rätten att återta”. Det påminner vid första anblicken om kravet på expropriering, förstatligande, ja, faktiskt om erövring av makten. Men se upp! Det som i de autonoma pamfletterna, kampanjerna och så vidare blivit ett mantra är något annat, mycket mer oklart: ”mängdens rätt till självkontroll och autonom självproduktion”.³² Det är klart, varför skulle den också nödvändigtvis ta något i besittning, när den enligt Hardt och Negri ändå redan innefattar produktionsmedlen, inte bara dess arbetskraft, eftersom ”[m]ängden inte bara använder maskinerna för att producera, utan blir också själva i allt högre grad maskinella i takt med att produktionsmedlen undan för undan införlivas i mängdens sinnen och kroppar.”³³

Marxismen uppfattar produktionsmedlens övertagande som att kapitalisten berövas sitt monopol över de församhälleligande produktionsmedlen. Kravet innebär inget annat än den härskande klassens expropriering genom proletariatet.

Hardts och Negris formulering bryter med detta. ”Återta” kan faktiskt också betyda att en kapitalist exproprieras. Det kan dock även betyda ”återerövring” av produktionsmedlet ”kropp” eller en lägenhet (exempelvis genom husockupation).

Dessa förändringar av innehållet i ”återtagandet” har inte bromsat denna lösnings segertåg i den autonoma miljön, utan snarare främjat den, vilket är möjligt i en småborgerlig miljö, med deras egna ansträngningar att ”återta” de egna huvudena/kropparna som kampens högre helgande för att åstadkomma ett ”återtagande” av de samhällliga produktionsmedlen, vilket suddar ut skillnaden mellan den proletära klasskampen och autonoma småborgares aktioner för ”återtagande”.

Hardt och Negri och krisen: Inget nytt

Det ovan sagda gör det också begripligt varför Negri och kompani varken har eller kan säga något upplysande om den aktuella ekonomiska krisen.

För Hardt och Negri består imperiets kris nämligen i följande:

”Exploateringen innebär exproprieringen av samverkan och upphävandet av den språkliga produktionens mening. Motstånd mot herraväldet uppstår följaktligen ständigt inom imperiet. Exploateringens antagonismer uttrycks genom produktionens globala nätverk och leder till kriser i varje nodpunkt. Krisen samexisterar med den kapitalistiska produktionens postmoderna helhet; den är utmärkande för imperiets kontroll.”³⁴

Krisen är inte bara permanent, den är framför allt resultatet av ”mängdens” agerande. I detta avseende behåller *Imperiet* operatismens/autonomismens subjektivistiska krisuppfattning från 1960-talet.

Negri ser i den aktuella krisen, vilket inte är så originellt, det faktum att ”[k]apitalismen i sin nyliberala form har nått sitt slut.”³⁵

³² Ibid, s. 339.

³³ Ibid, s. 338f.

³⁴ Ibid, s. 322.

³⁵ Negri, Intervju i *Neues Deutschland*, 12 december 2009.

Han tolkar dessutom krisen helt ur "imperiets" synpunkt. På frågan: "Kan då den av improduktivt, spekulerande finanskapital utlösta krisen övervinnas?" svarar han:

"Finanskapitalet är inte alls improduktivt, utan tvärtom mycket produktivt. Problemet är att det inte kan förstå den samhälleliga produktiviteten. Den industriella kapitalismen har förstått detta mycket bra. Den visste hur arbetstiden skulle indelas, hur arbetarklassen utsugs. Den hade ett riktigt mått på andelen nödvändigt arbete och utsgningen av arbetet. Finanskapitalet har förlorat förbindelse med arbetets plats och därmed med mängden samhälleligt arbete. Det har fört in finanskapitalismen i svårigheter. Det måste skapas politiska former för förmedlingen mellan finanskapitalet och samhälleligt arbete och samhälleligt västånd."³⁶

Och vidare:

"Vi konfronteras med ett ökat immateriellt, kognitivt och kooperativt arbete, ett självständigt skapande och självvärdeskapande. Till skillnad från det klassiska materiella arbetet, som var beroende av arbets- och produktionsmedel, som kapitalet ställde till förfogande, är det nuvarande immateriella och kognitiva arbetet omedelbart produktivt, befriat från förhållanden med underordning, som kännetecknade det materiella arbetet, och samtidigt också från säkerheter, som bara fabriksarbetaren kände till. Ett brett skikt är idag tvunget att arbeta under helt andra rumsliga och tidsliga kontexter och under osäkra förhållanden. Detta produktiva subjekt är i sig arbetsmedlet, variabelt och fast kapital. Genom finansieringen försöker man hålla samman detta fasta kapital. Det samhälleliga välståndets åtgärder beror idag inte längre på den klassiska värdelagen. Och kapitalisterna är lika förvånade och irriterade som vänstern över detta faktum."³⁷

Han fullföljer den ovan framställda tanken i och med att han antar en grundläggande omvandling, en omvandling som leder till att krisen inte har något att göra med överackumulering av kapital, profitkvotens utveckling och så vidare. Istället ligger problemet i att kapitalisterna och vänstern inte har upptäckt att den "klassiska värdelagen" är föråldrad. En sådan "analys" tjänar mer till att fördunkla de verkliga sammanhangen än att belysa dem.

Men vad har då Negri att säga oss om motstånd och politiska perspektiv?

"Till detta hör vägran att arbeta eller motståndet mot arbetet, vilket i den kapitalistiska organiseringen av produktionen alltid är slaveri. Kapitalismen har blivit sårbar. En upprorisk periferi angriper redan maktens centrum. Och imperiet har mångdubblat periferierna, de finns nu också i metropolerna. Ett uppror som i Paris förorter träffar imperiets hjärta."

"Och hur ska multituden lyckas med det?", frågar journalisten från *Neues Deutschland*:

"Där det finns massa, finns det energi. Om vi betraktar den globaliseringskritiska rörelsen, socialforumen: De här engagerade unga människorna är inte mindre revolutionära än bolsjevikerna. De river ner murar och gränser som kapitalismen upprättat. Detta är klasskampen idag. Eller om vi ser på Latinamerika, där sociala rörelser förbinder sig med de som styr och vågar sig på transformationer av nytt slag. Man måste organisera brytningen, som en gång med sovjeterna, men i en annorlunda, plural och

differentierad värld. Olydnad, revolt och uppror är legitimt. Rätten till uppror är en grundläggande rättighet."³⁸

Här kommer Negri knappt utöver att multituden måste gå samman och kämpa. Han framställer sig som "militant" och ger recept ända till uppror. Men de överdrifter som Negri gärna använder saknas inte. Lika riktigt som det var att stöda revolten i Paris förstäder, lika fel är antagandet att den inträffade i "imperiets hjärta". Dessutom är den intressanta frågan hur sådana spontana revolter från (halv)proletära skikt ska kunna förbindas med arbetarklassens befrielsekamp, hur den franska arbetarrörelsens chauvinism ska kunna brytas och så vidare, för att verkligen skicka in en chock i "imperiets hjärta"?!

I nästa fråga lyckas inte heller Negri gå en enda millimeter utöver receptet från *Imperiet*: "Vad är multitudens intressen? Globalt medborgarskap, garanterad inkomst, återtagande av det gemensamma, världsgemenskapens gemenskap och demokratisering."³⁹

Istället för "revolutionärt perspektiv" återanvänder Negri ett reformistiskt dagsprogram. Den autonoma slutar som neo-reformistisk kvacksalvare.

John Holloway: Ingen makt åt någon i repris

John Holloway har på senare år blivit en huvudteoretiker för de autonoma och postoperaismen. Även hos oss [dvs. i Tyskland] är han känd genom sin bok *Förändra världen utan att ta makten*, en nästan programmatisk titel för en stor del av den världsomspännande autonoma rörelsen, speciellt i de angloamerikanska länderna men även i Latinamerika.

Holloway placerar sig i den autonoma teoritraditionen, vars kraft han ser i "att den uttryckligen utgår från subjektet, arbetarklassen. Den gör anspråk på att vara en teori för kampen, inte bara en teori för kampens förutsättningar, vilket marxismens huvudströmning går ut på. Den ser arbetarklassens kamp som den drivande kraften i den sociala utvecklingen."⁴⁰

I denna skrift klagar han över att Negri och boken *Imperiet* utgör en politisk frestelse, som fjärrat honom från "autonomismen" och fört honom nära den "ortodoxa" marxismen. Hur kommer han fram till denna konstiga anklagelse?

Hardt och Negri föreställer sig frigörelsens subjekt (mängden) liksom klasskampen som något helt "positivt". Det har han gemensamt med "marxismens huvudströmning" (dvs. enligt Holloway alla utom autonomismen). Vad menar Holloway med det?

"I det förgångna var det vanligt att föreställa sig klasskampen som kamp mellan kapital och arbete, varigenom arbete uppfattades som lönearbete, abstrakt arbete, och arbetarklassen för det mesta definierades som de lönearbetandes klass. Men denna uppfattning är felaktig. Lönearbete och kapital kompletterar varandra, lönearbete är en del av kapitalet. Det finns faktiskt en konflikt mellan lönearbete och kapital, men den är en relativt ytlig konflikt. Det är en konflikt om lönens storlek, arbetsdagens längd, arbetsförhållandena: Alla dessa konflikter är viktiga, men de förutsätter kapitalets existens. Det verkliga hotet för kapitalet kommer inte från det abstrakta arbetet, utan från det nyttiga arbetet eller det kreativa görandet,

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Holloway, "Schritt in die falsche Richtung oder Mephisto statt Franz von Assisi", <http://www.wildcat-www.de/material/rhe8holl.htm>

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

eftersom det är det kreativa görandet som står i radikal motsats till kapitalet, dvs. till sin egen abstraktion. Det är det kreativa görandet som säger 'nej, vi kommer inte att göra det som kapitalet befäller, vi kommer att göra det vi ser som nödvändigt och önskvärt'.⁴¹

Enligt Holloway är hela "marxismens huvudströmning" "det abstrakta arbetets rörelse":

"Sedan den tidiga kapitalismen har det abstrakta arbetet organiserat sin kamp mot kapitalet, sin kamp för bättre förhållanden för lönearbetet. Fackföreningsrörelsen befinner sig i centrum för denna rörelse med sin kamp för högre lön och bättre arbetsförhållanden. I den ortodoxa marxismens klassiska litteratur betraktas detta som ekonomisk kamp, som måste kompletteras genom den politiska kampen. Den politiska kampen organiseras genom partier vilka har innehavet av statsmakten som mål – oavsett om det är med parlamentariska medel eller väpnad kamp. Det klassiska revolutionära partiet har självklart som avsikt att övervinna det fackliga perspektivet och leda en revolution, som ska avskaffa det abstrakta arbetet, lönearbetet. Men i verkligheten är (eller var) de fångna i det abstrakta arbetets värld. Det abstrakta arbetets värld är fetischismens värld, en värld där de samhälleliga förhållandena existerar som ting. Det är en värld där pengar, kapital, stat, partier och institutioner är befolkade, en värld full av falsk stabilitet, en identiteternas värld. Det är en separationens värld, i vilken det politiska är separerat från det ekonomiska, det offentliga från det privata, framtiden från nutiden, subjektet från objektet, en värld där det revolutionära subjektet (arbetarklassen, bönderna) är ett dem, inte ett vi. Fetischismen är den rörelsens värld som bygger på lönearbetets, det abstrakta arbetets kamp, och från denna fetischism finns det inte någon utväg: Det är en värld som är förtryckande och frustrerande och fruktansvärt, fruktansvärt tråkig. Det är också en värld i vilken klasskampen är symmetrisk. Att det abstrakta arbetet och kapitalet ömsesidigt integreras, återspeglas i den grundläggande symmetrin mellan det abstrakta arbetet och kapitalets kamp. Båda roterar runt staten och kampen om makten över andra; båda är hierarkiska, båda strävar efter legitimitet i sitt handlande på bekostnad av andra."⁴²

Vi ska dröja ett tag vid denna passage, eftersom den helt igenom är betecknande för en del "kritiska" antimarxistiska och autonoma argumentationsmönster.

Holloway börjar med en stor generaluppställning med den "ortodoxa marxismen". Tidigare var det "vanligt" att "felaktigt" eller "relativt ytligt" föreställa sig klasskampen som kamp mellan klasser. Skulden för det ligger hos de "ortodoxa marxisterna" men också den tidigare samlade arbetarrörelsen av alla kulörer, som grundligt missförstått den första satsen i *Kommunistiska manifestet*, att all hittillsvarande historia är historien om klasskamp.

De har också förstått "arbete" som "lönearbete" och definierat arbetarklassen som klassen med lönearbetare. Frågan huruvida kapitalismens historia präglas av kamp mellan dessa två huvudklasser i samhället eller inte, bekymrar inte alls Holloway. Lika lite bryr sig Holloway om att den utsugna klassens (proletariatets) arbete under kapitalismen är och måste vara lönearbete. Han betar sig helt enkelt som om det var ett faktum att de "ortodoxa" och

de andra marxisterna och även en ganska stor mängd andra människor har noterat att detta motsäger marxismen. Han tror sedan på allvar, som ännu ett grundskott mot marxisterna, att samtliga konflikter mellan lönearbete och kapital förutsätter "kapitalets existens".

Eftersom kapital och arbete betingar varandra, eftersom samhällets båda huvudklasser står gentemot varandra som fiender och "även" ömsesidigt penetrerar varandra, menar sig Holloway ha hittat ett vederläggande av klasskampens "falsa uppfattning".

Därmed ligger Marx och Engels styrka däri att de har funnit drivfjädern för klasskampens utveckling inte utanför utan i själva kapitalförhållandet – och därmed också nödvändigheten av denna kamps krisartade tillspetsning och revolutionära lösning, arbetarklassens erövrande av makten.

Det är betecknande för Holloways metod, att han i det första citatet tillvitlar "den ortodoxa marxismen" uppfattningen att klasskampen mellan lönearbete och kapital väsentligen är ekonomisk, som om arbetarrörelsen inte redan tidigare också börjat formera sig som politisk rörelse.

I det andra citatet medger Holloway på sitt sätt att det finns olika flyglar inom arbetarrörelsen, att en del bara vill leda den fackliga kampen, andra återigen vill som politiska partier leda kampen om den politiska makten, en del även på revolutionärt sätt och med målet att avskaffa systemet med lönearbete.

Men, vad sjutton?! Vad betyder sådana skillnader, när alla är fångna i "det abstrakta arbetets värld". Hela arbetarrörelsens historia, alla grundläggande skillnader, ja fullföljandet av skilda klassintressen genom reformism och revolutionär kommunism blir oförutsedda, sedan Holloway äntligen har upptäckt allt ont i den hittillsvarande rörelsen, ett enda – påstått – "tankefel".

Men han begår ett för idealistiska tänkare typiskt fel. Han betraktar inte "fetischismens värld" som en värld där exempelvis politik och ekonomi måste uppträda som åtskilda. Om han hade gjort det, dvs. om han noterat den materiella grundvalen för denna åtskillnad, skulle det stå klart att det inte har någon som helst betydelse att inte längre tänka sig denna åtskillnad. Den kommer naturligtvis att bestå. Separationen av ekonomisk kamp kan inte övervinnas godtyckligt, utan det behövs ett medvetet taktiskt och strategiskt agerande från klassen – och därmed också en politisk ledning.

Holloway faller i sin "kritik" av den "ortodoxa marxismen" långt tillbaka före Hegel och Marx. I "Kritik av den hegelska rättsfilosofin"⁴³ övertar Marx den hegelska tanken att stat och politik, privat, ekonomi och familj i det borgerliga samhället (till skillnad från det feodala samhället) sönderfaller som separata sfärer och måste framträda som varandra motsatta sfärer – men med den viktiga, verkligt kritiska vändningen att inte staten (till skillnad mot i Hegels föreställning) är den drivande faktorn i denna utveckling i det borgerliga samhället, utan ekonomin.

Ännu viktigare än denna härledning, är att Marx och Engels utifrån åtskiljandet av ekonomi och politik, av ekonomisk och politisk kamp, inte alls bara abstrakt aviserade dess "övervinnande".

Åtskiljandet av ekonomi och politik innebär att arbe-

⁴¹ Holloway, "Wir sind die Krise der abstrakten Arbeit", http://www.grundrisse.net/grundrisse18/john_holloway.htm

⁴² Ibid.

⁴³ Svensk övers. i urval i Marx och Engels, *Skrifter i urval: Filosofiska skrifter*. Cavefors/Zenit 1978 [tr. 1977], s. 131–144 samt Marx, *Texter i urval*. Ordfront 2003, s. 35–54.

tarklassen också systematiskt måste föra den ekonomiska kampen – och inte därför att de är fångna i ”det abstrakta arbetet”, utan därför att denna kamp är påtvingad när arbetarna överhuvud vill säkra sin existens.

Bland annat insisterar Marx och Engels i polemik med anarkisterna, ur vilkas gömmor Holloway har lånat en del av sina argument, att arbetarklassen är långt ifrån att betrakta de politiska kampmedlen som bara ”fetischer” eller ”identiter”, att den måste leda kampen för att utvidga de demokratiska rättigheterna, aktivt delta i valstrider och så vidare.

Slutligen visar Marx och Engels också att separationen av ekonomi och politik i sin yttersta konsekvens bara är skenbar, att dess politiska karaktär finns förborgad bakom den ekonomiska kampen och att det är revolutionärernas uppgift att göra denna politiska karaktär medveten. I *Kapitalet* skriver Marx flera sidor om denna aspekt i diskussionen om kampen för tiotimmarsdagen, den som han betecknat som en seger för arbetarklassens politiska ekonomi. Om vi följer herr Holloway, måste vi, eftersom han gärna betar sig som om de tankar som han inte närmare tillskriver den ”ortodoxa marxismen” inte har något med Marx att göra, måste vi dra slutsatsen att den gamle Marx begick ett grovt fel, eftersom vi här hade att göra med en ”relativt ytlig” konflikt.

Holloways ”alternativ”

”Det verkliga hotet för kapitalet kommer inte från det abstrakta arbetet, utan från det nyttiga arbetet eller det kreativa görandet, eftersom det är det kreativa görandet som står i radikal motsättning till kapitalet, dvs. till sin egen abstraktion.”⁴⁴

Och åter till Holloways ”antikapitalistiska” kamp:

”Detta är en kamp som bryter med den symmetri som kännetecknat det abstrakta arbetets kamp, en kamp som förhåller sig i grunden osymmetriskt till kapitalets kamp och som glädjer sig åt denna asymmetri: Att göra saker på ett annat sätt och vis, att bygga upp andra samhälleliga förhållanden, är en vägledande princip.

I denna nysammansättning av klasskampen är vi det revolutionära subjektet. Vi? Vilka är vi? Vi är en fråga, ett experiment, ett skrik, en utmaning. Vi behöver ingen definition, vi avvisar alla definitioner, eftersom vi är det kreativa görandets antiidentitära kraft och sätter oss över varje definition. Kalla oss multitud om du vill eller, ännu bättre, kalla oss arbetarklass, men varje försök till definition är bara meningsfullt tills vi bryter med den definitionen. Vi är heterogena, vi är dissonanta, vi är vår egen bekräftelse, förvägrandet av främmande kontroll över våra liv. Vi är därför kritiken av representationen, kritiken av vertikaliteten och varje form av organisation, som övertar ansvaret för våra liv. Lyssna på zapatisternas, de argentinska piqueteros, urinånarna i Bolivia, människorna i Italiens sociala centra: det subjekt som de hela tiden nämner i sina uttalanden är ’vi’ och det är en kategori som förfogar över verklig kraft.”⁴⁵

I denna passage låter sig fyra kärnelement slås fast i den doktrin som företräds av Holloway och en hel frihetlig strömning bland de autonoma:

a) Det revolutionära subjektet är ”vi”, är var och en som räknar sig dit. Oavsett om de är bönder, arbetare

eller studenter – subjektets klasstillhörighet spelar i slutändan ingen roll.

b) Det som ska vara revolutionärt i dessa olika former av kamp, är att de är ”asymmetriska” gentemot ”fetischerna”, mot ”abstrakt arbete”, mot kapitalet, mot staten. Det som här gäller för ”revolutionärt” är alltså det som av större delen av mänskligheten inte alls uppfattas som revolutionärt. Vanligen uppfattar man en revolution som den politiska maktens våldsamma övergång, herraväldet övergår från en samhällsklass till en annan. Så är det inte hos Holloway, hans revolution är ”asymmetrisk”, den störtar inte det bestående herraväldet, ja själva målet uppfattar han som ett djävulsverk, som en ”ortodox”, auktoritär rörelse. I verkligheten är det en fras från en anarkist som kommer för sent, och vars egentliga innehåll består i att revolutionen inte är någon revolution.

”Vår revolution kan följaktligen inte förstås som en förberedelse för en stor händelse i framtiden, utan här och nu som skapandet av sprickor, glipor eller brott i maktens vävna, skapandet av rum eller ögonblick i vilka vi tydligt säger ’nej, vi kommer inte att godta att kapitalet utformar våra liv, vi kommer att ta hänsyn till det vi betraktar som nödvändigt eller önskvärt.’ När vi ser oss omkring, kan vi se att dessa vägrandets och skapandets rum eller ögonblick finns överallt, från den lakandoniska urskogen till övergående vägran och skapande av en sådan händelse. Revolution, vår revolution, kan bara förstås som utvidgningen och mångdubblandet av dessa sprickor, dessa vägrandets och skapandets blixar, detta vulkaniska utbrott av görandet gentemot arbetet.”⁴⁶

Holloway beträder här alltså samma väg som Negri (trots all sin polemik mot ”det produktiva” hos mängden). Det nya samhället existerar för Holloway nämligen redan på samma sätt som Negris mängd – i ”sprickorna”, överallt där vi sätter i verket ögonblick av ”utvidgande och skapande”.

Det centrala ”kampmedel” som Holloway föreslår är vägrandet och det av kapitalförhållandet inte införlivade, kreativa ”görandet”. Detta förslag är varken originellt eller nytt, utan lånat från anarkistiska föreställningar. Även i anarkismen och dess avvisande av ”politik” finns i sista hand en politisk strategi som baseras på att ”vägrandet” av ett samhälleligt tvångsförhållande kan sätta detta tvångsförhållande ur spel.

Bakunins anhängare och andra anarkistiska strömningar under 1800-talet avvisade deltagande i val och andra politiska konflikter i det borgerliga samhället med argumentet att ett deltagande i den borgerliga demokratin är lika med att ”erkänna staten”.

Marx och Engels gjorde sig lustiga över denna besynnerlighet, när de helt enkelt påpekade att staten som tvångsinstrument representerar en verklig makt, att konflikternas politiska terräng existerar och det helt oberoende av om jag ”erkänner” den eller inte.

Även anarkisternas argument att arbetarklassen genom att delta i val och genom användningen av den borgerliga demokratin för sin agitation och sina krav bara lånar kampmedel ur det bestående samhället, därmed alltså ”erkänner” det, besvarade Engels torrt med att anarkisterna någon gång måste tala om ur vilket samhälle som arbetarklassen ska hämta sina kampmedel, om det inte är ur det bestående? Han krävde att anarkisterna skulle för-

⁴⁴ Holloway, ”Wir sind die Krise der abstrakten Arbeit”.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid.

klara varför arbetarklassen frivilligt skulle avstå från kampmedel som existerar i detta samhälle, varför den exempelvis inte ska använda valdeltagande som agitationsmedel mot bourgeoisien.

Holloway betar sig gentemot den ekonomiska kampen och över huvud taget gentemot lönearbetets och kapitalets klasskamp som anarkisterna gentemot det borgerliga samhällets politiska kampmedel.

Arbetarklassen ska hålla avstånd från denna kamp, till förmån för ”nej”. I verkligheten handlar därför detta förslag i grund och botten om att arbetarklassen frivilligt ska avsäga sig kampmedel och mål – exempelvis maststrejker för löneökningar, kampen för bättre arbetsförhållanden m.m. – eller åtminstone värdera dem mindre än ”utökningen och mångdubblandet av blixtar”, dvs. ”frirum” utanför förhållandet mellan lönearbete och kapital!

Det är ett råd från en borgerlig charlatan, inte från en ”kämpe”! Rådet från och hela doktrinen hos en Holloway är direkt helt motsatta arbetarklassens intressen, de är direkt antirevolutionära.

c) Vi kan egentligen bara hålla med Holloway om att hans ”[r]evolution... följaktligen inte alls ska förstås som förberedelse av en stor händelse i framtiden”.

En ”stor händelse” kommer med den strategin säkert inte att inträffa. Dessutom skönmålas här tillfälliga ”nischer” (självförvaltade företag, självförsörjningsjordbruk, webbsidor för byteshandel, ockuperade hus). Det antas att dessa projekt, om de bara ständigt försvaras, utvidgas och slutligen görs allmänna kommer att ge upphov till ”det nya”. Holloway spelar ännu en gång revisionismens film baklänges i och med att han antar att allt fler ”nischer” för småproduktion uppstår under monopolkapitalismen och att de kommer att leda till ett nytt samhälle.

d) För att sätta igång ”det nya” föreslår Holloway också arbetarklassen och de förtryckta en bestämd ”organisation” för deras kamp: ”Vi är därför kritiska mot representationen, kritiska mot vertikalteten och varje form av organisation som vill överta ansvaret för våra liv.”

Alltså, arbetare, bort med varje form av ”representation”, bort med ”vertikaliteten”! Vad betyder det egentligen? Det betyder att arbetarklassen, bönderna och städernas fattiga verkligen ska avsäga sig varje form av massorganisering! Han bryter därmed också med de tidiga operaisterna eller autonoma som erkänner nödvändigheten av en effektiv revolutionär organisering.

Denna Holloways medicin, som han rekommenderar mot det ”abstrakta arbetets rörelse”, är ett gift för de förtryckta och utsugna. Ingen förtryckt klass i det kapitalistiska samhället kan försvara sina levnadsvillkor om den inte uppträder organiserat och använder sitt stora antal, sin massa, som maktmedel.

Det gäller naturligtvis ännu mer i varje aktion som ställer frågan om makten, exempelvis en obegränsad generalstrejk eller ett uppror. Då sätts miljoner i rörelse för att uppnå bestämda politiska mål.

De kan dock bara upprätthålla sin kamp och föra den till seger om de är organiserade. En generalstrejk kräver förbindelser mellan enskilda arbetsplatser, stadskärnor m.m. Den kräver samordning. Den kräver förbindelser och politisk ledning exempelvis för att försvara sig mot strejkbryteri, fascistiska gäng, polisöverfall m.m.

Allt detta innebär att enskilda grupper av arbetare behöver ”representation”, att det behövs delegerade, ”vertikalitet”. Annars faller hela aktionen snabbt samman. Ja,

det krävs för övrigt också ”organisationsformer som övertar ansvaret för våra liv”, dvs. en arbetsfördelning inom kamprörelsen, så att inte alla behöver göra allt. Även de av Holloway själv lovordade exemplen som ockuperade arbetsplatser med arbetarnas självförvaltning eller zapatisterna skulle för länge sedan ha upphört, om de följt den doktrin som Holloway försöker pracka på dem.

Vi ser alltså att hela den samlade arbetarrörelsen på goda grunder avvisar den småborgerliga och reaktionära organisationsfientligheten och därmed förknippade ”principer”.

Det innebär dock inte att revolutionärer bestrider att varje form av (mass)organisation kan bli ”självständig”, fjärma sig från sina ursprungliga syften, byråkratiseras och förborgerligas. Medlet mot detta är inte det abstrakta utarbetandet av påstådda ”principer”, som kan förhindra det, utan kampen för arbetardemokrati och en revolutionär politik i dessa organisationer.

Vi är inte för fiktionen i ”att inte representeras” eller ”icke-vertikalitet”, utan för direkt kontroll av representanterna genom basen, deras plikt att avlägga räkenskaper och att vara val- och avsättningsbara.

Avståndet från ”representation” och ”vertikalitet” i sig går ut på att predika för arbetarklassen att avstå från varje form av effektiv klassorganisation eller motstånd. Det går ut på att hålla arbetarklassen i ett tillstånd av permanent och individuell atomisering, dvs. föreviga bourgeoisens klassherravälde!

Här kommer också Holloways programmatiska boktitel *Förändra världen utan att ta makten* till sin rätt. Han utgår ifrån att världen inte kan förändras, utan förblir vad den är, att makten förblir i händerna på de som har den – i den härskande klassens händer.

Exkurs: ”Kravens tid är förbi” och ungdomens uppror

Den nuvarande autonoma rörelsen i dess helhet är säkert främmande för att bara följa Negris eller Holloways doktrin, även om många använder mer eller mindre eklektiska hopkok ur dessa teorier och föreställningar för att underbygga sina åsikter eller är influerade av dessa och liknande tankar. Det förekommer knappast någon autonom diskussion utan Negris triad ”rätt till rörelsefrihet”, ”rätt till grundinkomst” och ”rätt till återtagande”.

Andra autonoma mobiliseringar menar att dess ”subversiva” karaktär ska betonas genom koketterande med den egna ofarligheten, exempelvis på första maj i Berlin 2009, där det på frågan ”Hur gå vidare!” heter:

”Nåja – efter första maj kommer sedan först den 2 maj. Hallå vardag. Och sedan kommer ju krisen, med dess lögnar och konjunkturpaket och så vidare – som alltid – vårt Mayday Experiment är en byggsten i vår kamp för ett annat samhälle, för en annan politik och en solidarisk kultur. Snubbla framåt med beslutsamhet! Mot vardagen som äter oss, tillsammans argumentera för ett solidariskt samhälle. Det gör vi inte bara sedan igår – ibland dansande med glädje och ibland tufft brottande. Där solidariteten kan vara praktisk, där makten lustfyllt kan göras osäker, där vi står emot och vi önskar ha kollektiv – där finns vi! Och ändå ser vi fram emot den dag när vi kan säga: Allt var inte dåligt under kapitalismen!”⁴⁷

⁴⁷ May Day 2009, <http://maydayberlin.blogspot.de/propaganda/>.

Det finns dock även en annan flygel, som framställer sig som ”militant”, ”radikal”, ”antikapitalistisk” och ”revolutionär”, exempelvis de olika Antifagrupperna.

Deras politiska sympatier ligger framför allt i den kamp som har en omedelbart militant karaktär. Delvis är detta beväpnad, nationell befrielsekamp som i Kurdistan eller i Baskien (mindre i Palestina, eftersom de inte längre är förmögna att skilja på om en nationell befrielsekamp är rättfärdig och värd att stöda och den aktuella ledningens borgerliga och småborgerliga karaktär i denna kamp).

För det andra och framför allt handlar det om ungdomens uppror eller upplopp, som exempelvis i Grekland i slutet av 2008 eller i de franska förorterna.

Det är utan tvivel ett positivt tecken hos dessa grupperingar att de erkänner att dessa revolter från ungdomarna och speciellt invandrarungdomarna är berättigade och värda att stöda och är solidariska med dem. Det är också helt rätt i sysslandet med dessa aktioner och denna kamp att de kommer att uppträda oftare i den kommande krisperioden och därför kräver mer uppmärksamhet från revolutionära organisationer. Detta skiljer fördelaktigt dessa autonoma från de reformistiska, delvis också högercentristiska grupperingar, som avvisar dessa upplopp och som okunnigt skeptiska och stillatigande hoppas att den senaste kravallen i förorterna också ska vara den sista.

Men den här autonoma riktningen går längre, i och med att den ger dessa upplopp och uppror en bestämd tolkning, vilken – som vi ska se – inte befinner sig så långt från Holloways eller Negris som de själva tror.

I samlingsverket *Kravens tid är förbi*,⁴⁸ som innehåller en rad intressanta analyser av de franska förorternas statliga och rasistiska inramning, som utgör bakgrunden och inriktningen för upproret, kommer en författare till följande slutsats:

”Upploppen symboliserar därför både en strikt vägran att delta i det politiska spelet, liksom avsaknaden av en social utopi, som kunde överbygga den djupa avgrunden mellan vänstergrupperingar med olika ursprung ur ghetot. Och ändå är upploppen allt annat än språklösa. De formulerar ett klart nej till de rådande förhållandena.”⁴⁹

Marius van der Lubbe formulerar tydligt, i samma volym, vad det är i upploppen som han menar pekar mot framtiden:

”Upprorets modernitet låg i att ha begripit de representativa politikformernas bedrägeri och att inte efterlikna dem, inte åberopa några rent mytologiska styrkeförhållanden, utan att ha ett påtagligt skapande, att själva vara dessa styrkeförhållanden. Det stämmer naturligtvis att staten knappast vacklar, även när rädslan stundtals byter sida.”⁵⁰

I sin uppsats varnar Ingrid Artus på andra ställen för ett kritiklöst ”firande” av upploppen. Hon sammanfattar dock sitt politiska budskap med att det är ett ”klart nej till de rådande förhållandena”. Nu kan det förstås på fle-ra sätt. När det syftar på ett ”nej” till regeringens rasism, till den sociala ordningen och så vidare, är det säkert träffande. Med ”rådande förhållanden” kan mycket väl också annat förstås. Marius van der Lubbe gör också detta och

går ett tydligt steg längre, när han antar att de upproriska ungdomarna ”har begripit de representativa politikformernas bedrägeri”. Här bedrar sig nog författaren också, när han förväxlar frustrationen över och uteslutningen ur det existerande politiska livet, och det därur följande avvissandet med ett ”begripande”, dvs. en medvetenhet om dess orsaker och mekanismer.

Lika felaktigt men för de autonoma betecknande är att van der Lubbe utelämnar ”styrkeförhållandena”. För det första är ett styrkeförhållande redan begreppsligt en relation mellan två krafter. En social kraft/grupp/rebeller kan därmed verkligen vara en kraft, men aldrig i sig vara ett förhållande. Detta begreppsliga fel är emellertid inte något olycksfall.

När van der Lubbe verkligen ska betrakta de styrkeförhållanden i vilka ungdomarna i de franska förorterna eller i Grekland agerar, så måste han slå fast att upproren var en reaktion på en bestämd rasistisk provokation från den franska regeringen under Sarkozy eller polisrepressionen i Grekland (mordet på en 16-åring). De var alltså reaktioner på ett föregående angrepp.

Motståndet har påverkat dessa styrkeförhållanden; det har visat att ungdomen kan och vill kämpa och kan göra förtrycket till en politisk fråga för hela samhället.

Att ungdomarna i de franska förorterna inte hade någon ”social utopi”, inga krav, inga mål, ingen organisation, att det inte fanns någon revolutionär, proletär kraft, som kunde leda den, visar sig i kampen som en grundläggande svaghet, som en orsak till att ”staten knappast ens vacklade”.

Van der Lubbes tanke blir inte bättre av att andra autonoma kopierar honom och ”kompletterar” med egna fel:

”Under revolten avsåg de sig former för politisk representation, ställde inga ’konstruktiva’ krav utan artikulerade sitt missnöje med sin livssituation medan de kostade på sig ett par ’glädjebål’. Budskapet var entydigt: ’Det går dåligt för oss, vi har fått nog!’ Upprorets kraft låg däri att ha begripit de representativa politikformernas bedrägeri och att inte efterlikna dem. Att inte åberopa några mytiska styrkeförhållanden, utan skapa något påtagligt på gatorna för att själva vara dessa. I angreppen på polisstationer, skolor, kollektivtrafiken och privatbilar gav de uttryck för sin vrede. Även om de saknade ett revolutionärt politiskt perspektiv, hade de ändå begripit att de inte kunde förlita sig på något annat än sin egen styrka och den egna klassens styrka. Och revolterna i Frankrike och Grekland var bara förebuden om kommande uppror. [...]”

Medan olika allianser för det mesta ställde upp klassiska krav på deltagande i samhällslivet, bättre levnadsförhållanden och mer pengar, manifesterade sig lusten efter konkreta former av vägran på gatorna och i de strejkande skolorna. I några städer förekom ockupationer av offentliga byggnader, skador på egendom och sammanstötningar med polisen. De lärdomar som de franska och grekiska ungdomarna givit oss, ska vi lägga på minnet inför de kommande skolstrejkerna: Att inte längre satsa så mycket på seriösa politiska krav och använda oss av medier och politik som ’konstruktiva’ samtalspartners, utan på det otygglade, subjektiva och vilda motståndet. Deras intresse för våra skolstrejker och krav är spelat. I deras system finns det ingen plats för oss och våra behov. Allt som räk-

⁴⁸ Kollektiv Rage, *Die Zeit der Forderungen ist vorbei*. Hamburg 2009.

⁴⁹ Ingrid Artus, ”Die Novemberrevolte”, i Kollektiv Rage, *Die Zeit der Forderungen ist vorbei*. Hamburg 2009, s. 47.

⁵⁰ Marius van der Lubbe, ”Ihr könnt uns nicht mehr umbringen – wie sind schon tot”, i Kollektiv Rage, *Die Zeit der Forderungen ist vorbei*. Hamburg 2009, s. 178.

nas är vår vrede.”⁵¹

Detta ”avstående från den politiska representationens former”, som även en sådan som Holloway kan leva med, ska nu också imiteras i Berlin. Ett ”revolutionärt politiskt perspektiv” fattas dock, men vad gör det, när man kan imitera några glädjebрасor och i övrigt har förstått att man bara kan förlita sig på den egna styrkan, den ”egna klassen”.

Vad studenternas ”egna klass” i Grekland är, lämnar flygbladet i dunklet. Då måste det betonas att den avgörande sociala kraften i Grekland och i hela världen inte är ”ungdomen” utan arbetarklassen, att det i verkligheten är ett politiskt svek även mot den revolterande ungdomen att invägga den i illusionen att bara ”dess styrka och styrkan hos deras klass” kan bringa samhället ur jämvikt. Den upproriska ungdomen kan inte bara förlita sig ”på sig själv”, den måste alliera sig med arbetarklassen och inordna sig i arbetarklassens frigörelsekamp. Bara på det sättet kan de tillgodose sina intressen, sina krav gentemot den härskande klassen.

Därför måste dessa krav också formuleras – såväl gentemot de styrande, vilka de berör handgripligen, liksom för de delar av samhället som ska bistå ungdomens kamp, om det så är i Grekland, eller i franska förorter, eller inom utbildningen. Varför ska exempelvis arbetare bistå strejken inom utbildningen, när kraven inte ens klart uttalas? Eller ska arbetarna slumpmässigt stöda aktioner som är helt oberoende av den egna kampen? Den som på allvar kräver detta av arbetarklassen, visar framför allt att det inte finns någon plats för arbetarklassen i deras politiska tänkande!

Överhuvud taget är det givetvis nonsens att göra uppställandet av krav beroende av vad de styrande vid en bestämd tidpunkt ”tar på allvar”. Det är slutligen inte en fråga för ett över klasserna stående ”förnuft”, utan en fråga om styrkeförhållandena, rörelsens styrka. Och den kan som regel bara vara stark när den har klara krav, runt vilka elever och studenter kan mobiliseras.

Men detta är för osäkert för de autonoma. det skulle ju kunna vara ”förenligt” eller hamna i reformistiska farvattnen, kanske till och med i ”former av politisk representation” (vari allt – från strejkkommittéer till borgerliga parlament – ingår). Istället inriktar sig flygbladet på det föregivna ”oförenliga, subjektiva och vilda motståndet”.

Här kommer en gammal autonom och anarkistisk besynnerlighet fram i ljuset, som vi redan flera gånger har tagit upp i artikeln, bland annat i Holloways ”negativitet”. Det rör sig om att söka efter bestämda former av kampens organisation, aktioner och aktiviteter som i sig inte är förenliga med systemet.

Inom anarkosyndikalismen var detta ”fackföreningen” och ”generalstrejken”, som skulle ge upphov till en fri federation av kommuner. Dessa instrument gällde för att ”i sig” vara revolutionära och ”oförenliga”. Samma egenskap tillför nu de autonoma den revolterande ungdomen. Till skillnad från marxismen. För den finns det ingen kampform, ingen organisationsform, inga krav, som ”i sig” är revolutionära, som inte kan missbrukas, förvräng-

⁵¹ ”Die Zeit der Forderungen ist vorbei”. Flygblad inför skolstrejkerna i november 2009. Undertecknat av Antifaschistische Jugendaktion Kreuzberg (AJAK), Antifaschistische Initiative Reinickendorf (AIR), Antifaschistische Revolutionäre Aktion Berlin (arab), Antifaschistische Linke Berlin (ALB).

as, vändas till sin motsats. Tvärtom: för marxismen är sökandet efter sådana ”principer” främmande, eftersom även de bästa organisationsformer, de bästa parollerna och så vidare alltid måste prövas i klasskampen, dvs. prövas i en konkret politisk debatt, medan vi bara kan bedöma deras ”oförenlighet” genom kampen och den riktiga strategin och taktiken, genom en revolutionär kampledning.

När vi vänder blicken mot det grekiska upprорот, visar det sig att de autonomas hela synsätt överhuvud taget inte leder till de önskade resultaten. I flygblad framställs den grekiska rörelsens stora framsteg som om det viktigaste var brottet med ”föreställningen om representation”.

I verkligheten var det viktigaste med ungdomarnas uppror att de hade massomfattning, att massstrejker inträffade, framför allt i offentlig sektor och i transportsektorn och inledde en förrevolutionär period.

Huvudfrågan var alltså hur arbetarklassen ska kunna mobiliseras och vinnas för kampen om makten, för den socialistiska revolutionen. Denna fråga dyker betecknande nog inte alls upp hos de autonoma. Deras huvudbekymmer gäller studenternas och elevernas ”oavhängighet” och ”oövervinnelighet”!!!

Dessa ”revolutionärers” bekymmer går inte bara helt förbi huvudproblemet, det är också politiskt felaktigt. Studenterna, ungdomarna kan i slutändan inte spela någon oavhängig roll från den ena av samhällets huvudklasser, de måste dessutom ”beslagas” av en av dessa båda klasser, frivilligt eller ofrivilligt. Ungdomen som bara förlitar sig på ”sin egen kraft” är en fiktion, en fiktion som slutligen bara tjänar bourgeoisien. Och denna fiktion om ”oförenlighet”, ”ickerepresentativitet” var tyvärr inget problem bara i ett flygblad från autonoma i Berlin. Det var ett verkligt problem med anarkismens dominans bland de grekiska ungdomarna, vilket ledde till desorganisering av kampen och var ett hinder för att vinna ungdomen för ett revolutionärt, proletärt perspektiv.

Global kris – global proletarisering – motperspektiv

Under denna titel formulerar en annan författare i den autonoma, postoperaistiska vänstern, Karl Heinz Roth, sina perspektiv.⁵² I det följande ska vi befatta oss närmare med denna text som författats 2008, och som i år ska utkomma som en omfångsrik bok. Det finns flera anledningar till det. För det första försöker Roth ge en överblick över och analys av krisen liksom de genom krisen öppnade politiska möjligheterna. Roths text är trots de talrika skillnaderna, vilket vi ska visa i det följande, på många ställen intressant, stimulerande och uppmuntrar till fortsatt diskussion.

Därtill kommer att hans text diskuteras i stora delar av den autonoma, operaistiska eller med den förbundna vänstern – dvs. inom Antifa, Wildcat eller i den interventivistiska vänstern.

Slutligen presenterar Roth, till skillnad från de tidigare diskuterade författarna, ett program mot krisen, som han vill ska uppfattas som ett ”övergångsprogram” till ett annat samhälle.

⁵² Karl Heinz Roth, ”Globale Krise – Globale Proletarisierung – Gegenperspektiven: Zusammenfassung der ersten Ergebnisse”, http://www.wildcat-www.de/aktuell/a068_khroth_krise.htm.

Krisens orsaker

I de första avsnitten skisserar Roth krisens förlopp och jämför den med världskapitalismens tidigare kris- och utvecklingsperioder. I avsnittet "Krisens väsentliga egenkap" slår han korrekt fast, att det "för det första rör sig om en kris i den världsomspännande överackumuleringen av kapital i alla dess uppenbarelseformer och metamorfer". "Denna överackumulering går för det andra hand i hand med en omfattande global underkonsumtion... Därtill... för det tredje kompenstrades i världssystemets utvecklade centra växelspelet mellan överkapacitet och underkonsumtion samtidigt genom en finanspolitik med billiga pengar och billiga krediter, men det sköt bara upp krisen ett par år."⁵³

Medan dessa allmänna föreställningar är korrekta på många punkter, vill vi här också kort formulera betydande skillnader gentemot Roths analys.

1. Även om han i sina inledande anmärkningar korrekt konstaterar att det är en världsomfattande överackumulering av kapital som är den egentliga orsaken till krisen, omintetgör han dock denna framställning i det andra avsnittet om de "föregående cyklerna" (och deras egen-sinniga indelning):

"En annan avgörande endogen faktor var potentieringen av kapitalets teknologiska herravälde. 'Kondratievcykeln' 1973–2006 hjälpte genom massiva tekniska innovationer kapitalet att höja vinstnivåerna, genom att den – med fortsatt sjunkande relativa lönenivåer – sänkte kapitalets organiska sammansättning på strategiska områden: Omvandling och standardisering av transportkedjan genom containern, omvandling av kommunikationens struktur genom datavetenskap och informationsteknologi, minimeringen av mikrochip och robotisering av produktionen och omställningen av maskinparken till numeriskt styrda anläggningar. Det föreligger ännu inte några säkra data om den uppnådda höjningen av utsningsgraden i den gångna cykeln genom att arbetsprocessen intensifierats ännu mer, införandet av nya teknologiska instrument för verklig underordning, förslavandet och utnyttjandet av de utsagnas subjektiva kreativitet liksom den arbetsorganisatoriska totaliseringen av herraväldet på arbetsplatserna ('total productive management' osv.). Vi kan dock med säkerhet utgå ifrån att den utvunna produktiviteten hos den samhälleliga totalarbetaren i omfördelningsprocessen i den gångna cykeln med en årlig ökning mellan 2,5 och 3 procent åtminstone har fördubblats."⁵⁴

Här utgår alltså Roth ifrån att det ägt rum en sänkning av kapitalets organiska sammansättning, som följts av en stegring av vinstmarginalerna i cykeln 1973–2006, vilken han också karakteriserar som en "Kondratievcykel". Vi har utförligt kritiserat denna felaktiga, antimarxistiska teori i ett tidigare nummer av *Revolutionärer Marxismus*.

Det är inte bara Roths eklekticism som är iögonfallande, utan också det faktum att han utan empiriska belägg bara godtar kapitalets sjunkande organiska sammansättning. Han medger själv, när hänvisar till det, att det inte finns några säkra data på detta område.

Ingalunda! Vi har i en rad artiklar⁵⁵ visat att det mycket väl fanns en ökning av kapitalets organiska sammansättning under den här perioden – trots "ny teknologi" och förhöjd utsningsnivå. Och inte bara vi, även Robert Brenner har exempelvis i sin bok *Boom and Bubble*⁵⁶ med eftertryck vederlagt Roths tes.

2. Roth slår fast att globaliseringen åtföljs av en expansion av världsmarknaden och också av skapandet av globala produktionskedjor:

"Uppbyggnaden av globala nätverksföretag, vars kedjor för värdeskapande med för det mesta i metropolerna belägna utvecklings-, design- och marketingcentra beskattades, blev möjlig: Den segmenterade arbetsprocessen kunde fördelas över de av världens regioner med den lägsta utsningsgraden och knyts ihop med varandra."⁵⁷

Så långt så gott. Roth gör dock felet att han drar slutsatsen att arbetarklassen i imperialistiska centra och i periferin blir allt mer enhetlig, vilket också har att göra med att han inte har något tydligt imperialism- och monopolbegrepp.

3. Roth ägnar med rätta stor uppmärksamhet åt Kinas uppstigande som kapitalistisk makt och förhållandet mellan Kina och USA. Men han nämner inte alls bildandet av ett imperialistiskt EU-block under tysk-fransk ledning. Införandet av euron som en betydande världsvaluta, som förbereder sig på att konkurrera med dollarn, nämns inte alls, liksom överhuvud taget skärpningen av den inomimperialistiska konkurrensen inte har någon större betydelse för honom.

Här finns ett – för operaistiska traditioner – inte ovanligt men grundläggande fel: nämligen att inte ta det imperialistiska världssystemets aktuella utvecklingsstadium, dvs. en politisk och ekonomisk totalitet, till utgångspunkt, utan att inskränka sig till en ekonomisk krisanalys.

Så långt huvudpunkten i vår kritik av hans analys av krisen. Roth avslutar själv på följande sätt:

"Den stora krisen övervanns först genom den sedan 1938 i Europa inledda internationella kapprustningen, som sedan 1940 även omfattade USA, och andra världskrigets rustningsekonomi. Denna katastrofala utgång av krisen var på inget sätt 'lagbundet' förutbestämd. Därför måste vi i framställningen av den nu spridda krisen göra klart för oss att vår uppgift består i att föreslå vägar för att övervinna krisen och genomdriva att vägen mot ett nytt världsekonomiskt krig blockeras och samtidigt kan användas som hävstång för en socialistisk omvandling av världssystemet."⁵⁸

I denna avsikt ligger otvivelaktigt en styrka i Roths text jämfört med Negris, och ännu mer med den politiskt urvattnade soppa hos en sådan som Holloway eller de "radikala" autonoma, vars program framför allt består i att inte kräva något.

Roth vill här medvetet gå en annan väg och såväl fastställa en "socialistisk omvandlings" subjekt som – och det skiljer honom positivt från de andra autonoma/postoperaistiska författarna – utveckla ett program.

⁵⁵ *Revolutionärer Marxismus* nr 39: "Finanzmarktkrise und fallende Profitraten. Beiträge zur Marxistischen Imperialismus- und Krisentheorie" (Berlin/Wien 2008).

⁵⁶ Robert Brenner, *The Boom and the Bubble: The US in the World Economy* (London 2002).

⁵⁷ Karl Heinz Roth, "Globale Krise – Globale Proletarisierung – Gegenperspektiven".

⁵⁸ Ibid.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

Global proletarisering

Följaktligen ägnas nästa stora avsnitt i hans text åt ”den globala proletariseringen”.

”Innan vi tar itu med denna fråga, ska vi komma överens om vilka som befinner sig i en ställning där de kan genomdriva en väg för övervinnande av krisen, som inte bara på nytt leder in i det kapitalistiska barbariet, utan bär väg för ett socialistiskt omvandlingsperspektiv. Detta kan bara vara de klasser och skikt som måste erbjuda eller sälja sin arbetsförmåga till det kapitalistiska ackumulations- och regleringsmaskineriet för att kunna leva: Världens egendomslösa, ur vilka världsarbetarklassens ständigt föränderliga multiversum framträder.”⁵⁹

Men vilka är detta multiversum?

”Världens arbetarklass domineras inte av det dubbelt fria lönearbetet, utan utgör sedan andra hälften av 1800-talet ett mångskiktat multiversum, inom vilket storindustrins lönearbete spelar en viktig och emellanåt också politiskt hegemonisk roll, men som inte kan förväntas att absorbera proletariatets andra segment eller se dem förvandlade till en renodlad industriell reservarmé. Arbetarnas globala klass konstituerar sig fram tills idag i en femhörning av massfattigdom och massarbetslöshet, småborgerlig självförsörjningsekonomi, självständigt arbete (småbönder, småhantverkare och återförsäljare, skenbart självständiga kunskapsarbetare), industriellt lönearbete och ofria arbetsförhållanden av alla slag (slaveri, skuldslaveri, kulie- eller kontraktarbete, militariserat och internerat tvångsarbete till metropolernas arbetsarméer som berövas sin rörelsefrihet, som de som är beroende av Hartz IV.”⁶⁰

”Den globala arbetarklassens multiversum” omfattar, kort sagt, olika klasser!

Det handlar här inte alls om att nedvärdera betydelsen av klasser som inte är proletära, exempelvis de självförsörjande bondefamiljerna, vars storlek Roth uppskattar till 2,8 miljarder människor (varav 700 miljoner bara i Kina), eller de fattiga i städerna (enligt Roth cirka en miljard). Bara en dåre kan säga att arbetarklassen inte ska ägna den största uppmärksamhet åt nöden för majoriteten av mänskligheten, särskilt som de självförsörjande bönderna och de fattiga i städerna drabbats särskilt hårt av krisen.

Men Roths grundläggande fel och brott med marxismen består i att han suddar ut proletariatets och böndernas skilda, delvis motsatta klassintressen i ”multiversum”. Roth noterar riktigt utvecklingen av motstånd och kampberedskap:

”Inte minst sedan övergången till kris bevitnar vi en tydlig ökning av kamp och revolt, i vilka aktörerna uppträder solidariskt med varandra, utvecklar egalitära förhållningssätt och allt mer vägrar att ta på sig krisens sociala kostnader.”⁶¹

Och vidare:

”I alla dessa utbrott utmejslas ett växande krismedvetande, som börjar homogenisera sig med parollen ’Vi betalar inte er kris’...

På grund av krisen är, när allt kommer omkring, en fortsatt global proletarisingskraft att vänta, som utgår från de hotande nya vågorna av massarbetslöshet i senare kriscentra som USA, Europa och Ostasien. Miljoner män-

niskor kommer återigen att utsättas för sociala katastrofer. Hur kommer de att reagera? Den proletära familjen, de omgivande sociala grupperna och det proletära multiversumets flerskiktade segment har olika alternativ, om de inte vill förlora mer: De kan revoltera för att säkra sin rätt att existera och kämpa för ett jämlikt samhälle; de kan också enskilt, familjevis eller socialt inleda en process med självförstörelse, genom att återupprätta det patriarkala våldet eller starta etniska konflikter för att säkra sin överlevnad på bekostnad av andra proletära grupper.”⁶²

Redan här visar sig det som vi också sett vid betraktandet av deras program med krav. Roth ställer sig inte alls frågan vad proletariatets klassprogram mot krisen är, hur rörelsen kan enas, hur den kan samla bönderna och de fattiga kring sig.

Roth förblir på planet med att samla och framställa ”multiversumets” krav. Därför kan han inte bestämma sig för något perspektiv och inget strategiskt kampmål, utan bara olika – progressiva liksom bakåttävande – ”alternativ”.

För kommunister är frågan vilket ”alternativ” de förtrycktas utveckling genomdrivar – motstånd/revolt/revolution eller tillbakagång – avhängig vilket politiskt program och vilken strategi som arbetare och förtryckta genomför, och om den kan lösa proletariatets ledningskris och skapa en revolutionär klassledning.

Hos Roth är detta beroende av processer, som ligger utanför revolutionärens medvetna ingripande, och huruvida tendensen till ”multiversums förenhetligande” och dess homogenisering får företräde eller inte.

Detta är – utifrån marxismens ståndpunkt – inte alls den avgörande frågan. Den globala krisen medför både enande liksom splittrande och sönderlitande tendenser för arbetarklassens existensvillkor. Det är inte avgörande om krisen drar åt det ena eller andra hållet (det står dock klart att den skärper den sönderlitande tendensen i arbetarklassen exempelvis genom att massarbetslösheten ökar), utan om det finns ett revolutionärt avantgardparti som lyckas förena klassen i motstånd mot angreppet och leda den fram till kapitalismens störtande. Det är också den rätta innebörden i ett övergångsprogram, som det utvecklades av den tidiga Kommunistiska Internationalen eller Leo Trotskij:

”Den strategiska uppgiften under den närmaste perioden – en förrevolutionär period för agitation, propaganda och organisering – består av att övervinna motsättningen mellan de objektiva revolutionära förutsättningarnas mognad och proletariatets och dess avantgardes omognad (den äldre generationens förvirring och besvikelse, den yngre generationens oerfarenhet). Under den dagliga kampens gång måste vi hjälpa massorna att finna bron mellan de nuvarande kraven och revolutionens socialistiska program. Denna bro bör innefatta ett system av *övergångs krav*, som utgår från dagens förhållanden och dagens medvetande bland breda skikt av arbetarklassen och undantagslöst leder till den avgörande slutsatsen: proletariatets makterövring...

Fjärde Internationalens strategiska uppgift ligger inte i att reformera kapitalismen utan i att störta den. Dess politiska mål är att proletariatet erövrar makten för att expropriera bourgeoisie. Denna strategiska uppgift kan emellertid omöjligt lösas utan att hänsyn tas till alla, även de

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid. Hartz IV#

⁶¹ Ibid.

⁶² Ibid.

små och partiella taktiska frågorna. Alla delar av proletariet, alla skikt, yrkeskategorier och grupper måste dras in i den revolutionära rörelsen. Den nuvarande epoken utmärks inte av att den befriar det revolutionära partiet från det vardagliga arbetet, utan av att den gör det möjligt att bedriva detta arbete i oupplöslig förening med revolutionens faktiska uppgifter.⁶³

För Trotskij är alltså *Övergångsprogrammet* ett program för proletär makterövring, som för att kunna omsättas behöver ett medvetet, till parti och international utformat klassavantgarde. För Roth är det annorlunda. Programmet är hos honom inte något medel, ingen väg till makterövring, utan en "vision":

"Av alla dessa orsaker behöver det emancipatoriska perspektivet en analytiskt uttalad vision av samhällsomvandlingen, som är förknippad med ett omedelbart uppnåeligt handlingsprogram. För att krisen inte ska leda till an-tingen ett reformperspektiv för 'kapitalismens förnyelse' eller de tre möjliga varianterna av barbari – inre självförstörelse, inbördeskrig och kapitalistiskt världsekonomiskt krig som förstadium till nya storkrig – måste perspektivet för den proletära självemancipationen fördelas på två handlingsnivåer för att de ska verka ingripande i varandra: För det första i en handlingsram för radikal tillspetsning av det inledande anticykliska reformprogrammet, och för det andra utifrån detta en programmatik för att initiera ett projekt för den kapitalistiska samhällsformationens revolutionära omvandling."⁶⁴

Detta visar sig ännu en gång i innehållet i hans program. Roth kräver tillspetsning av parollen "Innehavarna av kapitalförmögenheter ska betala för krisen". Det är i sig alldeles riktigt, men det är typiskt för Roth och de autonoma hur de formulerar "tillspetsningen":

"Denna omfattande omfördelning av välståndet uppträffar och ner eftersträvar inte på något sätt en systemimmanent stabilisering av kriscykeln, men den använder de keynesianska reformekonomernas strävan att stänga saxen mellan överackumulering och underkonsumtion genom ökning av massans inkomster och därigenom övervinna kriscykeln. Eftersom det består en oöverstiglig kvalitativ skillnad mellan arbetarklassens livs- och konsumtionsbehov och 'massköpkraftens' folkhushållningsmässiga storlek, vilken öppnar chansen för de egendomslösa i deras homogeniseringsprocess att genom den anticykliska krispolitiken driva bort de maktgrupper som håller i den ekonomiska politikens växelstakt. Därtill krävs massaktioner som samordnas i världsomfattning, men också ett nätverk i världsomfattning för en informationskampanj, som avvisar varje institutionell bindning till projekt och partier i en anticyklisk politik som förblir systemimmanent."⁶⁵

Iögonenfallande och typisk är formuleringens allmänna, vaga karaktär. Arbetarna erbjuds chansen att "genom den anticykliska krispolitiken driva bort de maktgrupper som håller i den ekonomiska politikens växelstakt". Men hur? Med vilka krav? Hur ska det säkerställas? Här blir Roth vag. Han talar om "samordnade massaktioner" eller om att undvika "institutionell anslutning". Det finns bara allmänna råd, inget program, på vars grundval arbetarna

kan handla. Här saknas grundläggande övergångskrav som offentliggörande av finansströmmarna, kontroll över produktionen och fördelning genom arbetarorganisationerna osv., osv.

Hans andra "radikalisering" har dock en del övrigt att önska. Det är: "Ny världsvaluta och återinförande av fasta växelkurser". Medan han ovan har hållit emot att "flytta runt" i systemet, föreslår han själv ändå en ny världsvaluta, ett reformistiskt megaprojekt!

Sådana krav visar hur lite Roths program har att göra med ett revolutionärt övergångsprogram, som ska förbereda och leda proletariet i kampen om makten. Istället kommer ett fullständigt utopiskt förslag, nämligen verkställandet av en "ny världsvaluta" – i en period då den ekonomiska grundvalen för förekomsten av en oomstridd världsvaluta försvinner med nedgången för USA:s hegemoni och en skärpt inomimperialistisk rivalitet.

Roth går vidare med sitt tredje stora block för "tillspetsning" av programmet mot krisen: "Demokratisering av det ekonomiska omstruktureringsprogrammet". Därigenom ska "basdemokratiskt valda representanter för arbetarna i den inledda omdimensionerings- och omstruktureringsprocessen av de stora ekonomiska förgreningarna kopplas samman" och "läroprocesser komma igång, vilka från början är globalt förbundna och som förberedelse av den kollektiva självförvaltningen av den samhälleliga livs- och reproduktionsprocessen".⁶⁶

Även här kommer den reformistiska grundtonen i denna "tillspetsning" till klart uttryck. Det formuleras inte heller något arbetarklassens program mot krisen. Krav som förstatligande av bankerna och storföretagen, vilka också kan förekomma i reformistiska program, är helt frånvarande, liksom alla krav på projekt för samhälleligt nyttiga arbeten. Även parollen för arbetarkontroll saknas eller är i "bästa fall" oklart formulerad, eftersom "infogandet" av arbetarnas representanter kan betyda allt möjligt från medbestämmande till kontroll.

Men den som blir besviken på Roths "omedelbara program", kommer inte heller att bli glad över hans "transformationsdel":

"Genom forceringen och tillspetsningen av det anticykliska reformprogrammet ska vägen frigöras för en revolutionär omvandlingsprocess: Den möjliggör en kollektiv läroprocess, som skapar massbehovet av en radikal förändring i riktning mot självemancipation och samhällelig autonomi. Övergången till socialismen har bara en chans när den växer till ett dominerande massbehov världen över. Denna process kräver tid – säkert flera år. Men också själva omvandlingsprocessen kommer att sträcka sig över årtionden, innan *point of no return* nås, då de omedelbara producenternas självförvaltning av de av dem återtagna produktions- och reproduktionsgrundvalarna har producerat egalitära och basdemokratiska strukturer, vilka omöjliggör en kapitalistisk restauration."⁶⁷

Det som här utges för att vara "revolutionär transformationsprocess" är en bluff med etiketter. Det är ett perspektiv för långsiktiga reformer. Det blir dock tydligare när man betraktar Roths tre "förutsättningar" för transformationen:

1. "Omställning av fackföreningarna enligt modellen med förtroendevalda, avbyråkratisering och nedmonte-

⁶³ Leo Trotskij, *Övergångsprogrammet*. Stockholm 1977. Digital version: www.marxistarkiv.se, s. 11–12.

⁶⁴ Karl Heinz Roth, *Globale Krise – Globale Proletarisierung – Gegenperspektiven*.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

ring av de direktörsliknande lönerna för deras styrande organ; basdemokratisk omgestaltning av kommunala församlingar och förvaltningar som ett första steg mot ett allmänt avförstatligande som fortskrider nerifrån och upp.”

2. ”omdirigera skatteinkomsternas tyngdpunkt till de kommunala strukturerna (den schweiziska modellen, där 60 procent av den samlade skatten går till kommunerna)”

3. ”radikal sänkning av arbetstiden genom samtidig höjning och homogenisering av arbetsinkomsten.”⁶⁸

På det sättet, framlägger Roth på allvar, kommer det till ett ”avförstatligande”!

”På denna elementära grundval med den på varandra uppbyggda kommunala och regionala självförvaltningen av den samhällliga livsprocessen kommer slutligen den samhällliga autonomins strukturer att uppstå, vilka inte bara avvisar den politiska och ekonomiska direktörseliten, utan också förhindrar uppkomsten av en ny expert- och byråkratkast. Parallellt därmed kommer de kommunala socialiseringsprocesserna att förbinda sig med varandra på regional, halvkontinental och kontinental grund.”⁶⁹

Och vidare:

”De transnationella fackföreningarna ska i övergången till självförvaltningsfederationer koncentrera sig på alla dessa ekonomiska branscher som opererar världen över och gå utöver regionala produktions- och reproduktions-system, försörja den regionala rådsdemokratien och etablera arbetarnas motmakt i världssystemets nyckelsektorer.”⁷⁰

Detta kulminerar slutligen i ”grundandet av en autonomins världsfederation” efter en utdragen ”omvandlingsprocess”, utan att proletariatet erövrat den politiska makten eller att den borgerliga statsapparaten slagits sönder!

Den borgerliga staten förekommer nämligen inte alls i Roths utläggning. Varför det? I slutändan måste kapitalisterna inte exproprieras och förpassas från sina positioner med våld. Hos Roth blir de helt enkelt någon gång ”avskedade”, medan fackföreningar och självförvaltningsfederationer (associerade kommuner) börjar omreglera hela ekonomiska branscher.

Den autonoma tigern slutar här som reformistisk sovrumsmatta. För att understryka detta, framlägger Roth också sin uppfattning om en revolutionär organisation, den ”globala föreningen för autonomi”:

”Efter lång tvekan har jag kommit fram till att föreslå ett organisatoriskt föregripande av detta begrepp genom en världsomfattande och sammanbunden association, som är aktiv på alla tre nivåer. Det handlar inte om en kaderorganisation med anspråk på att vara ett avantgarde, utan om en fri och basdemokratiskt utformad sammanslutning av människor, som kritiserar, korrigerar, omarbetar, utvidgar de här framlagda koncepten och gör dem till sina egna, för att pröva dess användbarhet i dialog med det proletära multiversumet. Den därigenom framväxande erfarenhets- och läroprocessen blir en fortlöpande korrigerande av modellen. Så snart det proletära multiversumet börjar göra övergången till global autonomi oåterkallelig, kommer denna association att upplösa sig.”⁷¹

I Roths program liksom i hans föreställning om organisering framträder skillnaden gentemot marxismen tyd-

ligt:

a) Revolutionära möjligheter finns inte på ritbordet, som hos Roth, efter en lång ”omvandlingsprocess”. De uppstår genom en krisartad tillspetsning av kapitalismens inre motsättningar. De måste därför lösas under denna period eller situation. Om det försummas, finns det ingen ”lång omvandlingsprocess”, utan seger för den borgerliga kontrarevolutionen.

b) Den revolutionära omvälvningen är inte resultatet av fullbordandet av långvariga, stegvisa omvandlingsprocesser, utan börjar med erövringen av statsmakten genom arbetarklassen. Det är förutsättningen för att ekonomin och samhället överhuvud taget ska kunna omorganiseras i de utsognas intresse.

c) Det revolutionära partiets uppgift uttöms inte med dialog och sammanslutning, som i en ”association”, utan består i att leda klassen till revolution. Till skillnad från Roths ”association” upplöser det sig inte, efter att ”övergången till global autonomi” blivit oåterkallelig (även om bourgeoisieens politiska och militära apparat fortbestår!!). Det revolutionära partiets nödvändighet upphör först när perioden för övergången till socialismen, arbetarklassens herravälde tar slut, dvs. med den proletära världsrevolutionens slutgiltiga seger.

IV. Leninism och autonomism

När vi betraktar de autonoma författarna, visar det sig att deras analyser, perspektiv och förslag när det gäller krisen varken är särskilt originella eller banbrytande.

Programmatiskt har de antingen ingenting (Holloway), en trollformel (Negri) eller ett uselt reformistiskt program att erbjuda (Roth).

Därtill har de autonoma på senare år snarare bara blivit starkare än svagare. Orsaken till det ligger ändå inte hos de autonoma själva, utan i reformismens kris och förruttnelse – oavsett om det är i de socialdemokratiska eller de tidigare ”kommunistiska” partierna eller fackföreningsbyråkratien.

Det finns också en andra, med den aktuella krisperioden nära förbunden orsak – den sociala deklassering och brist på perspektiv som kapitalismen framför allt erbjuder ungdomen. Det gör de autonomas attityd av att vara ”o-integrerbara” och deras uppseendeväckande dragning till militans inte bara attraktiv, utan delvis också rimlig.

Men alternativet är bara skenbart. I verkligheten är den autonoma vägen inte en mindre återvändsgränd och väg till nederlag än reformismen – och framför allt i situationer i vilka klasskampen skärps och tillspetsas.

Det faktum att autonoma krafter delvis spelar en viktig roll i mobiliseringar och att det är nödvändigt att samarbeta med dem, förändrar inget i att revolutionärer måste rikta en skoningslös kritik mot autonomismen. Bara så är det möjligt att vinna de bästa och kämpande ungdomarna och arbetarna, som i dem ser ett alternativ till reformismen, för ett verkligt revolutionärt program.

De nuvarande autonoma rörelserna stöder sig, som vi har sett, framför allt på skikt som liknar småborgerligheten, främst studerande. Men också politiskt har deras doktrin i alla dess schatteringar en småborgerlig karaktär, den är en variant av den småborgerliga radikalismen.

Det visar sig i många grupperingars vägran att arbeta systematiskt i arbetarrörelsen, och däri avvisa dagskrav, strukturer och organisering. Politiken urartar därmed till en i grunden moralisk gest – en ”revolutionär anda”.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

Samtidigt blir de autonomas fluktuerande karaktär, som i likhet med all småborgerlig politik är dess egen, också tydlig när de vågar sig på taktik, krav och "program". Då slutar de revolutionära anspråken alltför lätt i oönskat omgiggande av reformistiska föreställningar.

Mellan marxismen och autonomismen finns därför inte bara någon gradvis skillnad, utan en grundläggande motsättning – liksom mellan proletär och småborgerlig politik i allmänhet.

a) Förståelsen av kapitalismen och dess lagbundenhet

För marxister är kapitalismen en samhällsformation som präglas av klassmotsättningen mellan kapital och arbete. Det är motsättningen i det kapitalistiska produktionsättets inre utveckling som ger upphov till kriser, skärper klasskampen och slutligen driver fram denna samhällsformations störtande genom den proletära revolutionen.

För de autonoma och operaisterna är det däremot tvärtom, det är de förtryckta, klassen, skiktet eller gruppen – oberoende av kapitalackumulationens lagbundenhet och det politiska och ekonomiska läget – som genom sina egna aktioner tillspetsar förhållandena.

b) Klassbegrepp och subjektbegrepp

De autonomas och operaisternas klassbegrepp är därmed först och främst inte dialektiskt. Arbetarklassen bestäms inte som i marxismen genom sin ställning till andra klasser, inte genom sin ställning i den samhälleliga produktionsprocessen, utan som sociologisk entitet. Namnet på entiteten skiftar – massarbetare, samhällelig arbetare, folk (hos antiimperialisterna på 1980-talet), mängden, multiversum...

För det andra är det autonoma klassbegreppet subjektivt. Revolutionärt subjekt är den som handlar revolutionärt och om möjligt "oövervinnligt". Därmed kan – enligt den autonoma skolan – även klasser eller skikt som inte är proletära alltså vara lika revolutionära som proletariatet.

För marxismen uppstår dock arbetarklassens revolutionära karaktär ur dess ställning i produktionsprocessen. Dessutom erkänner marxismen också att arbetarklassens ställning som en klass av dubbelt fria lönearbetare skapar en systematisk förvridning av medvetandet. Det spontana arbetarmedvetandet är ett borgerligt medvetande och denna fetisch kan bara genombrytas i och med den vetenskapliga socialismens förening med klassens avantgarde. För att klassen ska kunna gå från en "klass i sig" till en "klass för sig" krävs bildandet av ett revolutionärt parti.

c) Revolutionsuppfattning

För de autonoma kan revolutionen äga rum (eller inte äga rum) när som helst, den är i slutändan bara en viljeakt hos det autonomt konstituerade revolutionära subjektet. Det revolutionära subjektet är i slutändan inget annat än en ackumulering av autonoma, borgerliga individer, som bara beslutar sig för att göra revolution. Det finns därför inte heller någon bestämd föreställning om revolutionen, ingen nödvändighet av en övergångsperiod och naturligtvis inte heller något revolutionärt avantgarde och parti.

För marxismen förutsätter däremot revolutionen en samhällelig kris, vilken – med Lenins ord – implicerar att såväl den härskande klassen inte kan styra som tidigare, liksom att också den undertryckta klassen inte längre är beredd att leva som förut. Revolutionen är alltså förknippad med objektiva förutsättningar som är oberoende av

enbart viljan hos de undertryckta.

Likaså utgår marxismen ifrån att klassmedvetandet i den proletära revolutionen till skillnad från den borgerliga revolutionen spelar en kvalitativt större roll, eftersom arbetarklassen under kapitalismen inte kan utveckla strukturer för en socialistisk ekonomi, som är överlägsen kapitalismen. Först när arbetarklassen erövrar den politiska makten och har produktionsmedlen i sina händer, kan den medvetet genomföra denna omvälvning.

För att kunna genomföra en sådan medveten omvälvning av samhället, måste den klassmedvetna delen av proletariatet formera sig till ett kampparti. Endast under dess ledning kan den mindre medvetna delen av arbetarklassen och andra klasser som inte är utsugare ledas till en segerrik revolution.

För autonomismen spelar detta ingen roll. Hos Roth ska man gradvis skapa en "association", hos Holloway "sprickor" och hos Negri har det nya produktionsättet, mängdens, egentligen redan segrat...

Hos de subjektivistiska autonoma spelar det revolutionära medvetandet, arbetarklassens utveckling till medvetet revolutionärt subjekt, en mycket mindre, bara tillfällig och egentligen försumbar roll. För marxismen däremot är det revolutionära medvetandet, den medvetna ledningen för klassen, en oavbruten, nödvändig betingelse för den socialistiska revolutionen och övergången till socialismen.

d) Socialismen som "alternativ" eller som nödvändighet?

För de autonoma är socialismen ett "alternativ", bara en möjlighet. De rör sig därmed på samma terräng som en stor del av den borgerliga samhällsvetenskapen, som också hävdar att mänskligheten kan "välja" en socialistisk inriktning, likaväl som i evighet rösta för kapitalism, social marknadsekonomi och borgerlig demokrati.

För marxismen är socialismen däremot en nödvändighet, vars upprättande kapitalismens inre motsättningar själva uppmanar till. Den kommunistiska rörelsen bygger ytterst sitt revolutionära program på det, ett program som egentligen bara anvisar en väg som mänskligheten kan gå för att förverkliga de produktiva möjligheter som den skapat, vilka kapitalismen inte längre vidareutvecklar och dessutom undergräver.

Medan de autonoma inte har någon förståelse för kapitalismens inre motsättningar och medlen för att lösa dem, är deras föreställning om socialismen, deras "program" och så vidare också förvirrad och godtycklig. Därur kommer sig också den autonoma rörelsens rörelse från euforisk revolutionsstämning till djupaste depression, i enlighet med den politiska konjunkturen.

Den revolutionära kommunismen baserar däremot inte sin historiska optimism på kortsiktiga stämningar eller på rörelsens oundvikliga upp- och nedgångar. Dess optimism är grundad på vetskapen att dess program inte har något med godtyckligt världsförbättrande att göra, utan bara bidrar till medvetet genombrott för det i vars riktning den samhälleliga utvecklingen själv strävar: till kommunismen.

Martin Suchanek

Översättning ur *Revolutionärer Marxismus*
(Berlin/Wien) nr 41

Vart går den autonoma rörelsen?

Föregående artikel analyserar den autonoma rörelsens bakgrund i den italienska operaismen och dess nuvarande karaktär i Tyskland. I följande två artiklar undersöker Fredrik Reinedahl utvecklingen i den svenska autonoma rörelsen. Den första artikeln skrevs hösten 2009 och behandlar boken *Tillsammans: Gemenskap och klasskamp på samhällsfabrikens golv* (Lund 2009). Den andra artikeln är nyskriven och behandlar den allra senaste utvecklingen inom den autonoma "scenen".

Snart utkommer en antologi om den autonoma rörelsen Kämpa tillsammans från Malmö och Göteborg. *Tillsammans* heter boken och bygger på texter som gruppen har publicerat genom åren. Det handlar om allt från arbetsplatskamp till ockupationer och stadsdelsmotstånd men även aktioner av andra slag.

Från att ha varit en ganska omedveten grupp väcks Kämpa tillsammans efter hand av insikten att det saknas något. 2002 blir man en del av gruppen runt tidskriften *Riff-Raff*, vilket är en annan teoretisk grupp som växte fram ur numera nedlagda rådskommunistiska Folkmakt, och koncentrerar sig på att producera teoretiskt material för i huvudsak den autonoma vänstern. Som del av den autonoma rörelsen utmärkte sig Kämpa tillsammans genom att uttalat vara kommunister, men som de säger: "Vi kallar oss inte kommunister, vi är kommunister".

Under året har också en ny politisk grupp formats i Sverige ur det som var gruppen Ett annat krig är möjligt i Malmö. Man kallar sig Allt åt alla (numera Förbundet Allt åt alla), finns i Malmö, Stockholm och Göteborg, och består av människor från olika grupper ur den autonoma vänstern. I november skall man hålla kongress. Kamrater från Arbetarmakt har närvarat på möten och aktiviteter i Göteborg, senast en bussresa i Göteborgs vulgärrika "problemområden" som Allt åt alla helt riktigt väljer att kalla dem. Vad Förbundet Allt åt alla:s politik kommer formas runt är ännu delvis oklart.

Skälen till att följa den autonoma rörelsens utveckling är flera: Den utgör dels en betydande del av vänstern, och lockar framförallt unga människor, dels söker både den "traditionella" och den autonoma vänstern nya vägar för att hitta kamp- och organisationsformer som kan tjäna arbetarklassen i en ny kampcykel.

För att förstå bakgrunden till Allt åt alla måste man förstå den teoribildning som man lånar av, och där utgör Kämpa tillsammans en viktig del.

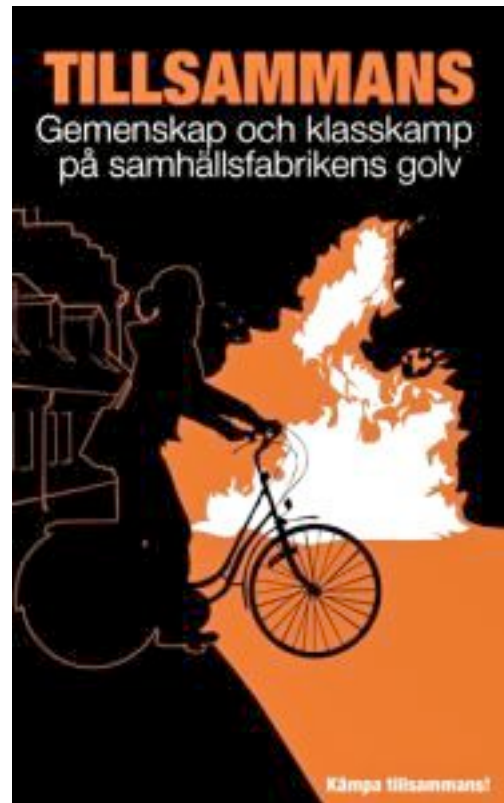
Så här resonerar Kämpa tillsammans kring sin egen rörelse efter Reclaim Rosengård: "Den flåsiga kampanjpolitiken är en följd av vägran att föra en organiseringsdebatt... I sin planlöshet och därför perspektivlöshet låtsas scenen vara en organisationsform för känslan av att komma framåt (det skulle då vara så att själva rörelsedynamiken inger oss den känslan även utan vår medverkan). Min tes är då att det även för sig i rörelsens djup är nödvändigt att prata om något så abstrakt som organiseringsfrågan, eftersom vi annars knappast längre kan förnimma något annat än oss själva och aldrig kommer att uppnå någon samhällsrelevans". (Tesar om kulturbegreppet, *Interim* 155/1)

Vändningen mot vardagen

Det är tydligt att den autonoma vänstern känner en be-

gränsning i att vara spontanistisk, men samtidigt ser man heller ingen annan tydlig väg framåt. Därför står den autonoma rörelsen inför utmaningen att idag utforma nya organisationsteorier. När löst sammanhängande grupper nått vägs ände tar tanken på en större, starkare och mer fokuserad kamporganisation vid och man letar således helt korrekt i historien efter förebilder och inspiration.

Men Kämpa tillsammans metod för att undersöka verkligheten kännetecknas framför allt av det man kallar militanta arbetsplatsundersökningar, där man genom att bland annat skriva dagbok analyserar sin egen arbetssituation.

Det man tycker sig börja se efter hand är vad man kallar en vändning mot vardagen, samtidigt som man problematiserar substitutionismen. Så här formulerar sig en av företrädarna:

"Den vändningen kom i mångt och mycket av att vi började fråga oss själva 'Vilka problem har jag i vardagen?' istället för att fokusera på all världens ondska och elände. Men vändningen kom också utifrån en slutsats att den här världen kommer bara förändras radikalt om och när arbetarklassen bestämmer sig för det. Helt enkelt en syn på att det är som arbetare vi kan bidra till förändring och inte som 'aktivister och politiker'. Det kan tyckas

självklart men är det inte, jag menar att det finns en ganska utbredd syn inom vänstern att man själva är 'de goda' som kommer med medvetande och ledning till de fåaktiga massorna." (Kim Müller, Kämpa tillsammans på socialism.nu)

Men vändningen mot vardagen innehåller stora faror. Müller har inte övergivit den frihetliga grundvalen och insisterar på fientligheten mot alla former av "representativ politik". Han varnar för att den "i sina mest extrema fall faktiskt innebär att man ska kämpa mot arbetarklassen" och exemplifierar med en märklig strömning i den tyska och österrikiska rörelsen som brukar betecknas som "antinationell". Den har avskrivit den egna arbetarklassen som revolutionärt subjekt och försvarar öppet Israels sionistiska karaktär och USA-imperialismens krig mot islamismen. Problemet med de antinationella är inte att de förespråkar representativ politik, utan att de är en öppet pro-imperialistisk riktning som försvarar imperialismen och sionismen med argument som för den ovane kan tyckas vara en del av vänsterns arsenal.

Kampmetoder och teori

Ett centralt begrepp i senare tids autonoma teorier är kommunisering. På *Krigsmaskinen* på nätet kan man läsa: "Kommunisering betecknar det processartade överskridandet och omkullkastandet av det kapitalistiska produktions sättet, eller med andra ord: upprättandet av kommunism. Användandet av begreppet kommunisering bygger på en teoretisk förståelse av kapitalet som en samling sociala relationer, som måste förändras i grunden om kommunism ska kunna framträda. Därav begreppets implicita karaktär av rörelse; kommunism ses inte som ett väntande tillstånd utan som en process utan tydlig slutstation."

Begreppet kan förefalla ha likheter med den socialistiska revolutionen, men saknar helt och hållet all medvetenhet om den centrala roll som staten spelar för kapitalismens dagliga funktioner och fortsatta existens. Kapitalismen som produktions sätt kan inte existera utan den kapitalistiska staten. I de autonoma teorierna om kommunisering finns föreställningen om att arbetarklassen ska kämpa mot sig själv, mot sin egen existens som arbetarklass. Det ska inte, som marxister förespråkar, ske genom socialistisk revolution, upprättande av en arbetarstat och det medvetna övervinnandet av världelagen, utan genom spontan kamp som skapar kommunism i vardagen. I stunden, i ögonblicket kan arbetarklassen upphäva sin existens som en förtryckt och utsugen klass. I den stunden skapas kommunism, om vi ska tro de autonomas teoretiker.

Trots tron på spontanismen hänger frågan om organisation kvar. Nätverken har i sina bästa stunder fungerat dynamiskt, i sina sämsta kaotiskt – som under kravallerna i Göteborg 2001, vilket också erkänns. Frågan är då vad man föreslår som alternativ? Svaren är ännu inte definitivt formulerade, men man försöker se vad kampen idag består av, och fäster stor vikt vid klassammansättningen och produktions villkoren när man letar efter former för kampen. Den situationistiska uppfattningen att arbetarens hela liv är kommersialiserat och alienerat, att man arbetar dygnet runt, lever kvar och har även kommit att omfatta arbetslösa.

Så här skriver Kämpa tillsammans: "Vi behöver en konkret och aktuell analys av klassammansättningen, om vi ska kunna anpassa våra kampmetoder och organisationsformer efter den nya situationen, som hela tiden för-

ändras av klasskampen. Utan en odogmatisk syn på vår politik så riskerar vi att fastna i ett visst förutbestämt och föråldrat kampmönster som inte motsvarar den aktuella klassammansättningen. Det är bara en tidsfråga innan dogmatisk politik, som vägrar att förnya sig, förfaller till ritual och förlorar sitt innehåll och relevans."

Här påpekas faran av att hålla fast vid daterad kunskap. Det är genomgående för den autonoma rörelsen att man ogärna vill kännas vid de klassiska idéerna som de har kommit till uttryck i den socialistiska arbetarrörelsen. Samtidigt är man mycket förtjust i det man upplever som en sorts puristisk marxism varvad med autonom teoribildning från Italien och Frankrike (operaismen, situationismen). Man lyckas ofta bortse från att Marx och Engels faktiskt var centrala förespråkare för bildandet av de två första arbetarinternationalerna och dess nationella sektioner.

Individen och friheten

Individens förhållande till kollektivet och frihetens gränser har alltid varit centrala frågor för frihetliga och anarkistiska grupper. Kämpa tillsammans skriver så här när det gäller individens roll i kampen: "Det är grundläggande att vi själva är medansvariga subjekt för hur klasskampen utvecklas och att vi kollektivt är delaktiga i skapandet av nyammansättningen av klassen i alla samhällets sfärer. De självorganiserade kamper vi utkämpar idag är fröna till det framtida klasslösa samhället."

Marxister har alltid uppfattat den organiserade revolutionära rörelsen som överordnad den enskilde aktivisten och kämpan. Engels uttryckte det en gång som att "frihet är insikt om nödvändigheten". Men finns det inte anledning att gå till botten med vad individen kan och inte kan sägas vara ifråga om medvetande? Den ryske revolutionären Leo Trotskij formulerade sig så här i diskussionerna inför grundandet av *Fjärde Internationalen* 1938:

"I det här sammanhanget tror jag att det är viktigt att betona vad vi menar med frihet i motsättning till nödvändighet. Det är mycket ofta en småborgerlig syn att vi skulle ha en fri individualitet. Det är bara inbillning, ett missstag. Vi är inte fria. Vi har ingen fri vilja i den metafysiska filosofins mening... Detsamma gäller klassen. Klassens program kan inte falla ned från himlen. Vi kan bara förstå nödvändigheten... Programmet uttrycker den nödvändighet som vi lärt oss förstå, och eftersom nödvändigheten är densamma för klassens alla medlemmar, kan vi nå fram till en gemensam syn på uppgifterna och förståelsen av denna nödvändighet är programmet."

Reformismen

Förståelsen av reformismen är också en av de centrala frågorna för varje grupp som vill bedriva revolutionärt arbete. Kämpa tillsammans formulerar sig så här i den frågan:

"Proletariseringen är orsakad av kapitalets aggressivitet och förintelsevilja, och kan inte administreras bort med reformistisk omfördelningspolitik inom nationalstatens ramar. Det finns inga omvägar till befrielse från klassamhället – kapitalets herravälde är internationellt och måste identifieras och krossas på livets alla områden."

Utifrån den helt riktiga utgångspunkten beskrivs reformismen och även stalinismen: "socialdemokratien var tvärtom ett projekt inom nationalstaten, precis som den sovjetiska 'socialism i ett land' och de olika utvecklingsprojekten efter de nationella befrielsekamperna på de tre

kontinenterna. Denna begränsning inom nationalstatens ramar fick konsekvenser för klassammansättningen som kapitalet utnyttjade till sin fördel i samband med omstruktureringen från och med 70-talet – den så kallade globaliseringen.”

En svaghet är fackföreningsrörelsens frånvaro, vilket kan förklaras av att Kämpa tillsammans har en utomfacklig inställning. Det finns ingen generell uppfattning om att revolutionärer ska vara med i facket eller inte. Där det berör en själv eller där det känns meningsfullt kan man vara med. Facklig kamp kan också vara oorganiserad.

Betoningen ligger inte oväntat på annat håll: ”Ett revolutionärt initiativ idag kan inte enbart innebära en attack mot de härskande samhällsstrukturerna, utan måste också innebära skapandet och utvecklandet av kollektivitet och återerövrandet av subjektivitet – själva livet/människovärdet som tagits ifrån oss och kvävt av konkurrens... Marx påminner oss om att revolutionen inte bara är nödvändig för att den härskande klassen inte kan störas på något annat sätt, utan även för att det är det enda sättet för den revolterande klassen att frigöra sig från alla gamla bojor och lägga grunden till en ny samhällsordning. Vi måste prioritera diskussioner om det politiska innehållet och det klasslösa samhällets innebörd här och nu.”

Kämpa tillsammans argumenterar också för att de objektiva villkoren för revolutionärt arbete inte spelar så stor roll: ”Vänsterns svaghet och isolering är inte bara något som tvingats på oss utifrån, utan också i stor utsträckning en konsekvens av vårt eget handlande och brist på initiativ. Under tidigare klasskampförlopp skapades sociala dimensioner och sammanhang som utgjorde förutsättningarna för gemensam kamp. Idag måste vi själva skapa dessa sociala sammanhang. Även isoleringen, uppdelningen och individualiseringen i samhället idag är något som till stor del är en konsekvens av vårt eget agerande. Vi kan alltså inte nöja oss med att bara vara emot det rådande systemet, utan måste alltså samtidigt skapa kollektivitet och arenor där radikal politik kan ta form, utvecklas och fyllas med socialt innehåll.” (Ur artikel publicerad i *Brand* 1998)

Här visar sig de autonomas spontanism i förening med en voluntarism som är besläktad med den klassiska anarkismen, även om ”handlingens propaganda” flyttats över till andra arenor.

Under flera år har det varit tydligt att den autonoma rörelsen lämnat sin tidigare extrema sekterism gentemot reformistiska krafter. Kämpa tillsammans argumenterade redan för mer än ett decennium sedan för mångfald på taktikens område, det som kallas *diversity of tactics*. Det innebär att man samtidigt kan kritisera exempelvis SAC för att vara pacifister och ändå sluta i en kompromiss som går ut på att den pacifistiska taktiken används där den kan få genomslag, och kan då samla de element som förespråkar ickevåld.

När en militant taktik är nödvändig överläts den åt de radikalare delarna av rörelsen, men samtidigt skapar det ett glapp mellan kön, kulturer, generationer osv. Generellt finns fortfarande en ganska stor splittring inom den autonoma vänstern ifråga om synen på hur en revolutionär rörelse fungerar i den konkreta kampen mot kapitalismen.

Aktivisten blir klassförrädare

För Kämpa tillsammans är rollen som aktivist en svår nöt att knäcka. I och med ”vändningen mot vardagen” upp-

stod också ett behov av kritik mot Aktivisten, och uppslag hämtas från texter som ”Ge upp aktivismen!”, där aktivistidentiteten sablas ner med hjälp av bland annat situationistiska klassiker:

”Aktivisten, som en expert på social förändring, antar att andra människor inte gör någonting för att förändra deras liv och känner därför en skyldighet eller ett ansvar att göra det å deras vägnar. Aktivisten tror att de kompenserar för andras brist på aktivitet. Att definiera oss själva som aktivister innebär att definiera våra handlingar som de som ska leda till social förändring, och därigenom underskatta tusen och åter tusen andra ickeaktivisters verksamhet. Aktivism baseras på missuppfattningen att det bara är aktivister som genomför samhällsförändring – medan så klart klasskampen pågår hela tiden.” (Andrew X, Ge upp aktivismen!)

Aktivisten likställs alltså med substitutionism. Faran med förmedlande och representerande organisationer är ständigt närvarande, men man kommer inte fram till vad en aktivist borde vara i positiva termer. Aktivisten behövs men skapar ständigt problem för den autonoma teorins anarkistiska grund. Ett ständigt kryssande mellan Skylla och Karybdis, för att nu använda en klassisk formulering, utmärker de autonomas försök i det här avseendet. Kan ”vändningen till vardagen” vara räddningen? Vi tror inte det. Det finns en uppenbar fara att vändningen leder till ett slags autonom reformism.

Frihet och nödvändighet

Vad som betraktas som tvång är inte klart. Det som kännetecknar den marxistiska analysen av klasskampen är att arbetarklassen kan komma att uppnå den förståelse av klasskampen där individualism ersätts av klassolidaritet i internationell skala, kampen för kortsiktiga vinster ersätts med en socialistisk revolution. Inte för att det är ett fritt val, utan för att det är historiskt nödvändigt val.

I stora delar av den autonoma rörelsen har Lenin kommit att förkroppsliga den förrådade revolutionen. Man lägger skulden till den första arbetarstatens urartning på leninismen som ideologi. Mycket lite av materiella förutsättningar erkänns som orsaker till de problem som mötte den ryska arbetarklassen. Istället betonas ideologins misslyckande. Detaljerna i problemen med en sådan förenkling har vi diskuterat i andra texter, och det finns anledning att återkomma till ämnet. Det vi dock bör ta reda på är om det finns alternativa sätt att se på frihet och revolution i en leninistisk kontext – finns det ”nya sätt” att se på leninismen?

Slavoj Žižek, slovensk filosof och marxist – inte utan kontroversiella inslag i sina teorier, delar upp friheten i formell och egentlig frihet. Och här, när han i Lenin ser en kritiker av den formella friheten, den som bärs upp av det borgerliga samhället, är vi helt överens med honom. För Žižek blir leninismens revolutionära potential förverkligad genom ett försvar av den egentliga friheten. Leninismen begränsar inte friheten att välja utan koncentrerar sig på det grundläggande revolutionära valet.

Att känna igen en kamporganisation

Kämpa tillsammans har nyligen ställt upp ett antal punkter som man tänker använda som utgångspunkt i diskussionen om organisation. Så här tänker man sig en revolutionär organisation:

”Vi är alltså både aktivister och arbetare – och det

finns en fara i att inte erkänna det. Därmed måste vi också kunna diskutera vad som är vänsterns roll i förhållande till klasskampen, som jag ser det finns det kanske fyra funktioner, men det får vara en början på en större diskussion:

1. som en länk mellan kamper
2. för att sprida och generalisera kampmetoderna
3. för att behålla kontinuitet
4. för att analysera motståndet och se internationella exempel och kopplingar.”

(Kim Müller, socialism.nu)

Här är det mycket nära ett genombrott i förståelsen av vad den revolutionära organisationen är. Ernest Mandel uttrycker i sin klassiska summering av leninismen egentligen samma sak, fast på ett mer dialektiskt sätt:

”Denna process kan summeras i följande diagram:

Breda massor: handling > erfarenhet > medvetenhet
Avancerade arbetare: erfarenhet > medvetenhet > handling

Revolutionär kärna: medvetenhet > handling > erfarenhet

Om vi omgrupperar detta diagram så att vi kan dra vissa slutsatser från det, får vi följande:

Breda massor: handling > erfarenhet > medvetenhet

Revolutionär kärna: medvetenhet > handling > erfarenhet

Avancerade arbetare: erfarenhet > medvetenhet > handling.” (Mandel, *Om leninismen*)

Den autonoma rörelsen har ännu inte lyckats koppla samman den spontana, ekonomistiska och aktivistiska kampen till en helhet, det som rent logiskt mynnar ut i ett parti. Man hänvisar istället till Marx, och tolkar marxismen som teorin om ”klassen som parti”, och bortser alltså från att Marx var partibygare.

Ett problem för den nätverksorganiserade autonoma rörelsen är att man kan hamna i en undfallande attityd där man hoppas att den egna gruppens brister kompenseras av andras styrka på det området. På det sättet riskerar rörelsen att urvattnas politiskt och dras mot populära politiska mål och opportunismens fälla. För att använda Kim Müllers punkter så kan man tänka sig att det återkommande uppstår akuta brister på vilket som helst område om det inte finns en samordnande funktion. Och hur ska man kunna pröva samt påverka en för arbetarrörelsen så viktig funktion som ”att behålla kontinuitet” om man inte har en sammanhållen demokratisk organisation att arbeta med frågan i? Framför allt riskerar de program för förändring som man arbetar med att hoppa mellan olika extremer utan att alls behålla den kontinuitet man säger sig värna.

Arbetarmakt försökte i mitten av 1990-talet inleda en diskussion med Folkmakt. Vi identifierade en tydlig rörelse mot erkännande av den politiska organisationens nödvändighet, även om det förbjudna ordet parti inte kom till användning:

”Folkmakt uppvisar på ett märkligt sätt en motsättning som Trotskij redan på 20- och 30-talet påtalade hos den tidens revolutionära syndikalister: övertygelsen om den revolutionära minoritetens viktiga roll, som bygger på iakttagelsen att medvetandets utvecklas ojämnt, stannar vid den dörr där ordet parti står skrivet.

I plattformen tar Folkmakt avstånd både från en (stalinistisk) karikatyr av leninismen och den totala spontaniteten och noterar att: ’Det finns alltid en ledande minori-

tet som visar vägen framåt.’

Denna ledande minoritet, en term som närmast för tankarna till den leninistiska partiteorin, ’måste vara välorganiserad och målmedveten’ men också ’demokratisk och kunna svara inför hela arbetarklassen och dess basorganisationer’. Det finns egentligen inte mycket som skiljer detta från trotskismens definition av det revolutionära partiet.

Men den aktiva minoriteten måste, om den ska kunna vara ledande, förenas kring en gemensam uppfattning (plattform, program). På den punkten är Folkmakts plattform fortfarande oklar.” (Folkmakts program: Framsteg och sedan?, *Arbetarmakt magasin* nr 4, april 1996)

Folkmakt lyckades dock aldrig övervinna den konflikt som finns inbyggd i erkännandet av den aktiva minoritetens nödvändighet och skrällen inför vrångbilden av leninismen. Det ledde till att gruppen försvann som utåtriktad politisk gruppering och istället inleddes en lång vandring genom den europeiska ultravänsterns olika skolor.

Allt åt alla

Vi har försökt förstå en del av de teorier och problemställningar som den autonoma vänstern skapat under senare tid. Nu är det dags att försöka reda ut vad Förbundet Allt åt alla vill med sin organisation. I en nyligen publicerad artikelserie i *Sydsvenska Dagbladet* som behandlar den autonoma vänstern i Skåne intervjuas representanter från Allt åt alla.

Gruppens målsättning förklaras så här: ”Vi vill i slutändan att världen ska tillhöra alla, att vi ska leva på lika villkor. Om man ska dra fram en klassisk paroll: ’åt var och en efter behov, av var och en efter förmåga’. Utan någon som styr över en.”

När reportern undrar över varför man inte går ut öppet ges följande svar: ”För det första är det inte intressant. När jag är ute på gatan och gör någonting pratar jag med dem som undrar vad vi gör. Det mötet är intressant. Men att framhäva mig själv som person med namn och bild – det är inte intressant alls. Det är därför vi sitter här som organisation. Det viktiga är att peka på vad organisationen gör, det är politik det handlar om. Det är ett ansiktslöst motstånd. Det viktiga är inte vem jag är. Utan vad jag gör tillsammans med andra människor.”

I *Göteborgs fria tidning* intervjuades de också efter resan ”Odlas ditt klasshat”: ”Det här är bara början på en kampanj. Vi vill ha en annan utveckling i samhället, och kommer att satsa på upplysning och opinionsbildning. Det viktigaste är att utplåna klassklyftorna. Att rika företagsledare håvar in pengar medan deras arbetare sliter för slavlöner är oacceptabelt.”

Politiken är som synes ganska luddig. Man vill avskaffa kapitalismen, bygga en kollektiv kamp, nå ut med ett budskap och väljer kampanjformen som medel. De exempel vi kan hitta talar om en rörelse som kämpar för dagskrav som ett sätt att vinna en revolutionär kamp mot kapitalismen. Man har redan övervägt en pacifistisk linje och föredrar att se klassens formering som spontan självorganisering.

Inte desto mindre skall alltså en nationell kongress hållas där gruppens uttalade ideologiska ståndpunkter skall förtydligas, stadgefrågor avhandlas m.m. Helt klart har behovet av nya starka kamporganisationer överskuggat önskan om oberoende aktivistgrupper. Vad kongressen kommer fram till återstår att se.

Särskilt intressant är det att jämföra med den utveckling som ledde fram till bildandet av det nya antikapitalistiska partiet NPA i Frankrike. Enligt NPA består partiet till viss del av aktivister från den autonoma vänstern som såg behovet av en större organisation med en infrastruktur som kan konsolidera olika former av kamp till ett gemensamt motstånd mot kapitalismen. Frågan inställer sig: vill och kan Allt åt alla vara med i forrådet av en svensk motsvarighet?

Om vi kan nå samsyn om det nödvändiga i att med alla medel störta kapitalismen, borde nästa naturliga steg vara att ta upp diskussionen om hur vi kan samarbeta i

olika kampanjer som inte bara är ett samarbete mellan organisationernas ledningar, utan också i form av grupper som kan utveckla ett gemensamt lokalt arbete med perspektivet att samla de krafter som behövs för att bilda ett antikapitalistiskt parti även i Sverige.

Men då måste den autonoma vänstern acceptera nödvändigheten av ett revolutionärt program som det kontrakt som medlemmarna är överens om och de demokratiska former för organisering som behövs. Det är det enda sättet att kunna ställa ledningen till svars. I annat fall kommer traditionen med informella ledare att göra det mycket svårt att skapa kontinuitet i arbetet.

Krigskommunism underifrån?

Vart går den autonoma rörelsen?, del 2

I artikeln ”Vart går den autonoma rörelsen” gjordes en genomgång av Kämpa tillsammans och arbetsplatskampen. Den då nystartade gruppen förbundet Allt åt Alla (fÅÅA) togs också upp med det lilla som då var känt om dess inriktning. Hittills har inget nytt tillkommit om dessa grupper sedan hösten 2009, då artikeln skrevs.

Däremot dök under våren ”Det stundande upproret”, DSU, upp (på engelska: *The Coming Insurrection*). Det är ett program skrivet av en fransk grupp som blivit känd under namnet ”The Tarnac 9”, och består av ledarfiguren Julien Coupat, hans flickvän Yldune Lévy och sju till. Gruppen drog sig efter förortskravallerna i Paris 2005 undan på den franska landsbygden och hamnade i byn Tarnac där de sysslade med subversiv verksamhet som att sabotera TGV-banorna (för höghastighetståg). Gruppen blev arresterad 2009 men fick stöd av en bykommitté i Tarnac som började driva gruppens sak. När det inte räckte vände sig Coupat och kompani med hjälp av familj och vänner direkt till borgerliga medier och vädjade till rättsstatens alla organ om nåd. Och man blev benådade.

Sällan har en så obetydlig liten lunta rört upp så mycket känslor. Alltifrån *Fox News* till initierade bloggare på vänsterkanten har bedyrat det revolutionära innehållet i de sju korta kapitlen i DSU.

Men man skulle kunna jämföra upplevelsen av att läsa DSU med att bli bjuden på en inlagen pralin och upptäcka att innanför pappret finns bara luft. Må så vara att pappret är blodrött och väldigt vackert. Vackert och passionerat – så kan man sammanfatta DSU.

Parallellt med DSU har också engelska *Endnotes* utkommit med sitt andra nummer, som del av det lilla nätverk som utgör kommuniseringsströmningen. Utöver *Endnotes* (som uppstod ur resterna av gruppen kring tidskriften *Aufheben*) så ingår också Gilles Dauvés grupp Troploin (parafrastr på ”Brev från fjärran” av Lenin), *Theorie Communiste* i Marseille samt svenska *Riff-Raff*. De brottas med *Kapitalet* och *Grundrisse* för att där komma till rätta med vad man anser vara i grunden felaktiga perspektiv på klasskamp.

Den insurrektionella rörelsen, med främst anarkistiska förtecken, bör också nämnas. Den har drabbats av stora bakslag teoretiskt i och med händelserna i Grekland under sommaren 2010. De insurrektionella i Grekland fick moralpanik och samvetsqual när man upptäckte att man snarast utgjorde ett hinder för den grekiska utvecklingen, i synnerhet efter att oskyldiga civila olyckligt dog under ak-

tioner som gick under insurrektionell flagg. Man har ännu inte hämtat sig, utan i Grekland har vissa grupper helt upplöst sig och debatten mellan till exempel plattformister och insurrektionella anarkister går hög. Man fördömer den svans av ”skurkar” som följer med anarkisterna, men har heller inget recept på hur man ska göra sig av med dem. Uppmaningen till världen verkar vara att söka nya perspektiv.

I DSU och kommuniseringsströmningen möter vi hur som helst helt annorlunda perspektiv mot de som Kämpa tillsammans och fÅÅA för fram, även om Kämpa tillsammans har nära band till den svenska delen av kommuniseringsströmningen i form av *Riff-Raff*. Inte så att DSU och *Riff-Raff* är enhetliga och samstämmiga, men utgör ändå en kontrast mot den i Kämpa tillsammans fall arbetsplatsinriktade kampen samt i fÅÅA:s fall främst stadsdelsinriktade kampen. Faktum är att DSU och kommunistöerna kolliderar med varandra.

Den svenska översättningen (Pluribus)

DSU å sin sida har fäst stor vikt vid själva upproret, medan *Riff-Raff* grundar sig i en analys av marxismen som gör gällande att det är när arbetarklassen börjar förneka sig själv, inte som klass, men som antagonist till kapitalet som kommunisteringen kommer att börja äga rum. Man framhåller att det kommer att handla om kommunistiska relationer, då de inte kommer att bygga på förmedling via pengar, utan att produktionsmedlen kommer att användas till fri konsumtion. Man inser att på vägen dit föreligger en höggradig risk för sammanstötningar med borgarklassen, men perspektivet är inte i första hand att starta ett väpnat uppror, utan att just kommunistisera produktionsmedlen. Detta perspektiv ställer sig också på behörigt avstånd från Black Mountain-rörelsen, som är en sorts modern domedagskult sprungen ur miljörelsen. Dessa apokalyptens utopare väljer att överge civilisationen helt och hållet i förvisningen att civilisationens tid är förbi. Man kan säga att kommunisteringsströmningen försöker presentera olika grader av hoppfulla perspektiv, DSU i lägre grad, och Black Mountain-rörelsen målar i nattsvart, precis som namnet antyder.

Där Kämpa tillsammans och fAÅA går ganska väl sida vid sida blir det mer problematiskt med DSU och kommunisteringsströmningen. De senare presenterar en tydligt förklarad marxistisk analys som mynnar ut i något vi med rätta kan kalla "krigskommunism underifrån". DSU å sin sida skjuter från höften rakt ut i mörkret.

När en kritik av DSU blev aktuell var det som låg närmast till hands att jämföra med tvååringens stundande trotsålder. Där kan man faktiskt tala om ett stundande uppror. Men det är en alltför smickrande jämförelse att ställa treårströts mot vuxna människors totala demoralisering.

Jag har full förståelse för den febrila verksamhet som har pågått för att komma tillrätta med DSU. Man blir ju förbryllad när någon bjuder på något som visar sig vara ingenting. Man har en förpackning eller ett paket, men inget finns inuti. Man vrider och vänder på paketet, tittar en gång extra utan att hitta det där utlovade. Det är ett utökat "kejsarens nya kläder", där kejsaren inte bara lurar sig själv, utan alla andra att inga kläder alls är den bästa klädsel man kan bära – i alla väder!

Vad är det för märklig illusion, vad är det för hopplösa dunster som har frammanats?

DSU börjar med en genomgång av den alienerade människan och hennes omgivning. Så långt inga större problem. Men det är när man presenterar lösningarna som den skriande tomheten blir uppenbar.

"Förvänta dig ingenting från organisationer. Akta dig för alla existerande sociala miljöer, och framför allt, bli inte en", är en av överskrifterna till kapitlen i DSU. Dessa ord kan inte komma från någon annan än den som inte tvingas jobba, inte tvingas lösa praktiska problem i vardagen med allt vad det innebär med familj, föreningar, kamp etc. Helt enkelt är det en fullständigt världsförärvad syn på livet, som i bästa fall skulle gälla för någon åldrad baron. Man får intrycket att författaren till DSU aldrig har behövt ta ansvar för att försörja vare sig själv eller någon annan. Stämmer inte detta, så handlar det i så fall om någon som föraktar det liv som majoriteten av oss är tvungna att leva.

Som alternativ till det man avskyr ställer man gemenskapen. Den gemenskap som alltså i första kapitlet så tydligt förklaras krossad av kapitalismen. Men det hindrar

alltså inte DSU från att glömma bort sin egen grundläggande förståelse för människans atomisering under kapitalismen och alltså i stället hävda att det är just gemenskap som ska rädda oss. Har DSU inte märkt att "gemenskaper" på sin höjd kan utgöra grunden för nya klasser och skikt i samhället? Man kan knappast förvänta sig en sådan förståelse av någon som inte förstår att man vilket man vill det eller ej är del av en social miljö. Frågan är bara vilken...

Uppenbarligen är gruppen bakom DSU del av en tydlig social miljö eftersom man lyckas uppbåda en ganska ansenlig mängd medieutrymme som kunde användas för att slippa undan lagens långa arm. I *The Guardian* kan man läsa: "Coupats well-connected doctor father said the government was using the case to *intimidate youth*". Medierna skulle man med DSU:s logik naturligtvis ha struntat i och tagit sitt straff. Det blir faktiskt rent tragikomiskt när man ser bilderna på "The Tarnac 9" som hämtas av franska specialstyrkor. Sällan har väl skillnaden mellan det utlovade receptet på motstånd och kapitalismens obeveklighet visat sig så tydligt som i dessa bilder. Hade gemene man befunnit sig i samma sociala miljö som Tarnacgänget hade man kanske kunnat kosta på sig liknande experiment. Men nu ser det dessvärre inte ut så för de flesta. Vi som inte ens har råd att betala böterna på kollektivtrafiken, än mindre får en enda rad publicerad i borgerliga medier.

Men de som säger sig se ljuset i tunneln av att läsa DSU, hur kan det komma sig? Ingenting kan betyda vad som helst, och det är väl ungefär vad en sammanfattning av försvararnas utläggningar består av.

Man tycker sig kunna härleda DSU till både det ena och det andra inom den politiska idéhistorien och filosofin. Självklart! Något annat vore fullständigt omöjligt. Det är bara det att DSU inte ger oss någon förklaring, ingen bakgrund, inga hänvisningar. Vi kan gissa oss till att författaren är litterärt bevandrad, och troligtvis har en akademisk bakgrund och givetvis med ett intresse för radikalt tänkande, men det är också allt. Mer än så går inte att säga. Visst skyttar både situationismen och delar av Hardt/Negri mellan raderna, samt en och annan filosof. Men vad säger det oss egentligen? Vad har det för värde, mer än som ett konstaterande?

Det bli inte mindre motsägelsefullt, eller för den delen fel, av att man försöker sig på taktiska överväganden gällande vapen och försvar. Är det någon gång som kvaliteten på organisation är avgörande för seger, är det inom detta område. Detta kan DSU naturligtvis inte berätta om då det strider mot den underliggande argumentationen. Man är tvungen att nöja sig med det löjligt barnsliga konstaterandet att man måste vara många. Men som sagt, exemplet som Tarnac 9 själva har bidragit med är ju inte precis förtroendeingivande, och borde om något förpassa DSU till evig glömska.

Kommunisteringsströmningen då?

Här är det lite annorlunda. Man delar frikostigt med sig av noter och hänvisningar, vilket gör det möjligt att följa upp resonemangen. Efter en diskussion på socialism.nu med en av utgivarna av *Riff-Raff* kom följande svar på hur man tänker sig revolutionen:

"Den kommunistiska revolutionen kommer att vara proletära tvångsåtgärder i så måtto som proletariatet påtvingar alla samhällsmedlemmar kostnadsfrihetens diktatur: ingen egendom tillåts finnas. Skillnaderna i den eko-

nomiska strukturen, patriarkatet, den borgerliga människan osv. är alla föremål för att kommuniceras och revolutionen är just denna process av avskaffande/konstituerande, i vilken våldet är en oskiljbar del. Men våld är inte detsamma som en stat. Staten är en organism som försvarar ett produktionssätts herravälde inom ett geografiskt territorium, det är en ordningens mekanism. Kommuniceringen är inte på något sätt ett organiserande av det bestående och således inte någon stat. Jag förnekar inte alls att en rad problem kommer att dyka upp under revolutionens gång, men jag är inte så pessimistisk att jag tror att det kommer att krävas en trotskistisk kontrarevolution för att råda bot på dessa. Mitt i det kaos som revolutionen kommer att innebära kommer det troligen att komma ett kontrarevolutionärt svar med en arbetarmask. Man kommer att förespråka arbetsdisciplin i röda fabriker för att finna en lösning på nöden som den sammanfallade världskapitalismen kommer att föra med sig. Det kommer att bli upp till proletariatet att undanröja detta kontrarevolutionära hot i form av försök till att återupprätta staten.”

Det enda begrepp som har någon likhet med ovanstående torde vara krigskommunism, vilket av den följande debatten verkar råda viss enighet om. ”Krigskommunism underifrån” föreslog någon i SUF, vilket sedan inte har motsagts av någon. Om *Riff-Raff*-gänget ställer upp på denna beskrivning eller inte låter jag vara osagt, men tydligare än citatet ovan har den praktiska konsekvensen av kommuniceringsströmningen inte förklarats av någon tidigare. Det paradoxala är att man samtidigt motsätter sig tvångsåtgärder och väpnat försvar mot den borgerliga kontrarevolutionen då det har skett under ledning av leninister. Som om denna absurditet inte räckte, har man heller ingen som helst förklaring till varför just krigskommunism är eftersträvanvärt. Vi ska dit helt enkelt. Till varje

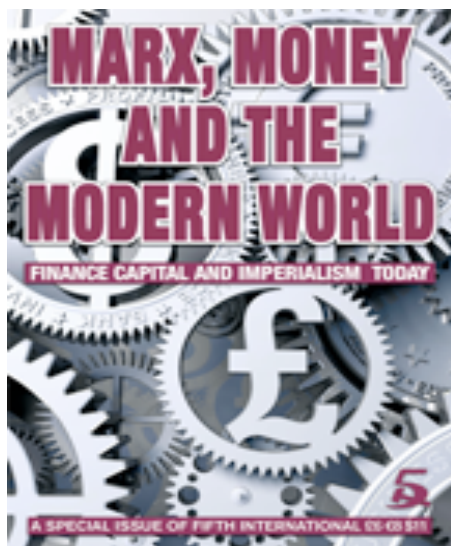
pris. Med vapen.

Krigskommunismen var ju vad den var just på grund av att det var krig, och alltså ingenting eftersträvanvärt. Visserligen fann den stöd hos dåtidens ultravänsterister, som sedan också motsatte sig NEP-politiken som syftade till att lätta kontrollen på ekonomin och låta marknaden få råda på vissa områden, främst inom jordbruket. Det ironiska är att det var ungefär samma sak som Kronstadt-upproret 1921 syftade till. Nutidens ultravänster (även om de inte vill kalla sig det) skulle alltså vara på samma sida som bolsjevikerna 1921. Man vill bara inte erkänna det rakt ut.

Kritiken mot kommuniceringsströmningen behöver dock nyanseras med att erkänna förtjänsterna som man eventuellt har bidragit med, och det rör sig om hur arbetskraftsreserven kan tänkas organisera sig. Kan man räkna med att den omsider börjar forma organ eller relationer som kan sätta käppar i hjulet på kapitalismen? Det verkar inte alls otroligt, och stämmer ju någorlunda väl överens med vår egen analys av de miljoner fattiga som bor i städerna runt om i världen. De utgör nu en egen klass, utan anställning, men är heller inte vad som traditionellt har kallats för ett trasproletariat. Här har vi en självförsörjande klass, men utan produktionsmedel.

Det är vår förhoppning att läsaren inser det omöjliga i framförallt de praktiska förslag som erbjuds av DSU och kommuniceringsströmningen. DSU är möjligen läsvärd på grund av dess poetiska språk, *Riff-Raff* och kompani på grund av det gedigna arbetet med att läsa Marx. När vi får ta del av framkomliga vägar (här står hoppet till *Riff-Raff*) återkommer vi givetvis till ämnet, och hoppas också att det sker snarast.

Fredrik Reinedahl

Läs också motsvarigheterna på engelska: **Fifth International**
och tyska: **Revolutionärer Marxismus**
Beställ via vår internationella hemsida: www.fifthinternational.org

Slavoj Žižek – en idealistisk trojansk häst

Under de senaste femton åren har den slovenske filosofen Slavoj Žižek blivit en berömdhet i hela Europa och dessutom som en av de ledande nu levande vänsterintellektuella. Han är en flitig författare och har producerat ett helt berg av böcker, varav många uppskattas på grund av sin livliga stil och kvickhet, och hans mycket prisade förmåga att gå från en analys av klassisk opera till *Kapitalet* och sedan till Alfred Hitchcocks filmer på bara några sidor.

Žižek är en av pionjärerna för ett slags renässans för akademisk marxism – en frisk fläkt i det moderna universitetets i övrigt ganska unknå klimat. Han är inte rädd för att fälla skandalösa kommentarer, (ironiskt) heja på Stalin och slakta några av vänsterns heliga kor, samtidigt som han förklarar att det är avgörande att återvända till Lenin och Marx om vi ska kunna omorientera den radikala vänstern.

Trots hans popularitet inom vänstern, är det ändå ur en marxistisk synvinkel nödvändigt att dra slutsatsen att oavsett Žižeks fördelar för den intellektuella vänstern, bidrar han i slutändan med mer förvirring än klarhet. Det allvarligaste problemet med hans intellektuella projekt är dess försök att återintegrera klassisk tysk idealism med ett slags vulgariserad marxism, som tolkas genom en hegeliansk-lacansk ”läsning”. En sådan strävan kan bara vara dåliga nyheter. Om vi skär bort den kvicka prosan och de njutbara hänvisningarna till modern kultur, är Žižeks projekt i slutändan motsvarigheten till en gökunge i boet.

Om vi helt enkelt accepterar att Žižek bara är en ”vänsterfilosof” med ett övergående intresse för marxism och leninism, kan vi kanske låta frågan vara – men Žižek försöker just ställa in sig hos yttersta vänstern, talar på olika konferenser och möten, inklusive de som gör anspråk på att förespråka en kommunistisk (revolutionär) dagordning. Han beskriver sig själv bland annat som marxist, till och med som leninist. Det är därför nödvändigt att undersöka dessa anspråk, att helt enkelt bara acceptera dem utan granskning är som att släppa in en trojansk häst mitt i den revolutionära vänstern.

Žižek som marxist

Det mest slående som skiljer Žižek från marxister ifråga om hans stil och arbete är att det helt saknar den vetenskapliga socialismens systematiska och metodiska praktik. *Kapitalet* må vara en torrare läsning än Žižeks *In Defence of Lost Causes* (2008), men det är en mer seriös bok med tanke på hur Marx närmade sig sitt ämne. Žižeks böcker är som ett skott från ett muskedunder fyllt med idéer, och att ta sig igenom de hundratals olika begreppen och idéerna i varje bok för att komma till kärnan är mödosamt. Det är helt enkelt inte en akademisk fråga om stil, den återspeglar Žižeks egen inställning till begreppens form och innehåll inom politiska och filosofiska idéer, som i viss mening är avskurna från klasskampens aktualitet. Om allting betraktas genom en idealistisk prisma, och sedan syntetiseras genom referenser till modern kultur, försvinner ofta betydelsen av vanliga människors faktiska kamp i räknandet

av ord.

Žižeks hänvisningar till Marx är sporadiska och begravda bland (de ofta vanligare) hänvisningarna till sådana som Alain Badiou (en fransk maoist som Žižek liknat vid Hegel!), Heidegger, Nietzsche, Hegel, Lacan, Schelling och Kierkegaard. Han tar något från var och en, ibland insiktsfullt men oftare perifert eller esoteriskt, men absolut inte alltid från filosofins materialistiska avdelning.

Han är kanske mest berömd för sitt pionjärarbete med att popularisera Jacques Lacan. Låt oss först fastställa exakt var Lacan passar in i den postmarxistiska världen. Lacan avvisade marxismen till förmån för sin egen form av psykoanalys och inspirerade Louis Althusser, som grundade den moderna strukturalismen. Problemet med strukturalismen är att den förpassar marxismens levande ande och samhällsanalys till en dödvikt, utan någon verklig föreställning om agenter eller omständighet. Det politiskt aktiva subjektet, som är förmöget till revolutionär handling, saknas helt enkelt hos Althusser. Arbetarklassen är så dominerad av något som kallas den ideologiska statsapparaten att den ständigt hindras från att bilda ett sammanhängande revolutionärt medvetande och frigöra sig själv.

Den här filosofin passar mycket bra in i vänsterns dominerande intellektuella trend efter andra världskriget att förpassa arbetarklassen till en underordnad position och förklara att den ”inte längre är revolutionär”, en inriktning som bland annat Herbert Marcuse och Jürgen Habermas följde. Althusser och Žižek skulle givetvis svära trohet mot arbetarklassen, men den modell för samhälle och hur medvetenhet utvecklas som de föredrar underlättar inte för dem att förespråka arbetarklassens egen frigörelse.

Istället är det bara intellektuella som verkligen är fria från denna ideologiska dominans. Althusser var själv en fransk intellektuell i det helt igenom staliniserade kommunistpartiet, och tilldelade intellektuella en privilegierad roll när det gäller politisk handling och förtalade arbetarklassen som hopplösa och passiva objekt för förtrycket. Althusser trodde att subjekt bara blir subjekt genom förmedling av ideologin, ett subjekts genomdränkning med ideologi ger subjektet innehåll och mening. I den meningen är vi alla produkter av ett ideologiskt järngrepp på vårt medvetande och även undermedvetna.

Lacan utvecklade ett psykoanalytiskt system som Žižek försöker integrera i sin politiska ståndpunkt. Lacan använde termerna symboliskt, imaginärt och reellt för att beskriva det mänskliga medvetandets tre ordningar. Med utgångspunkt hos Freud tillfogade han en speciell poststrukturalistisk vridning, nämligen den besatthet av språket som dominerade så stor del av den intellektuella vänstern i Frankrike efter andra världskriget.

Språket är givetvis ett intressant område för studier, men det är fel att sätta det allra främst och i centrum på det sätt som Lacan och därefter (även om det är av andra skäl) Habermas gör. Undersökningens utgångspunkt är

för marxister den socio-ekonomiska terrängen, och därifrån de korresponderande klasskrafterna, politiken, lagarna m.m. Språket är en avgörande del av mänsklighetens utveckling som medvetna varelser, men det återspeglar alltid i slutändan den socio-ekonomiska basen i det samhälle där det används.

Begreppet det reella är avgörande för Lacan, det verkar utanför språket, vi kan inte känna till det, det är inte synonymt med verkligheten, utan har sina egna väsentliga attribut. Detta är mycket likt den kantska kategorin *noumena* (*ding an sich*, tinget i sig), inte fenomenens tillhörande essens i den verkliga världen, utan en värld av essenser som vi inte kan veta något om.

Hegel bröt sönder detta. Han hävdade att även om världen är full av framträdanden som existerar separat från essenser, kan vi känna till essensen genom rationell undersökning. Marx höll med om detta och integrerade begreppen essens och framträdande i *Kapitalet*, exempelvis i sin teori om varufetischism.

Genom att gå tillbaka till Lacan hävdar Žižek att det finns en värld som vi inte kan känna till, något som bara kan anta en metafysisk karaktär eftersom det är överifierbart även med hjälp av ett minimum av empirisk analys. För Lacan (och Žižek) befinner sig det reella just utanför språkets symboliska ordning och kan inte vara känt. En materialist skulle då svara: Vad är det då till för?

Även klasskampens begrepp, som är centralt i marxismen, behandlas genom att använda Lacan eller Ernesto Laclau som primär källa mot Marx. Eftersom Žižek förnekar, vilket Andrew Robinson och Simon Tormey påpekar (*Thesis Eleven* nr 80, 2005), existensen av en faktisk kapitalistklass, accepterar han bara klasskampen som antagonism och konflikt. De är givetvis drag i klasskampen, men Žižek använder klasskampen bara som ”något som händer”, och som förmedlas genom en triad av klasser som överensstämmer med Lacans tre ordningar, utan att förbinda dem med den samhällsekonomiska kärna ur vilken klasser kommer och vad de gör. Den egendomslösa så kallade underklassen är det reella, arbetarklassen blir den imaginära ordningen och den härskande klassen är den symboliska ordningen.

Žižeks politiska ekonomi är svag och därför framstår hans uppmaning till klasskampspolitik nästan som en tom bön om att något ska hända, speciellt som hans teoretiserande av proletariatet nästan inte existerar.

Idealistisk filosofi

Žižek har spillt mycket bläck på böcker som ger sig ut för att erbjuda en ny läsning av Kant och Schelling. Två av de främsta är *The Parallax View* (2006) och *The Indivisible Remainder* (1996), två böcker som behandlar kantska antinomier (förskjutningar) och Schellings *Weltalter* (världsålder), och som försöker hitta det som är bra i dem.

Problemet för marxister är att båda filosoferna har ett antagonistiskt förhållande till materialismen, marxismen och klasskampspolitik. Schelling är en from idealistisk naturforskare och antimaterialist som också var filosofisk motståndare till Hegel. Kant är grundaren av den moderna tyska idealismen. Hegels kritik av Kant plockades upp av Karl Marx som avvisade det mesta av Kants idéer (även om Marx gav Kant förtjänsten av att ha återinfört dialektiken som begrepp i filosofin under upplysningen).

Varför då slå in på den vägen? Žižek själv medger att hans ”ultimata fokus är Hegel och Schelling”, dvs. den

idealistiska del av tysk filosofi som Marx och Engels kritiserade och avlägsnade sig ifrån. Försök att återinföra sådana idéer i en marxistisk världsåskådning leder alltid till katastrof, vilket visades av den nykantianska väckelsen i tysk socialdemokrati för hundra år sedan. Till och med Lacan, den franska strukturalistiska interventionen, degraderas till rollen som en maskin, som när ”maskinen Lacan läser Hegel som läser [Marx, Lenin, *Matrix* eller Mozart m.m.]”. En viss intellektuell flexibilitet kan givetvis bidra till att kasta nya perspektiv på saker och ting, men Žižek avviker mot en hypertrofisk och eklektisk metod som inte har så många bestämda koordinater för verkligt kritisk tillämpning.

Žižek hävdar att Hegel egentligen bara kan förstås genom Schellings mellanliggande position. Eftersom Hegels Idé är självgenererande och evig mildrar Schelling den och öppnar ett mellanrum genom vilket kontingensen och immanensen kan framträda. Schelling är nödvändig eftersom han erbjuder en teori inte så mycket om blivande som om början.

Det är naturligtvis väsentligt att bygga vidare på Hegels metod, och faktiskt mer än så, vi måste syntetisera den till en materialistisk helhet, som Marx gjorde, annars är vi strandsatta i den rationalismens tidiga borgerliga filosofi istället för vetenskaplig socialism. Žižeks argument är intressant, men ur en marxistisk synvinkel kan man fråga sig: varför bege sig dit? Om Žižek försöker säga att rörelsen från Kant över Hegel och till Marx (var och en kritiserande den andre tills den slutliga flykten från idealismen med Marx) är felaktig, att det faktiskt är Kant via Hegel över Schelling och till Hegel (eftersom Schelling är viktig för att få in Hegel på rätt linje och lösa motsättningar som finns inneboende i hans system, så att vi måste gå genom Schelling för att komma tillbaka till Hegel), då börjar vi redan se problemet med Žižeks anspråk på att vara ”kommunist” eller åtminstone vetenskaplig socialist.

Žižeks bok *The Parallax View*, som av sin författare betraktas som hans *magnum opus* (huvudverk), uppträder i själva verket som försvar och befastande av Kojin Karatani bok *Transcritique* (2005), som föresätter sig att omformulera både Hegel och Marx som kantianer, dvs. att de aldrig kunde undfly den tyska idealismens hastighet och i själva verket drogs bakåt i tiden (både kronologiskt och filosofiskt) till Kant. Karatani och Žižek hävdar båda i grund och botten att det inte är dialektikens syntes (eller snarare *aufhebung*) som är central i Marx metodologi, utan i själva verket den parallaxa synen, dvs. ”konfrontationen mellan två nära förbundna perspektiv mellan vilka ingen neutral gemensam mark är möjlig”.

Žižek utlovar att rehabilitera den dialektiska materialismen genom att använda den nya modellen med parallax utgångspunkt i motsats till den dialektiska rörelsen. Žižek hävdar att det just är mellanrummet mellan antinomier som är det dialektiska rummet, spänningen och mellanrummet är den verkliga kunskapens faktiska punkt, och vi måste acceptera att det finns en oreducerbar antagonism i dess kärna. Syntesens möjlighet, som inte utesluts *per se*, degraderas till en sekundär fråga. Det är möjligt att läsa denna metodologi som mycket nära Stalins egen syn på dialektiken, där han hävdar att den bara består av konflikt och motsättning, inte negation (och *sublation* – Hegels *aufhebung* översatt till engelska).

Återigen kommer vi till begreppet antagonism som inneboende i systemet men oförenligt med ett politiskt pro-

jekt för att övervinna det. Socialismen förefaller i stället för att vara syntesen av arbetarklassens kamp som kvalitativt kokar över till ett revolutionärt störtande av den existerande samhällsordningen, befinna sig långt bort från den plats där Žižek hamnar, trots att han säger sig vara trogen kommunismen som en "idé".

En dialektisk analys pekar ut socialismen som det naturliga nästa steget efter kapitalismen genom att analysera det existerande samhället och exakt se hur det kan övervinnas och upphävas på en högre nivå i en ny tingens ordning. Žižek pekar i motsatt riktning, bort från en verklig frigörelse och mot ett utrymme med (ständig) "spänning".

Lenin och Trotskij: signifikanter och utopiker

Žižeks senaste bokprojekt om frågan om våld uppenbarar ännu mer vad han försöker göra. När han publicerar verk av Robespierre, Lenin och Trotskij, med avsikten att återinföra den revolutionära handlingen i det politiska livet, har Žižek intressant nog valt *Kommunismen och terrorn* av Trotskij som sin utvalda bok. Varför det? *Kommunismen och terrorn* har ett något kontroversiellt rykte bland revolutionära socialister; den är Trotskij när han är som mest jakobinsk. Pamfletten skrevs mitt under det ryska inbördeskriget när Trotskij förde befäl över Röda armén och försöker försvara användningen av revolutionärt våld gentemot Karl Kautskys kritik. Samtidigt som den bör läsas som ett historiskt verk och en polemik mot pacifism och den mest kontrarevolutionära formen av reformism, innehåller den fraser och en politik med rötter i ett inbördeskrig, och den lägger inte fingrarna emellan beträffande demokrati och arméns och våldets roll i att försvara en arbetarstat.

När man läser boken är det lätt att se varifrån stalinisterna får sin föreställning om proletariatets diktatur, istället för att betrakta odemokratisk praxis som en nödvändig reträtt från programmets kärna, som orsakas av tidens objektiva faktorer, använde stalinisterna i själva verket en del av de konjunkturella argument som Trotskij använde och extrapolerade dem till ett helt system för att regera. Žižek pekar till och med fräckt på ryktet att det efter Stalins död bland hans papper fanns ett kraftigt kommenterat och väl-läst exemplar av boken, med många merkeringar intill en del av de mest auktoritära avsnitten!

Utan en teori om arbetarklassen, en föreställning om proletariatet, kan Žižek bara reducera revolutionärt våld till en handling som inte har behov av arbetarklassen. Här kan vi se fröna till stalinismen – och det är klokt att komma ihåg att Žižek ofta skojar om att han är stalinist. Ian Parker har emellertid påpekat att Žižek låtsas att han låtsas att han är stalinist, och det finns alltid som Lacan sade en del sanning i ett skämt (*Slavoj Žižek: A Critical Introduction*, 2004).

I sin essä "Repeating Lenin" (www.lacan.com), är faktiskt kärnan i hans argument att i det postmoderna tillståndet, där den "egentliga" politiken motverkas av identitetspolitik, pseudomultikulturalism och en postpolitisk diskurs om mänskliga rättigheter, betecknar Lenin någon som är beredd att handla. Men vilken handling? Žižek tror faktiskt att den viktigaste aspekten att återvinna hos Lenin är hans förmåga att omformulera marxismen i kölvattnet efter en traumatisk politisk händelse som stört de tidigare koordinaterna och lämnar dem, i lacansk mening, som en flytande signifiant. Det är Lenin, som Žižek upphöjer till ett slags ofelbar stor man/ledare, som återställer

koordinaterna och vrider situationen till sin fördel.

Žižek formulerar det så här: "'Lenin' är inte det nostalgiska namnet på gammal dogmatisk visseht; DEN Lenin som vi, för att uttrycka det med Kierkegaards termer, vill rädda är tvärtom Lenin i vardande, den Lenin vars grundläggande erfarenhet var att kastas in i en katastrofal ny konstellation i vilka gamla koordinater visade sig värdelösa, och som därför tvingades ÅTERUPPFINNA marxismen – minns hans kärva anmärkning på tal om något nytt problem: 'Om detta sade Marx och Engels inte ett ord.' Idén är inte att återvända till Lenin, utan att UPPREPA honom i den kierkegaardska meningen: att återfinna samma impuls i dagens konstellation. Återvändandet till Lenin syftar varken till att nostalgiskt återskapa de 'gamla goda revolutionära tiderna', och inte heller en opportunistisk, pragmatisk anpassning av det gamla programmet till 'nya förhållanden', utan att upprepa, i de nuvarande världsomfattande förhållandena, den leninistiska gesten att återuppfinna det revolutionära projektet under imperialismens och kolonialismens förhållanden, mer exakt: efter det politiska, ideologiska sammanbrottet för den långa perioden av framstegstänkande i katastrofen 1914... Det Lenin gjorde för 1914, måste vi göra för 1990 'Lenin' står för den tvingande FRIHETEN att upphäva de existerande unkna (post)ideologiska koordinaterna, det försvagande *Denkverbot* (tankeförbud) i vilket vi lever – det innebär helt enkelt att vi tillåts tänka igen."

Lenin som ett utrymme för tänkande? Här måste något vara fel.

Žižek avslutar sitt återkallande av Lenin på följande sätt: "Att UPPREPA Lenin innebär följaktligen INTE en ÅTERGÅNG till Lenin – att upprepa Lenin är att acceptera att 'Lenin är död', att hans speciella lösning misslyckades, till och med misslyckades på ett monstruöst sätt, men att det fanns en utopisk gnista i den som är värd att rädda."

Lenin återupplivas därför inte som Lenin revolutionären, utan som en symbol för något annat, ett slags energisk politisk ande, en utopiker och i slutändan en idealist (eller i Žižeks fall, ett Ideal utan någon verklig relevans för idag). Eftersom Lenins projekt var en arbetarrevolution, är argumenterande för en upprepning av Lenin utan ett proletariat som revolutionärt subjekt en tom förvrängning, i själva verket ett rop på tankefrihet, som används på ett hegelianskt sätt av Žižek.

Vad säger Žižek om arbetarklassen? I samma essä inleder Žižek ett direkt angrepp på föreställningen om krisen för det proletära ledarskapet. Detta är, i korthet, det argument som Trotskij förde fram under 1930-talet: att arbetarklassen är förmögen att kämpa mot kapitalismen, men hålls tillbaka av sin ledning, sina fackliga företrädare, socialdemokratiska partiledare, parlamentsledamöter och så vidare, vilka ständigt avleder kampen in i säkra parlamentariska kanaler, eller organiserar proteststrejker som "aldrig går för långt". Ett begreppsliggörande av omfattningen och djupet i ledarskapskrisen är avgörande för revolutionär strategi idag, och det kan hjälpa oss att övervinna en del av vänsterns moderna ångest i de framskridna liberala demokratierna: varför äger det inte rum fler strejker? Varför finns det inte en högre nivå av klassmedvetande? och så vidare.

Žižek angriper denna idé och hävdar att det vanliga vänsterschemat är att "identifiera någon arbetarrörelse som påstås uppvisa en verkligt revolutionär eller åtmin-

stone socialistisk potential, men som först utnyttjades och sedan förrådades av de prokapitalistiska och/eller nationalistiska krafterna. På det sättet kan man fortsätta att drömma att revolutionen finns runt hörnet: allt vi behöver är det autentiska ledarskapet som skulle kunna organisera arbetarnas revolutionära potential. Solidarność var, om man ska tro dem, från början en arbetarnas demokratiska-socialistiska rörelse, som sedan 'förrådades' av sitt ledarskap som korrupperats av katolska kyrkan och CIA... Denna mystiska arbetarklass vars revolutionära framstöt upprepade gånger omintetgörs av de förrådiska nationalistiska och/eller liberala politikerna är en av två fetischer för de flesta av de återstående trotskisterna."

Han går vidare med att beskriva det som han betraktar som den andra "fetischen", nämligen tron att om Trotskij och Lenin hade gjort gemensam sak mot Stalin 1922 skulle den framväxande byråkratin ha kunnat besegras.

Hans argument mot ledarskapets kris är att "den 'autentiska' arbetarklassen" för Žižek "helt enkelt inte existerar". Vad menar han med det? Det är givetvis sant att den industriella arbetarklassen inte existerar i västländerna i samma utsträckning som den gjorde 1920 eller under 1930-talet, att det pågår ett skifte över till en ekonomi med service och bank- och finansverksamhet och en efterföljande förändring av formen för arbetarklassens existens.

Detta är alltid sant. Arbetarklassen i Storbritannien på Marx tid var inte samma arbetarklass som i Storbritannien 1917 eller 1987. Det är helt enkelt ett argument för att kontinuerligt uppdatera strategi och taktik för nya arbetarsektorer när de går ut i kamp – det är också ett argument för internationalism eftersom den industriella arbetarklassen nu finns i länder som Kina. Om allt detta är sant genom att hävda att den autentiska arbetarklassen inte finns, då måste det i själva verket finnas en inautentisk arbetarklass, dvs. inte en arbetarklass som vi känner till den, eller inte ens en arbetarklass.

Ingen vägledning till handling

Om vi utgår från Marx berömda uttalande att filosoferna bara har förklarat världen men att det gäller att förändra den, då bör vi börja med att se vad som är Žižeks vägledning till handling. Nu måste inte varje filosofisk idé eller teori vara direkt tillämplig för revolutionär eller emancipatorisk handling av något slag, men Žižek har presenterat några förslag som vi antagligen bör ta en titt på.

Ett av Žižeks bättre argument rör den diskurs som för närvarande dominerar internationella förhållanden som berör "humanitära insatser". Han angriper alldeles riktigt detta som en postpolitisk ursäkt för imperialism. Han placerar argumentet för humanitära insatser som ett "bråds-kande" argument, dvs. det kräver att vi måste handla, och handla snabbt för att förhindra folkmord, brott mot mänskliga rättigheter m.m. Detta stänger utrymmet för debatt och diskussion och låter *status quo* (imperialismen) bestämma dagordningen och neutralisera motstånd. Samtidigt som allt detta är sant, avslöjar hans lösning den radikala svagheten i hela hans projekt ur en emancipatorisk synvinkel. Det är kanske på Žižeks vanliga sätt utformat för att "chockera", men det han föreslår är just att "inte göra något alls". Det ger tid för att tänka, att reflekterande bedöma alternativa handlingsvägar.

Žižek kan själv inte föreslå något, eftersom han inte har någon verklig föreställning om den revolutionära ar-

betarklassen, om en verklig politisk subjektivitet som kan motverka imperialismen. Vi motsätter oss imperialistiska ingripanden som socialister och uppmanar till beväpning av de som berörs av potentiella folkmord (exempelvis Darfur) för att de ska kunna försvara sig själva.

I ett annat verk hävdar Žižek: "Jag är därför frestad att kasta om Marx elfte tes: den första uppgiften idag är just att inte underkasta sig frestelsen att handla... utan att ifrågasätta de hegemoniska ideologiska koordinaterna." Men för de av oss som redan har ifrågasatt de hegemoniska ideologiska koordinaterna och som redan har utarbetat en strategi för handling, ska vi vänta?

En idé om revolutionär "akt"ion men utan något proletariat att tala om leder ner längs den revolutionära terrorismens väg, eller som Žižek själv en gång efterlyste *Linksfaschismus* (vänsterfascism; om detta radikala val fördöms av blödiga liberaler, så får det vara så!), dvs. det våld som tillfogas samhället av någon annan, något slags auktoritär som vågat handla. Žižek följer Marcuse i fotspåren och förbinder, vilket följer av Matthew Sharpes kritik av Žižek (*Slavoj Žižek: A Little Piece of the Real*, 2004), den nuvarande avpolitiseringen (postpolitiken) med en strukturell övermäktig ideologi som antingen kan leda till cynism eller voluntaristisk ultravänsterism.

Ett bra exempel kommer från *Revolution at the Gates*, Žižeks urval av Lenins texter från 1917, där han hävdar att en verkligt chockerande handling på en demonstration när man ställs inför polisen är att "individerna börjar slå varandra". Tack för rådet, kamrat!

Slutsats

Žižek är säkert en mycket intressant tänkare när det rör sig om analys av film och kultur, och på det området är han värd att läsa och tänka kring. En del av de begrepp som han använder, exempelvis i "Perverse Guide to Cinema" är utomordentligt klarsynta och gör det möjligt med radikala läsningar av film som erbjuder helt nya insikter.

Men när han kliver ut ur detta område tillför han inte så mycket av insikter som förvirring och erbjuder en farlig väg för de som vill följa honom okritiskt. Det är ett vittnesbörd om den marxistiska teorins allmänna svaghet idag, speciellt när det gäller filosofi, att någon som Žižek kan hyllas som en så stor inspiration och steg framåt. Istället för en återgång till den idealistiske Hegel som inspirationskälla, behöver socialister fokusera på att föra fram revolutionens aktualitet här och nu och arbetarklassens centrala ställning som subjekt-objekt i den revolutionära kampen mot alla existerande samhällsförhållanden.

Marxismen efter andra världskriget var en reträtt från landvinningarna 1902–1922, bort från det revolutionära programmet och begreppen och ner i ett träsk med eklekticism, strukturalism och i slutändan nästan dödligt sårat av postmodernismen. Det var både en produkt av och ett bidrag till vänsterns allmänna politiska nedgång, vänsterintelligentsians förvirring och därefter en reträtt från den revolutionära politikens strategiska frågor. Žižek påstår sig bidra till ett återupplivande av kommunismen och en förnyad debatt om dessa frågor. Han framkallar utan tvivel debatt, men han är i själva verket en trojansk häst som smugglar in idealistiska och antirevolutionära begrepp i vänstern.

Simon Hardy